

praxis | mõttekoda

Ida-Virumaa õiglase ülemineku võimaluste analüüs

Mari-Liis Sepper, Aleksandr Michelson

2020

Poliitikauringute Keskus Praxiswww.praxis.eepraxis@praxis.ee

Poliitikauringute Keskus Praxis on Eesti esimene sõltumatu, mittetulunduslik mõttekeskus, mille eesmärk on toetada analüüsile, uuringutele ja osalusdemokraatia põhimõtetele rajatud poliitika kujundamise protsessi.

Väljaande autoriõigus kuulub Poliitikauringute Keskusele Praxis. Väljaandes sisalduva teabe kasutamisel palume viidata allikale: Sepper, M., Michelson, A., 2020. Ida-Virumaa õiglase ülemineku võimaluste analüüs. Tallinn: Poliitikauringute Keskus Praxis

Analüüsi tellisid: Keskkonnaõiguse Keskus, Eestimaa Looduse Fond ja Eesti Roheline Liikumine

K E S K
KONNA
ÕIGUSE
KESKUS

E L F

**Eesti
Roheline
Liikumine**
Estonian Green Movement-FoE

Analüüsi rahastasid:

Supported by:

Federal Ministry
for the Environment, Nature Conservation
and Nuclear Safety

European
Climate Initiative
EUKI

based on a decision of the German Bundestag

ISBN 978-9949-662-20-3 (pdf)

Analüüsi lühikokkuvõte

Euroopas on aastaid räägitud **õiglasest üleminekust** eelkõige kivisöe kaevandamise ja kasutamise mahtude vähendamise seoses. Teaduskirjanduses koondab see mõiste põhimõtete ja praktikate kogumit, mis juhindub siirdel süsinikuvaesele majandusele õiglusest. Üha enam defineeritakse nüüd seda mõistet kui pikaajalist kliima tegevusplaani üleminekuks taastuenergiale. Seejuures peab üleminek tagama fossiilkütuste tööstusega seotud töötajatele ja kogukondadele inimväärse sissetuleku ja soodsad tulevikuväljavaated.

Eesti riiki sunnib õiglast üleminekut kavandama ülemaailmne kliimasurve ja ELi uus rohelepe, mille eesmärkidega Eesti on nõustunud. Lisaks on CO2 heitekvoodi hinnatõusu tõttu kimbutanud põlevkivitööstust konkurentsivõimetus, mis on sundinud näiteks Eesti Energiat vähendama põlevkivist elektri tootmist ning saatma töötajaid sundpuhkusele ning ka koondama.

Fossiilkütuste kasutamise vähendamisega kaasnevad probleemid, mida tuleb õiglase ülemineku käigus lahendada. Need probleemid on: töökohtade kadumine, senisest majanduslikust tegevusest saadava maksutulude vähenemine, seniste energiatootmise võimaluste vähenemine jms.

Euroopa rohelepe näeb ette tugiraamistiku loomise, mis hõlmaks stiimuleid, toetust ja investeringuid, et tagada kulutõhus, õiglane ning sotsiaalselt tasakaalustatud ning riikide erinevat lähteolukorda arvestav üleminek. Enim mõjutatud piirkondadele ja sektoritele hakatakse pakkuma õiglase ülemineku mehhanismist vajaduspõhist toetust. Aastatel 2021–2027 planeeritakse ELis õiglase ülemineku mehhanismi kaudu kaasata vähemalt 100 miljardi euro väärtuses investeringuid, et toetada inimesi piirkondades, mida üleminek kõige rohkem mõjutab. Õiglase ülemineku mehhanism rahastab uute töökohtade loomist ettevõtete toetamise kaudu, ülemineku tõttu töö kaotanud töötajate töötõukute ja ümberõppe toetamist ning hoonete renoveerimist ja investeerimist taastuenergiasse, kaugküttevõrkudesse ja kestlikku transporti.

Õiglase ülemineku fondist toetuse saamiseks peab ELi liikmesriigi piirkonnal olema õiglase ülemineku plaan või arengukava, millele õiglase ülemineku fondi määruse eelnõu näeb ette mitmeid nõudmisi. Plaan peab olema kooskõlas ka riikliku energia- ja kliimakavaga, mis Eesti puhul sisaldab vaid põgusaid viiteid õiglase ülemineku seotud meetmetele. Väljaspool kliimanetraalsuse saavutamise ajalist eesmärki ei ole EL kirjutanud õiglasest üleminekuks ette muud kui reeglid, mida liikmesriikidel tuleb täita, et saada toetust õiglase ülemineku fondist. Neid kriteeriumeid Eesti olemasolevate arengukavade kontekstis vaadates, seisab Eestil ees suur töö Ida-Virumaa õiglase ülemineku sisustamisel ja kavandamisel.

Ida-Virumaa on kahaneva rahvaarvuga, suurtööstuslik, CO2 mahuka energiamajanduse ja suurtööstuslikule piirkonnale omaselt väiksema ettevõtlusaktiivsusega ELi piiriregioon. Need kitsaskohad kajastuvad Ida-Virumaad puudutavates riiklikes ja piirkondlikes arengu-, strateegia- ja tegevuskavades. Analüüsitud arengukavades õiglast üleminekut ei mainita, küll aga nimetab põlevkivienergeetikast loobumise ettevalmistust Ida-Viru maakonna arengustrateegia. Põlevkivienergeetikast väljumise ettevalmistamist ei sisustata seejuures konkreetsete tegevustega, vaid piirduakse võimalike lahenduste otsimisega maakonna majandusliku ja sotsiaalse heaolu säilitamiseks ja kasvatamiseks olukorras, kus põlevkivi kaevandamine olulisel määral väheneb või lõpeb.

Riiklike strateegia- ja tegevuskavade järgi jääb põlevkivi kasutatavaks ressursiks, kuid jooksvalt toetatakse energiaallikate mitmekesistamist ning säästlikumat põlevkivi kasutamist energia tootmisel, kaevandamisel tekkivate jäätmete väärimisel ja põlevkiviõli tootmisel. Neid tegevuskavasid tuleb tõenäoliselt tulevikus korrigeerida, sest Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskuse uuringu järgi on kliimanetraalse Eestini jõudmine aastaks 2050 kõigi valdkondade panustamisel tehniliselt võimalik ning potentsiaalselt pikaajaliselt tulutoov, kuid ilma põlevkivisektorita nagu seda täna tunneme.

Analüüsi poliitikasoovitused koos põhjendustega on grupeeritud Harrahill ja Douglas (2019) üldise raamistiku õiglase ülemineku faaside alusel: üleminekueelne faas, üleminekufaas, faasist sõltumata tegevused.

Üleminekueelne faas

Ida-Virumaad puudutavate praeguste meetmete asjakohasuse, piisavuse ja tõhususe analüüsimine. Analüüs peaks lähtuma jätkusuutlikkuse põhimõttest ning sisaldama muu hulgas süsinikumahukate tegevusalade ümberkujundamise või lõpetamise mõju hinnangut tööjõule ning erinevate osapoolte seisukohti vajalikest meetmetest ja nende elluviimiseks vajalikest ressurssidest, sõltumata meetmete rahastamise võimalikkusest.

Ida-Virumaa piirkonnale õiglase ülemineku visiooni koostamine süsinikumahukate tegevusalade ümberkujundamiseks või lõpetamiseks. **Seda tuleks teha laiapõhjalise ühiskondliku arutelu abil ning toetudes eelnimetatud analüüsi tulemustele**, sh määrata kindlaks, mis aastaks põlevkivienergia kasutamine lõpetatakse.

Ressursside eraldamine visiooni saavutamiseks, õiglase ülemineku protsesside juhtimiseks ja sotsiaalmajandusliku, keskkonna ja muu võimaliku mõjuga toimetulemiseks.

Määrata piisava detailsusega kindlaks sihtrühmad (sh vajadusel geograafiliselt), keda üleminek otseselt puudutab.

Planeerida erinevate osapoolte koostöös asjakohased ja tõhusad meetmed ja tegevused, mis toetavad üleminekut süsinikuaesele majandusmudelile. Meetmed peaksid puudutama mh piirkonna majandust ja ettevõtlust, sh ettevõtlusega alustamist, ümberõpet ja tööturu mobiilsust, tööstuse, (mahe)põllumajanduse, turismi ja kultuuri arengut ning loometegevuse rolli suurenemist piirkonna atraktiivsuses ja kohalike inimeste rahulolus piirkonnas elamisega.

Visiooni koostamisel ja tegevuste planeerimisel võrdselt kõigi osapoolte kaasamine, nagu sotsiaalpartnerid, valitsus, kohalikud omavalitsused, ettevõtjad, teadlased, kodanikuühiskond, sh keskkonnaühendused ning kohalik kogukond, sh mõjutatud töötajad. Otsustamisprotsessides peaks kõigil osapooltel olema võrdsed võimalused otsuseid mõjutada.

Määrata õiglase ülemineku elluviimise eest vastutav asutus. Vajadusel kaaluda programmide ja/või valitud tegevuste elluviimiseks uue asutuse loomist.

Arengukava „Lõimuv Eesti 2030“ peaks hõlmama tegevusi, mis toetaksid õiglast üleminekut ning kindlustaksid, et kohalikke elanikke teavitataks üleminekust neile arusaadavas keeles.

Üleminekufaas

Kujundada ennetavat inimese vajadustest lähtuvat tööturupoliitikat, mis pakub teenuseid ja stiimuleid, mis võimaldavad fossiilkütustest sõltuvates tööstusharudes töö kaotanud töötajate uuesti tööle asumist. Meetmed peavad sisaldama muuhulgas: isiklikku nõustamist, koondamiseelseid tegevusi ja abi osutamist, mis tagaksid töötajatele õigeaegse teabe ja konsultatsioonid eelseisvateks koondamisteks.

Üle vaadata ümberõppesüsteem, et pakkuda fossiilkütustest sõltuvates tööstusharudes töö kaotanud inimestele võimalusi leida töö uues valdkonnas, ning vajadusel lihtsustada ümberõppe pääsemist.

Kaaluda täiendavate tööturumeetmete rakendamist või olemasolevate täiendamist süsinikumahukates sektorites töö kaotanud inimeste olukorra leevendamiseks. Meetmete väljatöötamisele peaks eelnema analüüs, kas olemasolevad tööturumeetmed on piisavad. Kaaluda võib ka teiste riikide praktikate kasutuselevõtmist. Näiteks tagab koondatud töötajatele sissetuleku piisavalt suur ja piisavalt pikka aega makstav töötuskindlustushüvitis või arvestatava suurusega ühekordne toetus. Pensionieelikutele töötajatele varasem pensionile mineku võimaluse pakkumine.

Pakkuda rahalisi stiimuleid vähese süsinikuheitega tööstusharudele ja kohaliku majanduse mitmekesistamiseks toetada olemasolevaid tööstusharusid üleminekul süsinikuvaestele alternatiividele.

Jooksvalt analüüsida õiglase ülemineku protsessi tulemuslikkust erinevate osapooltega koostöös kindlaks määratud mõõdikute alusel ning vajadusel teha muudatusi vastavates arengu- ja tegevuskavades.

Faasist sõltumata tegevused

Õiglase ülemineku erinevatel etappidel tuleks luua tingimused sidusrühmade asjatundlikuks kaasamiseks ja sotsiaaldialogiks.

Uute töökohtade loomise ja regiooni arengu toetamiseks on vaja investeerida Ida-Virumaa avalikku ruumi ning kommunikatsiooni- ja transporditaristusse.

Заключение

В течение ряда лет в Европе рассматривали **справедливый переход** в основном с точки зрения сокращения добычи и использования угля. В научной литературе эта концепция означает набор принципов и практик, которые руководствуются справедливостью при переходе к низкоуглеродной экономике. В настоящее время этот термин все чаще определяется как долгосрочный план действий в сфере защиты климата по переходу на возобновляемые источники энергии. В то же время переход должен обеспечить достойный доход и благоприятные перспективы для работников и жителей региона, занятых в отрасли ископаемого ресурса.

Эстония вынуждена задумываться о справедливом переходе из-за давления на глобальном уровне в сфере защиты климата и нового зеленого соглашения ЕС, с целями которого Эстония согласилась. Кроме того, конкурентоспособность сланцевой индустрии существенно снижает повышение цен на квоты на выбросы CO₂, что вынудило, например, энергетическое предприятие Eesti Energia сократить производство электроэнергии из сланца и отправить сотрудников в принудительный отпуск, а также сократить часть сотрудников.

Сокращение использования ископаемого топлива влечет за собой ряд проблем, которые необходимо решить в процессе справедливого перехода: потеря рабочих мест, сокращение налоговых поступлений от прежней экономической деятельности, сокращение текущих возможностей производства энергии и т. д. Европейское зеленое соглашение предусматривает создание рамочной программы поддержки, включающей стимулы, финансовую поддержку и инвестиции для обеспечения экономически эффективного, справедливого и социально сбалансированного перехода с учетом различных отправных точек в странах. Основанная на потребностях поддержка перехода будет обеспечиваться регионам и наиболее затронутым секторам экономики через создаваемый механизм справедливого перехода. В период с 2021 по 2027 год ЕС планирует мобилизовать не менее 100 миллиардов евро через механизм справедливого перехода для поддержки людей в регионах, которых справедливый период затронет больше всего. Механизм справедливого перехода предоставляет финансовую поддержку для создания рабочих мест посредством поддержки бизнеса, помощи в поиске работы и для переподготовки лиц, ищущих работу и потерявших свои рабочие места в результате перехода в зависимых от ископаемого топлива отраслях, а также для ремонта зданий и инвестиций в возобновляемую энергетику, сети централизованного теплоснабжения и устойчивый транспорт.

Для получения финансовой поддержки от фонда справедливого перехода у региона государства-члена ЕС должен быть план по справедливому переходу или план развития, для которого правила фонда справедливого перехода устанавливает ряд существенных требований. План должен соответствовать национальному плану по энергетике и климату, который в Эстонии лишь очень коротко ссылается на меры, связанные со справедливым переходом. Помимо временной цели по достижению климатической нейтральности Европейский Союз не предписывает государствам-членам никаких правил, кроме тех, которые должны соблюдаться для получения поддержки от фонда справедливого перехода. Рассматривая эти критерии в контексте существующих планов развития Эстонии, Эстонии

предстоит проделать большую работу по разработке и планированию справедливого перехода в Ида-Вирумаа.

Ида-Вирумаа является пограничным регионом ЕС с сокращающимся населением, с крупной индустриальной экономикой с высокой углеродной интенсивностью и менее интенсивной предпринимательской деятельностью, характерной для крупного промышленного региона. Эти узкие места отражены в национальных и региональных планах развития, стратегий и планах действий Ида-Вирумаа. В проанализированных планах развития нет упоминания о справедливом переходе, но подготовка к отказу от сланцевой энергетики упоминается в стратегии развития уезда Ида-Вирумаа. Подготовка к выходу из сланцевой энергетики не содержит конкретных действий и ограничивается поиском возможных решений для поддержания и повышения экономического и социального благосостояния уезда в ситуации, когда добыча сланца значительно сократится или прекратится.

В соответствии с национальными стратегиями и планами действий сланец останется используемым ресурсом, но будет поддерживаться диверсификация источников энергии и более устойчивое использование сланца в производстве электроэнергии, в обогащении отходов, возникающих при добыче, и в производстве сланцевой нефти. Эти планы действий, вероятно, надо будет пересмотреть в будущем, поскольку, согласно исследованию Таллиннского центра Стокгольмского института окружающей среды, достижение климатически нейтральной Эстонии к 2050 году является технически осуществимым и потенциально долгосрочно прибыльным, но без сланцевого сектора.

Политические рекомендации вместе с их обоснованиями сгруппированы на основе этапов справедливого перехода общих концептуальных рамок Харрахилла и Дугласа от 2019 г.: пред-переходный этап, переходный этап и независимые от этапа действия.

Пред-переходный этап

Провести анализ актуальности, достаточности и эффективности текущих мер, касающихся Ида-Вирумаа. Анализ должен основываться на принципе устойчивости и должен включать, в частности, оценку воздействия реструктуризации или прекращения углеродоемких видов деятельности на рабочий рынок, а также мнения различных сторон о мерах и ресурсах, необходимых для их реализации, независимо от возможности или невозможности финансирования мер.

На основе широких общественных дебатов и результатов приведенного выше анализа разработать видение региона Ида-Вирумаа для реструктуризации или прекращения углеродоемких видов деятельности путем справедливого перехода, включая определение года, когда будет прекращено использование сланцевой энергии.

Выделить ресурсы для реализации видения, управления процессом справедливого перехода и управления социально-экономическими, экологическими и другими потенциальными воздействиями.

Определить достаточно подробно целевые группы (включая географические области, где это уместно), непосредственно затронутые процессом уменьшения доли углеродоемких секторах в экономике.

Разработать в партнерстве с различными заинтересованными сторонами уместные и эффективные меры и мероприятия для поддержки перехода к низкоуглеродной экономике. Эти меры должны

охватывать, в частности, региональную экономику и предпринимательство (включая запуск бизнеса), переподготовку и мобильность на рынке труда, развитие промышленности, (органического) сельского хозяйства, туризма и культуры, а также растущую роль искусства в привлекательности региона и удовлетворенности местного населения жизнью в регионе.

Вовлечь соответствующие заинтересованные стороны на всех уровнях при разработке видения и планировании деятельности: социальные партнеры, правительство, местные органы власти, бизнес, ученые, гражданское общество, в том числе экологические ассоциации и местные общины, в том числе работники, затронутые процессом уменьшения доли углеродоемких секторах в экономике. Все партнеры должны иметь равные возможности повлиять на принятие решений.

Назначить ведомство, ответственное за реализацию справедливого перехода. При необходимости рассмотреть возможность создания новой организации для реализации программ и / или отдельных мероприятий.

Программа развития «Интегрирующаяся Эстония-2030» должна включать действия, направленные на поддержку справедливого перехода и гарантирующие информирование местных жителей о справедливом переходе на понятном им языке.

Переходный этап

Разработать проактивную политику рынка труда, которая исходит из потребностей людей и предоставляет услуги и предлагает стимулы, позволяющие работникам, потерявшим работу в углеродоемких секторах, найти новую работу. Эти меры должны включать, в частности: персональное консультирование, действия до сокращения и помощь для обеспечения своевременной информации и консультаций для работников в случае будущих увольнений.

Пересмотреть систему переподготовки, чтобы предоставить новые возможности трудоустройства людям, потерявшим работу в углеродоемких секторах, и при необходимости улучшить систему переподготовки.

Рассмотреть возможность введения дополнительных мер на рынке труда или необходимость изменения существующих мер, чтобы облегчить положение людей, потерявших работу в углеродоемких секторах. Разработке мер должен предшествовать анализ достаточности существующих мер на рынке труда. Можно рассмотреть также возможность внедрения практики других странах. Например, достаточно большие и достаточно длительные страховые выплаты по безработице или существенная единовременная выплата гарантируют доход сокращенным работникам.

Обеспечить финансовые стимулы для низкоуглеродных отраслей и поддержать существующие отрасли в их переходе на низкоуглеродные альтернативы для диверсификации местной экономики.

Постоянно анализировать эффективность процесса справедливого перехода на основе согласованных с различными вовлеченными сторонами контрольных показателей и при необходимости вносить изменения в соответствующие планы развития и планы действий.

Независимые от этапа действия

На разных этапах справедливого перехода создать условия для компетентного участия заинтересованных сторон и социального диалога.

Инвестировать в инфраструктуру связи, транспорта и общин Ида-Вирумаа для поддержки создания новых рабочих мест и развития региона.

Executive summary

For years, **just transition** has been linked to reducing mining and use of coal in Europe. Researchers use this concept in the meaning of principles and practices that enable a just transition to low-carbon economy. Today, the term is more commonly defined as a long-term climatic action plan for transitioning to renewable energy. In the process, the employees and the communities involved in the fossil fuel sector must be guaranteed their income and a favourable outlook for the future.

Estonia must commit to carry out a just transition because of the global climate pressure and the new European Green Deal whose objectives Estonia has adopted. The competitiveness of the oil shale sector has suffered due to the increased prices of carbon emission trading; for example, Eesti Energia has been forced to reduce the production of electricity from oil shale and send employees to compulsory leave or even lay them off.

Reducing the use of fossil fuels brings about some problems that need to be solved in the process of just transitioning. These include loss of jobs, reduction of tax revenue from the current economic activities, less means for producing energy as done previously, etc.

According to the European Green Deal, we must create a support framework that would establish relevant stimuli, aid, and investments to guarantee a cost-efficient, fair, and socially balanced transition that takes into account the starting positions of different countries. The areas and sectors that are most affected are offered a needs-based support from the Just Transition Mechanism. In 2021–2027, the EU is planning to invest at least 100 billion euros via the Just Transition Mechanism in supporting people in the areas that are affected by the transition the most. The Just Transition Mechanism finances the creation of new job positions by supporting companies, helps with the job searching and re-training of employees who have lost their jobs due to the transition, and invests in the renovation of buildings, renewable energy, district heating networks, and sustainable transport.

Any area of an EU Member State that hopes to receive payments from the Just Transition Fund must have a strategy or a development plan for just transitioning that complies with the requirements laid down in the proposal for the Just Transition Fund regulation. A relevant strategy must be in accordance with a national energy and climate plan; in Estonia, these only have brief references to measures of a just transition. Except for the fixed term for achieving climate neutrality, the EU has not given any instructions to Member States concerning a just transition, other than those necessary to receive payments from the Just Transition Fund. When we look at these criteria in the context of current development plans in Estonia, we have a lot of organising and planning ahead to conduct a just transition in the Ida-Viru County. This is a European border region with a decreasing population, major industries, carbon-intensive energy economy and low entrepreneurship activity, which is common in a district of large industries.

These shortcomings are reflected in national and regional development plans, strategies, and action plans that concern Ida-Viru County. Just transition is not mentioned in any of the analysed development plans, but the development strategy of the Ida-Viru County mentions preparations for abandoning oil shale energy production. These preparations for abandoning oil shale energy do not, however, include specific actions, but

merely seek the solutions to maintain and increase the economic and social welfare in the county in case the mining of oil shale significantly decreases or is abandoned completely.

According to national strategies and action plans, oil shale will still be used as a resource, but the aim is to diversify energy sources and support a more sustainable use of oil shale in the production of energy, the optimal use of waste, and the production of shale oil. The existing action plans will probably be updated, because according to a study by the Stockholm Environment Institute Tallinn, achieving climate neutrality in Estonia by 2050 is technically possible if all sectors contribute and has a long-term beneficial potential; however, the oil shale sector as we know it today has no place in it. The policy recommendations in the analysis with relevant reasoning are arranged according to the general framework of just transition phases of Harrahill and Douglas (2019): pre-transition phase, transition phase, and activities not depending on a phase.

Pre-transition phase

Analysing the relevance, sufficiency, and efficiency of the current measures in Ida-Viru County. The analysis should take into account the principle of sustainability, consider the effect that transforming or cancelling carbon intensive activities has on the labour force, reflect the views of different parties on the necessary measures, and list the resources required for their implementation, regardless of their potential for financing.

Creating a just transition vision for the Ida-Viru County for transforming or terminating carbon intensive activities. **This should be based on a comprehensive societal discussion and the results of the aforementioned analysis**, including setting a term for when oil shale will no longer be used as an energy resource.

Finding the resources to achieve the vision, drive the processes of just transition, and manage socio-economic, environmental, and other possible impact.

Determining the target groups who are affected by the transition as meticulously as possible (geographically, if necessary).

Planning relevant and efficient measures and activities in cooperation with different parties that would support transitioning to a low-carbon economic model. These measures should, among other things, address the economy and entrepreneurship of a relevant region, which includes getting started in entrepreneurship; re-training of employees and mobility of the labour market; the development of industry, (organic) agriculture, tourism, and culture; and increasing the role of creative industries in making the district more attractive and enhancing the satisfaction of local residents.

Involving all parties equally in creating the vision and planning the activities, which includes social partners, the government, local governments, entrepreneurs, scientists, civil society, including environmental organisations, and the local community, including the employees who will be affected. All parties should have equal opportunities to affect the decisions in the process.

Assigning the responsible body for coordinating the process of just transition. If necessary, considering the creation of a new agency to implement the programmes and/or selected activities.

The 'Integrating Estonia 2030' development plan should include activities that support a just transition and guarantee that local residents are informed of the transition in their language.

Transition phase

Shaping a proactive labour market policy that is based on the needs of people and offers services and stimuli that enable the people who have lost their previous position in an industry that relies on fossil fuels to start working again. The measures must include individual counselling, activities before layoffs, and providing help to ensure that all employees have timely information and consultations for the upcoming layoffs.

Re-valuing the re-training system to help the people who lost their previous position in an industry that relies on fossil fuels to find a job in another sector, and mitigate their involvement in re-training, if necessary.

Considering the deployment of supplementary labour market measures or supplementing existing measures to ease the situation of people who lost their previous position in an industry that relies heavily on carbon. The development of these measures should be based on an analysis of whether the existing measures are sufficient. One option is to implement the practices used in other countries. For example, an employee who was laid off can still receive a sufficient income from unemployment insurance benefits paid for a sufficient period of time or a considerable one-time support. Offering the elderly close to retiring an opportunity to retire earlier than initially planned.

Offering monetary stimuli to low-carbon industries and support the existing industries in their transition to low-carbon alternatives to diversify local economy.

Analysing the productivity of the just transitioning process on an ongoing basis based on the indicators agreed on in cooperation with different parties, and, if necessary, changing relevant development and action plans.

Activities not depending on a phase

Creating conditions to competently involve stakeholders and create a social dialogue in the different phases of just transitioning.

To support the creation of new jobs and regional development, investments must be made in the public space and the communication and transport infrastructure of Ida-Viru County.

Sisukord

Analüüsi lühikokkuvõte	3
Заключение	6
Executive summary	10
Sisukord	13
Töös kasutatud lühendid	14
Sissejuhatus	15
1. Euroopa Liidu kliimaneutraalsuse ja õiglase ülemineku prioriteedid	17
2. Euroopa Liidu rahastusprogrammid	21
3. Õiglase üleminek Eesti arengustrateegiates ja tegevuskavades	34
4. Rahvusvaheline praktika	56
5. Nägemus õiglasest üleminekust	63
5.1. Kuivõrd ühtivad Eesti ja Euroopa Liidu arusaamad õiglasest üleminekust?	63
5.2. Poliitikasoovitused	65

Töös kasutatud lühendid

EFSI	Euroopa Strateegiliste Investeeringute Fond
EIP	Euroopa Investeeringupank
EL	Euroopa Liit
ELi HKS	Euroopa Liidu heitkogustega kauplemise süsteem
ERF	Euroopa Regionaalarengufond
ESF+	Euroopa Sotsiaalfond Pluss
GKEF	Globaliseerumisega Kohanemise Euroopa Fond
LHÜ	Lubatud heitkoguse ühik
REKK	Eesti riiklik energia- ja kliimakava aastani 2030

Sissejuhatus

Süsinikuvaesele majandusele ülemineku eeldab struktuurseid muutusi. Inimestele, kes kaotavad oma töö süsinikumahukates sektorites, tuleb luua uued töökohad. Ülemineku nõuab ka, et majandust tuleb mitmekesistada, energiasüsteeme moderniseerida ja taastuenergia sektorit arendada. Vanad kaevandus- ja tööstuspiirkondade maastikud saab aga rehabiliteerida luues sinna taastuva energia parke või tööstus- ja kultuuripärandi keskusi.

Teaduskirjanduses koondab õiglase ülemineku mõiste põhimõtete ja praktikate kogumit, mis juhindub siirdel süsinikuvaesele majandusele õiglusest. Õiglaseks üleminekuks nimetatakse ka pika perspektiiviga ambitsioonikaid kliima tegevusplaane, mis viiakse ellu selliselt, et neist tõuseb kasu kogu ühiskonnale, kusjuures sellega seonduv kulu ei tohi jääda vähem privilegeeritute õlule.¹ Õiglase ülemineku otsuste tegemisse ja protsesside juhtimisse peaks olema sotsiaalse dialoogi kaudu kaasatud teiste seas ka puudutatud töötajad ise. Õiglase ülemineku läbiviimisel peaks olema põhimõtteks ka see, et töötajad ja kogukonnad ei tohiks oma töökoha ja sissetuleku eest maksta oma tervise või keskkonna hinnaga. Euroopas õiglase ülemineku käigus loodud uued töökohad peaks hoiduma keskkonnakahju tekitamisest muudes maailmapiiirkondades.

Õiglast ülemineku saab edukalt läbi viia siis, kui selle taha asub kogu valitsus, sest see puudutab küsimusi sotsiaalpoliitikast taastuenergiast ja põllumajandusest maksustamiseni. Ülemineku planeerimiseks ja läbiviimiseks peab kaasama erinevaid osapooli, eelkõige tööstuse töötajaid ja ametiühinguid, kohalikke omavalitsusi, tööstuse esindajaid, ettevõtjaid ja kohalikke elanikke.²

Õiglase ülemineku on osa kliimamuutusega kohanemise poliitikast, mille puhul kaasneb tihti soodsa mõju kõrval ka negatiivne mõju. Olenevalt kontekstist, poliitikast ja rakendamisest, võib suurendada või väheneda ebavõrdsus. Oht ebavõrdsuseks tagajärjedeks on suurem kontekstis, kus esineb rohkem vaesust, korruptsiooni ning sotsiaalmajanduslikku ebavõrdsust ning kus ei hinnata ega maandata negatiivse kõrvalmõju riske.³ Poliitikakujundajad peaksid seetõttu hõlmama kliimapolitika ja õiglase ülemineku analüüsi ning planeerimisse ka sotsiaalse ebavõrdsuse küsimused.

Paralleelselt toimuvad kliimanetraalsele majandusele ülemineku taustal suuremad ühiskondlikud trendid, nagu elanikkonna vananemine ning rahvaarvu kahanemine, mis olenevalt regioonist võivad suurendada soovimatute tulemuste riski. Tihti puudutab ülemineku seotud töökohtade kadumine kontsentreeritult ühte piirkonda, ühte sektorit või sotsiaalset gruppi, mida on juba negatiivselt mõjutanud deindustrialiseerimine, üleilmastumine ja üleilmne finantskriis. Geograafiliselt kontsentreeritud suuremahuline töökohtade kadumine võib omakorda tuua kaasa elanike väljarände ja isegi sotsiaalsed rahutused.⁴

Vajadust pöörata süsinikuvaesele majandusele üleminekul tähelepanu sotsiaalsetele aspektidele ning pakkuda puudutatud inimestele ja kogukondadele toetust rõhutati ka Sileesia solidaarsuse ja õiglase ülemineku

¹ Smith, S. (2017). Just Transition A Report for the OECD: <https://www.oecd.org/environment/cc/g20-climate/collapsecontents/Just-Transition-Centre-report-just-transition.pdf> (18.03.2020).

² ILO (2015). Guidelines for a just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/documents/publication/wcms_432859.pdf (18.03.2020).

³ Markkanen, S. & Anger-Kraavi, A. (2019) Social impacts of climate change mitigation policies and their implications for inequality, *Climate Policy*, 19:7, 827-844.

⁴ Markkanen, S. & Anger-Kraavi, A. (2019) Social impacts of climate change mitigation policies and their implications for inequality, *Climate Policy*, 19:7, 827-844.

deklaratsioonis (ingl k Solidarity and Just Transition Silesia Declaration), mis võeti vastu 2018. aasta Katowice kliimakonverentsil (COP24) ning mille on allkirjastanud ka Eesti.

Seni on Euroopa Liidu tasandil õiglase ülemineku toimunud kolme samba raames:

- Majandus- ja energiapoliitika koordineerimine
- Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondid
- Euroopa Globaliseerumise fond (European Globalisation Fund).

See süsteem on aga seoses Euroopa roheleppega muutumas.

Euroopas on seni õiglasest üleminekust räägitud eelkõige kivisöe kaevandamise ja kasutamise mahtude vähendamise seoses. Need kogemused on osaliselt ülekantavad põlevkivisektorile, kuivõrd probleemide pundar, mida tuleb üleminekul lahendada on sarnane – töökohtade kadumine, senisest majanduslikust tegevusest saadava maksutulu vähenemine, seniste energiatootmise võimaluste vähenemine jms. Seetõttu tuuakse siinses analüüsis kivisöetööstusega seonduva õiglase ülemineku meetmeid ja programme eeskujuks ka Ida-Virumaa õiglase ülemineku tekkivate probleemide lahendamiseks. Sarnaselt mõnedele teistele Euroopa kivisöeregioonidele on ka Ida-Virumaa oma majandus- ja sotsiaalarengu näitajate poolest mahajääja, mistõttu on Euroopa Komisjon riigipõhistes soovitusel pannud Eestile ette arengukavade kaudu sellele regioonile rohkem tähelepanu pöörata.⁵

Süsinikukasinala majandustegevusele ülemineku ei tähenda aga regioonidele alati ja eelkõige probleeme. Uuring, mis analüüsis kivisöeregioonide SKP-näitajat perioodil 2008-2016, leidis, et vaadeldud perioodil 23 kaevandusregioonis 35st CO₂-heidet kahanes, SKP aga kasvas.⁶

Käesolev analüüs hõlmab Euroopa Liidu rahastusprogrammide kaardistust, mille eesmärk on anda ülevaade uue mitmeaastase finantsraamistiku võimalustest õiglase ülemineku rahastamisel. Rahastusprogrammide määruse ettepanekuid on analüüsitud ning rahalised mahud on toodud siin aruandes **4. detsembri 2019. aasta** seisuga, v.a kus on osundatud teisiti.

Teiseks on kaardistatud Eesti strateegilistes dokumentides sisalduvaid meetmeid ja tegevusi, mis seonduvad õiglase ülemineku, nagu taastuvenergiaallikate osakaalu suurendamine energeetikas, Ida-Virumaa majanduse mitmekesistamine, tööturumeetmed jms. Riiklike ja piirkondlike arengukavade analüüs lähtub infost, mis oli teada **18. veebruari 2020. aasta** seisuga.

⁵ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-european-semester-country-report-estonia_en.pdf (07.02.2020).

⁶ <https://www.climate-kic.org/news/link-between-socio-economic-indicators-and-transition/>; uuringu andmete ja tulemuste interaktiivne esitlus: https://public.tableau.com/profile/sara.zanni#!/vizhome/Climate_KIC_Dashboard_15629388856350/Story (07.02.2020).

1. Euroopa Liidu kliimaneutraalsuse ja õiglase ülemineku prioriteedid

2009. aastal jõustus Euroopa Liidu kliima- ja energiapakett⁷, mis sisaldab eesmärgi aastaks 2020. Selle alusel seiratakse liikmesriikide edenemist iga-aastaselt kolme põhiindikaatori abil: 1990. a. tasemega võrreldes 20% võrra väiksem kasvuhooenergia heide, 20% ELi energiast pärit taastuvenergia allikatest ning 20% võrra tõusnud energiatõhusus.

2014. aastal võeti Euroopa Liidus vastu kliima- ja energiapoliitika raamistik⁸ aastani 2030, mille kolm põhieesmärki on: vähendada kasvuhooenergia heitkogust 40% võrra võrreldes 1990. aastaga, toota 27% energiast taastuvenergiaallikatest ning suurendada energiatõhusust 27% võrra.

Euroopa Liidu pikaajalised kliimaeesmärgid leiduvad dokumendis „Konkurentsivõimeline vähese CO₂-heitega majandus aastaks 2050“.⁹ Üleminek konkurentsivõimelisele vähese CO₂-heitega majandusele eeldab selle järgi, et EL peab olema valmis vähendama 2050. aastaks oma territooriumil tekitatavat heidet 80% võrreldes 1990. aasta tasemega.

2018. aastal esitles eelmine Euroopa Komisjoni koosseis oma pikaajalist strateegilist visiooni nüüdisaegse, konkurentsivõimelise ja kliimaneutraalse majanduse saavutamiseks aastaks 2050.¹⁰ Strateegia raames pakutakse mitut lahendust, et minna sajandi keskpaigaks üle nullilähedasi kasvuhooenergia heitkoguseid tekitavale majandusele sotsiaalselt õiglase ülemineku kaudu. Selleks tuleb visiooni kohaselt põhjalikult muuta Euroopa energiasüsteemi, maakasutus- ja põllumajandussektorit ning moderniseerida tööstust, transpordisüsteemi ja linnu. Majanduslikku, sotsiaalset ja piirkondlikku ebavõrdsust planeeritakse leevendada ELi eelarve, tööhõive- ja sotsiaalpoliitika ning ühtekuuluvuspoliitika abil. Selliste sekkumiste heade näidetena perioodist 2014–2020 tuuakse piirkondlikke algatusi, nagu sisetööstusest sõltuvatele ja suure CO₂-heitega siirdepiirkondadele suunatud platvorm ja katseprojektid.

Visiooni puhul ei ole tegemist liikmesriikidele juriidiliselt siduva dokumendiga, see on aga loetletud dokumentidest esimene, mis kasutab õiglase ülemineku mõistet olulise põhimõtte tähenduses ning rõhutab seejuures kaasamise vajadust.

Euroopa rohelepe (European Green Deal)

Euroopa Komisjoni kliima- ja keskkonnaalast visiooni, Euroopa rohelepet¹¹ esitleti Euroopa Ülemkogule 12. detsembril 2019 ning kõik liikmesriigid, v.a Poola, nõustusid eesmärgiga, et Euroopa peaks 2050. aastaks saavutama kliimaneutraalsuse. Lisaks andis ülemkogu komisjonile roheline tule minna rohelepega edasi.

⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52008DC0030&from=EN> (07.02.2020).

⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013DC0169&from=EN> (07.02.2020).

⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0112&from=EN> (07.02.2020).

¹⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0773&from=EN> (07.02.2020).

¹¹ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/european-green-deal-communication_en.pdf (07.02.2020).

Ühtlasi sedastas ülemkogu Euroopa Liidu lähituleviku kliimapoliitika plaanide ja õiglase ülemineku põhimõtte kohta järgmist:

- Vajadus on kehtestada tugiraamistik, mis toob kasu kõikidele liikmesriikidele ning mis sisaldab piisavaid instrumente, stiimuleid, toetust ja investeeringuid, et tagada kulutõhus, õiglane ning sotsiaalselt tasakaalustatud ja aus üleminek, võttes arvesse riikide erinevat lähteolukorda.
- Kuna üleminek eeldab mahukaid investeeringuid, toetab ülemkogu Euroopa Investeerimispanka lubadust toetada ajavahemikus 2021–2030 ühe triljoni euro ulatuses investeeringute tegemist kliimameetmetesse ja keskkonnakestlikkusse. Oluline roll üleminekuks tehtavate erasektori investeeringute võimendamisel on programmil InvestEU.
- Vajaduspõhine toetus üleminekust enim mõjutatud piirkondadele ja sektoritele tehakse kättesaadavaks loodavast õiglase ülemineku mehhanismist. Toetati komisjoni kavatsust seada eesmärgiks soodustada õiglase ülemineku mehhanismi kaudu 100 miljardi euro mahus investeeringute tegemist.
- Kõik asjakohased ELi õigusaktid ja poliitikavaldkonnad peavad olema kooskõlas kliimaneutraalsuse eesmärgiga ja panustama selle täitmisesse, tagades samal ajal võrdsed võimalused. Ülemkogu soovib komisjonil analüüsida, kas selleks on vaja kohandada olemasolevaid reegleid, sealhulgas riigiabi ja riigihangete reegleid. Samuti soovib ülemkogu komisjonilt saada regulaarset infot kliimaneutraalsusele ülemineku keskkonna- ja sotsiaalmajandusliku mõju kohta.
- Energiajulgeoleku kaalutlus on oluline ja liikmesriikidel on õigus määrata kindlaks oma energiaallikate jaotus, sh kasutada tuumaenergiat, ning valida kõige sobivamad tehnoloogiad.
- Kliimaneutraalsuse eesmärk tuleb saavutada viisil, mis säilitab ELi konkurentsivõime, sealhulgas kujundades välja meetmed kasvuhoonegaaside heite ülekandumise ärahoidmiseks. Teatavaks võeti komisjoni kavatsus esitada ettepanek piiril kohaldatava süsinikdioksiidi kohandusmehhanismi kohta, mis puudutab CO₂-mahukaid sektoreid.
- Ülemkogu kutsub komisjoni üles koostama võimalikult varakult 2020. aastal ettepaneku ELi pikaajalise strateegia kohta, et nõukogu saaks selle vastu võtta ja esitada ÜRO kliimamuutuste raamkonventsioonile.¹²

Loetletud ülemkogu seisukohad määravad suure tõenäosusega lähiaastateks ära liidu poliitika kliimaneutraalsuse poole liikumisel.

12. detsembri 2019.a. seisuga on **Euroopa roheleppe peamised eesmärgid** ja teemad järgmised:

- Kliimaneutraalne Euroopa aastaks 2050 ning aastaks 2030 kasvuhoonegaaside vähendamine vähemalt 50% võrra võrreldes 1990. a. tasemega. Seni on 2030. a. eesmärk olnud vähendamine 40% võrra.
- Energiatõhususe ja taastuvenergia seadused vaadatakse üle nõudlikema kliimaeesmärkide valguses.
- 2020. aastal plaanitakse võtta vastu „Euroopa kliimaseadus“, mis kehtestaks kliimaneutraalsuse eesmärgi ka juriidiliselt siduvana.
- Energia maksustamise direktiivi muutmine, mis puudutab keskkonnahoiu küsimusi, põhjendusel, et maksupoliitika peaks aitama kaasa majanduse kasvule, ühiskonna muutmisele võrdsemaks ning toetama õiglast üleminekut.

¹² <https://www.consilium.europa.eu/media/41768/12-euco-final-conclusions-en.pdf> (07.02.2020).

- Euroopa Investeerimispanngast saab Euroopa Kliimapank ning õiglase ülemineku toetuseks suunatakse lisavahendeid.
- Luuakse õiglase ülemineku mehhanism, mille eesmärgid ja toimimispõhimõtted tehakse teatavaks 2020. aasta alguses. Mehhanismi ülesanne on toetada neid piirkondi, kes sõltuvad enim fossiilkütuste kaevandamisest ja kasutamisest või energiamahukatest tööstustest.
- Luuakse meetmed kasvuhoonegaaside heite ülekandumise ärahoidmiseks teatud sektoritele, et hoida ära süsinikuleket. See peab tagama, et impordi hinnas peegeldub täpsemalt tootmisega tekitatud süsinikuheide. Meede töötatakse välja kooskõlas Maailma Kaubandusorganisatsiooni normide ja teiste ELi rahvusvaheliste kohustustega.
- Kasutusele võetakse meetmed energia hinna osas (tarbijate mõõde). Taastuenergia nutikas kasutamine, energiatõhusus ning teised säästlikud lahendused peavad tagama madala süsinikuga majandusele ülemineku madalaima võimaliku kuluga.
- Luuakse programmid, mis aitavad lahendada nn energiakehvluse probleemi (leibkonnad, kes ei saa endale lubada põhilisi eluks vajalikke energiateenuseid¹³) ning rahastavad näiteks elamute renoveerimist, et vähendada elektriarveid ja süsinikuheidet.
- Nutikas taristu ning suurenenud piiri- ja regiooniülene koostöö aitab üle minna puhtale energiale mõõdukate hindadega. Üle vaadatakse energiataristu normistik, sh TEN-E määrus. Uuenenud õigusraamistik peab soodustama innovatiivsete tehnoloogiate ja taristu kasutuselevõttu, sh süsiniku sidumist, salvestamist ja kasutamist, energiasalvestust jms.

Õiglase ülemineku mehhanism

4. jaanuaril 2020 esitles Euroopa Komisjon roheleppe ühe osana õiglase ülemineku mehhanismi ning kestliku Euroopa investeerimiskava. Euroopa rohelises kokkuleppes seatud eesmärkide saavutamiseks suunatakse investeerimiskava abil järgmise kümne aasta jooksul vähemalt triljon eurot kestlikesse investeeringutesse. Aastatel 2021–2027 planeeritakse kaasata vähemalt 100 miljardi euro väärtuses investeeringuid, et toetada inimesi piirkondades, mida üleminek kõige rohkem mõjutab. Kestliku Euroopa investeerimiskava tugineb riigieelarvetest ELi projektidesse tehtavale panusele, programmist „InvestEU“ kaasatavatele avaliku ja erasektori investeeringutele ning heitkogustega kauplemise süsteemi fondidele (innovatsioonifond ja moderniseerimisfond). Mehhanismil on nn kolm sammast: õiglase ülemineku fond, InvestEU finantseerimisskeem ning Euroopa Investeerimispannga laenupakett.¹⁴

Õiglase ülemineku mehhanism rahastab uute töökohtade loomist ettevõtete toetamise kaudu, ülemineku tõttu töö kaotanud töötajate töötötsingute ja ümberõppe toetamist ning hoonete renoveerimist ja investeerimist taastuenergiasse, kaugküttevõrkudesse ja kestlikku transporti.¹⁵

¹³ Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituudi värske uuringu järgi puudutab see probleem 11,3 protsenti üksikuna elavatest naistest ning 9,4 protsenti üksikuna elavatest meestest: https://eige.europa.eu/news/ageing-societies-migration-and-climate-change-bring-new-challenges-gender-equality?utm_source=newsletter&utm_medium=email&utm_campaign=eiges_newsletter_season_s_greetings&utm_term=2019-12-18 (07.02.2020).

¹⁴ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_20_24 (07.04.2020).

¹⁵ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/et/qanda_20_24 (26.02.2020).

Loodava õiglase ülemineku fondi¹⁶ kavandatav eelarve on 7,5 miljardit eurot.¹⁷ Liikmesriigid eraldavad ise igale õiglase ülemineku fondist saadud eurole vähemalt 1,5 kuni 3 eurot Euroopa Regionaalarengu Fondist ja Euroopa Sotsiaalfond+ist. Kooskõlas ühtekuuluvuspoliitika eeskirjadega täiendatakse neid ELi eelarvest eraldatavaid vahendeid veel riikliku kaasrahastamisega. Ajavahemikul 2021–2027 ulatub rahastamine kokku 30–50 miljardi euroni.¹⁸

Fondist toetatakse neid piirkondi, kus töötab palju inimesi kivisöe, pruunsöe, põlevkivi või turba tootmises. Näiteks abistatakse töötajaid tööturul vajatud oskuste ja pädevuste omandamisel, toetatakse VKEsid, samuti uusi majanduslikke ettevõtmisi, et piirkonnas töökohti luua. Toetatakse ka investeringuid üleminekuks puhtale energiale. Õiglase ülemineku mehhanism välistab õiglase ülemineku fondi vahendite kasutamise tuumaelektrijaamade ehituseks või likvideerimiseks.

Fondist toetuse saamiseks peab piirkonnal olema õiglase ülemineku plaan või arengukava, millele õiglase ülemineku fondi määrus näeb ette rida sisulisi nõudmisi. Plaan peab olema kooskõlas ka riikliku energia- ja kliimakavaga, mis Eesti puhul sisaldab vaid väga põgusaid viiteid õiglase ülemineku meetmetele.

Euroopa Komisjon on avaldanud õiglase ülemineku fondi investeerimissuunised Eesti jaoks.¹⁹ Suuniste järgi peaksid õiglase ülemineku fondi peamised meetmed olema suunatud majanduse mitmekesistamisel ja inimeste oskuste kaasajastamisel järgmisele:

- tulusad investeringud VKEdesse, sealhulgas idufirmadesse, mis toovad kaasa majanduse mitmekesistamise ja ümberkorraldamise;
- investeringud uute ettevõtete loomise, sealhulgas ettevõtlusinkubaatorite ja konsultatsiooniteenuste kaudu;
- investeringud taskukohase puhta energia tehnoloogia ja taristu kasutuselevõttu, kasvuhoonegaaside heite vähendamise, energiatõhususse ja taastuvenergiasse;
- töötajate täiendus- ja ümberõpe.

Selleks, et suurendada mõjutatud piirkonna vastupanuvõimet ja leevendada üleminekuga kaasnevat võimalikku negatiivset sotsiaalset ja majanduslikku mõju võiksid meetmed Euroopa Komisjoni järgi olla suunatud järgmisele:

- investeringud teadus- ja innovatsioonitegevusse ning kõrgtehnoloogiale ülemineku edendamise;
- investeringud digitaliseerimise ja digitaalsesse ühenduvusse;
- investeringud asjaomaste kohtade taastamise ja saastest puhastamise, maapinna korrastamise ja otstarbe muutmist käsitlevatesse projektidesse;
- investeringud ringmajanduse edendamise jätmete vähendamise kaudu;
- töötajatele töötöingutel abi pakkumine;
- töötajate aktiivne kaasamine;
- tehniline abi.

¹⁶ Fondi määrmise ettepanek on avalikul konsulteerimisel 12. märtsini 2020. Määrmise ettepanek: <https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12113-Fast-track-interservice-consultation-on-the-SEIP-including-a-JTM-and-the-JTF-> (26.02.2020).

¹⁷ [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI\(2020\)646180](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI(2020)646180) (26.02.2020).

¹⁸ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/et/qanda_20_24 (26.02.2020).

¹⁹ Komisjoni talituste töödokument. 2020. aasta aruanne Eesti kohta: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2020-european-semester-country-report-estonia_et.pdf (12.03.2020).

2. Euroopa Liidu rahastusprogrammid

Käesoleva mitmeaastase finantsraamistiku (2014-2020) kontekstis on reserveeritud vähemalt 20% vahenditest kliimaga seotud kuludele. Esialgsete hinnangute järgi ei ole seda eesmärki sel eelarveperioodil aga täidetud.²⁰ Käesoleval perioodil olid mitmed rahastusprogrammid kasutatavad õiglase ülemineku rahastamiseks, selleks ei pidanud programmimäärused mainima süsinikumahukaid regioone või kitsamalt õiglase ülemineku eesmärki. Näiteks sai kivisööregiooni üleminekule toetust Euroopa Sotsiaalfondist, et rahastada töötajate ümberõpet või tööotsingute toetamist. Energeetika ja kliimaprogrammid rahastasid taastuvenergiasektori arengut ning energiavõrgu moderniseerimist. Regionaalarengufondi kasutati kaevanduste muutmiseks tööstuspärandi paikadeks ning Horizon2020 rahastas teadusuuringuid, mis uurisid üleminekut sõelt teistele energiaallikatele. Samas on leitud, et käesolev mitmeaastane finantsraamistik ei saavutanud täielikult oma nn rohelist ja õiglase ülemineku potentsiaali, sest huvigruppe ei kaasatud piisavalt ja näiteks kodanikuühenduste tegevuse rahastamine on olnud ebapiisav.²¹

12. detsembri 2019.a. Euroopa Ülemkogul esitles eesistuja Soome uue mitmeaastase finantsraamistiku (2021-2027) läbirääkimispaketti koos arvandmetega.²² Kavandatult vähemalt 25% kogu finantsraamistikust peaks minema kliimaga seotud eesmärkide saavutamiseks ehk kliima on läbiv teema, mis lõimitakse finantsraamistikku (nn kliimalõime või ingl k *climate mainstreaming*). Euroopa Investeerimispank (EIP) on teatanud, et 2025. aastaks tõuseb nende rahastuses kliimategevustele kavandatud vahendite osakaal 25%-lt 50%-ni. Samas on terve rea individuaalsete programmide määruse ettepanekutes kliimaeesmärgid kavandatud soovituslikena.

Alljärgnev on kaardistus ELi rahastusprogrammide ja fondide, mille eesmärgid omavad seost õiglase ülemineku protsesside ja siirderegioonide lahendamist vajavate probleemidega. Programmide ja fondide eesmärkidest on loetletud vaid need, millel on potentsiaalne kokkupuude õiglase ülemineku toetamisega. Programmi või fondi mõju hinnang õiglasele üleminekule pärineb analüüsist „Funding The Just Transition to a Net Zero Economy in Europe. Opportunities in the Next EU Budget“.²³

Fondide rahaline maht on esitatud 4. detsembri 2019 seisuga, v.a kus on osundatud teisiti. Summad ei ole lõplikud, kuna läbirääkimised finantsraamistiku ning individuaalsete programmi- või fondimääruste üle alles käivad.

²⁰ Runkel, M. et al (2019). Climate Change and the EU Budget 2021-2027: https://www.euki.de/wp-content/uploads/2019/10/2019_MFF-and-Climate_background-report.pdf (18.03.2020).

²¹ Runkel, M. et al (2019). Climate Change and the EU Budget 2021-2027: https://www.euki.de/wp-content/uploads/2019/10/2019_MFF-and-Climate_background-report.pdf (18.03.2020).

²² <https://www.consilium.europa.eu/media/41776/12-euco-final-conclusions-et.pdf> (07.02.2020).

²³ Pilsner, L. et al (2018). Funding the Just Transition to a Net Zero Economy in Europe. Opportunities in the Next EU Budget: https://www.e3g.org/docs/E3G_Report_Just_Transition_and_EU_Budget.pdf (18.03.2020).

2.1 SOTSIAAL- JA TÖÖVALDKOND

Euroopa Sotsiaalfond+ kui peamine inimeste oskustesse investeerimise vahend

Fondi üheks põhiliseks eesmärgiks on, et eurooplastel oleksid vajalikud oskused ja teadmised, et minna üle süsinikuneutraalsele majandusele. Oluline on see, et uued töökohad oleks samaväärsete sotsiaalsete garantiidega ja mitte kehvemate töötingimustega kui kadunud töökohad.

ESF+ erieesmärgid, mis seonduvad õiglase üleminekuga:

- Parandada töötajate tööle saamise võimalusi ning edendada FIEna tegutsemist;
- õigeaegne ja vajadusekohane abi tööturu ja oskuste sobitamiseks ning liikuvuseks tööturul;
- edendada elukestvat õpet, oskuste täiendamist ja ümberõpet, arvestades digioskusi, hõlbustada ametikoha või eriala vahetamist ning soodustada ametialast liikuvust;
- edendada kolmandate riikide kodanike lõimimist.

Meetmetega, mida võetakse eelarve jagatud täitmise alla kuuluva ESF+ haru raames, et saavutada erieesmärke, aitab fond täita ka muid poliitikaesmärke, eelkõige:

- tööstusüleminekuga seotud valdkondlik koostöö oskuste ja ettevõtluse alal;
- vähese CO₂-heitega Euroopa, mida aitab saavutada inimeste oskuste täiendamine ning keskkonna, kliima ja energeetikaga ja biomajandusega seotud sektorites uute töökohtade loomine;
- tervise edendamine ja haiguste ennetamine, tervisealase ebavõrdsuse vähendamine.

<i>Fond/Programm</i>	ESF+ 2021-2027
<i>Maht (miljardites)</i>	87,3 (12.12.19 andmed)
<i>Poliitiline eesmärk ja ÕÜ relevantsus</i>	Peamine fond tööalase konkurentsivõime ja ümberõppe küsimustes. Suur mõju, väga relevantne
<i>Märkused</i>	Fondi fookuses on ka puhtale energiale ülemineku sotsiaalsed tagajärjed. Selleks, et tagada ÕÜle sobiv toetus peaks fondi ülesehitus ja loogika võtma spetsiifiliselt arvesse tööhõive ja koolituse vajadusi seoses üleminekuga.

ESF+ määruse ettepanek.

ESF+ tööhõive ja sotsiaalse innovatsiooni haru rahastamiskõlblikud üksused:

Lisaks finantsmääruse artiklis sätestatud kriteeriumidele kehtivad rahastamiskõlblike üksuste osas järgmised kriteeriumid:

- juriidilised isikud, kes on asutatud mõnes järgmistest riikidest: liikmesriik või sellega seotud ülemeremaa või -territoorium; assotsieerunud riik või tööprogrammis nimetatud kolmas riik vastavalt määruse tingimustele;
- juriidiline isik, kes on loodud liidu õiguse alusel, või rahvusvaheline organisatsioon.

Globaliseerumisega Kohanemise Euroopa Fond – abi koondatud töötajatele

Fondi peetakse nn esmaabivahendiks, et toetada üleminekut. Eelmisel perioodil kattis fond eelkõige globaliseerumisest tingitud restruktureerimisega seotud koondamisi, nüüd on lisaks kaetud ka koondamised seoses ülemineku süsinikuneutraalsele majandusele.

Fondi eesmärgid:

- Solidaarsus koondatud töötajate ja FIEdega, kes on töö kaotanud või tegevuse lõpetanud restruktureerimiste tagajärjel, ning toetuse pakkumine;
- Pakkuda abi ettenägematute suurte restruktureerimiste korral, kui nende põhjuseks on maailmakaubanduses toimuvad struktuurimuutused, üleminek vähese CO2-heitega majandusele, digiteerimine või automatiseerimine.

<i>Fond</i>	Globaliseerumisega Kohanemise Euroopa Fond
<i>Maht</i>	186 miljonit aasta kohta (12.12.19 andmed)
<i>Poliitiline eesmärk ja ÕÜ relevantsus</i>	Õiglase üleminek on osa fondi eesmärgist aidata töökoha kaotanud töötajaid. Piiratud mõju, väga relevantne
<i>Märkused</i>	Kuna tegemist on hädaolukorra meetmega, siis peaks see fond olema osa laiemast laiapõhjalisest ja pikaajalisest sotsiaalkaitse meetmetest, et omada õiglasele üleminekule suurt mõju. Toetust saab, kui liikmesriigi ettevõttes lõpetab neljakuulise võrdlusperioodi jooksul tegevuse rohkem kui 250 koondatud töötajat või füüsilisest isikust ettevõtjat Toetatakse: üksikisikutele kohandatud koolitus ja ümberõpe, mis on mh seotud info- ja kommunikatsioonitehnoloogia oskustega, tööotsingute toetamine, kutsenõustamine, nõustamisteenused, juhendamine, töövahendus, ettevõtluse edendamine, füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemist, ettevõtte asutamise toetamist.

Määruse ettepanek.

GKEFi rahastamiskõlblikud toetusesaajad

Taotluse esitanud liikmesriik võib pakkuda fondist kaasrahastatavat individuaalsete teenuste kooskõlastatud paketti toetusesaajatele, kelleks võivad olla:

- koondatud töötajad ja füüsilisest isikust ettevõtjad, kes on tegevuse lõpetanud määruuses sätestatud võrdlusperioodil ning kelle arv on arvatud vastavalt määrusele;
- koondatud töötajad ja füüsilisest isikust ettevõtjad, kes on tegevuse lõpetanud muul ajal kui määruuse võrdlusperioodil (nimelt kuus kuud enne võrdlusperioodi algust või ajavahemikul, mis jääb võrdlusperioodi lõpu ja komisjoni hindamise lõpetamisele eelneva kuupäeva vahele) ning kelle arv on arvatud vastavalt määrusele.

Nimetatud töötajad ja füüsilisest isikust ettevõtjad on toetuskõlblikud tingimusel, et on võimalik kindlaks teha selge põhjuslik seos sündmusega, mis põhjustas töökohtade koondamise asjaomasel võrdlusperioodil.

2.2 ENERGEETIKA, MAJANDUS JA REGIONAALARENG

Euroopa Regionaalarengu Fond (ERF) ja Ühtekuuluvusfond (fondidel on ühine määrus)

Kirjanduses peetakse neid kõige olulisemateks fondideks, mis aitavad süsinikumahukatel regioonidel üleminekut läbi viia. Regionaalfondi ülesanne on majanduslike ja sotsiaalsete erisuste tasandamine regioonide vahel. Fondi toetustega vähendatakse mahajäämust kõige ebasoodsamates piirkondades, sealhulgas neis piirkondades, mis seisavad silmitsi CO₂-heite vähendamise kohustusega kaasnevate probleemidega. Möödunud perioodil rahastas fond Puhas energia kõigile eurooplastele paketti (ingl k *Clean Energy for All Europeans package*), mille alt loodi kivisöe- ja süsinikumahukate regioonide platvorm. Seitsme liikmesriigi osalusega platvormi eesmärk on jagada kogemusi ja parimaid praktikaid, et tulla toime CO₂-heite vähendamisega kaasnevate sotsiaalmajanduslike probleemidega. Fondil on ka programm Interreg Europe, mida saab kasutada regioonide vaheliste koostööprojektide rahastamiseks.

Euroopa Regionaalarengu Fondi ja Ühtekuuluvusfondi erieesmärgid

Euroopa Regionaalarengu Fondi ja Ühtekuuluvusfondi eesmärgid on ühes määruuses ning osaliselt on need ühised. Kahel fondil on ühised poliitikaeesmärk nr 2 ning kolm punkti eesmärgi nr 3 all (vt ka all tekstis vastavat märget). Kus vastavat märget ei ole, on tegu Regionaalarengu Fondi eesmärgiga.

Poliitikaeesmärk 1: Arukam Euroopa majanduse uuendusliku ja aruka ümberkujundamise kaudu:

- suurendada teaduspotsiaali ja innovaativust ning kõrgetasemeliste tehnoloogiate kasutuselevõttu;
- kasutada hüvesid, mida saavad digiteerimisest kodanikud, ettevõtjad ja valitsused;
- soodustada VKEdes majanduskasvu ja konkurentsivõimet;
- arendada aruka spetsialiseerumise, tööstusliku ülemineku ja ettevõtluse oskusi.

Poliitikaeesmärk 2 (*eesmärk on ühine Ühtekuuluvusfondiga*): Keskkonnahoidlikum, vähese CO₂-heitega Euroopa puhtale energeetikale õiglase ülemineku, roheliste ja siniste investeringute, ringmajanduse, kliimamuutustega kohanemise ning riskiennetuse ja -juhtimise kaudu:

- edendada energiatõhususe meetmeid;

- arendada taastuvenergiat;
- töötada välja arukad energiasüsteemid, nutivõrgud ja arukas energiasalvestus kohalikul tasandil;
- soodustada kliimamuutustega kohanemist, riskide ennetamist ja vastupanuvõimet katastroofidele ;
- edendada säästvat veemajandust;
- soodustada üleminekut ringmajandusele;
- suurendada elurikkust, rohelist taristut linnakeskkonnas ja vähendada saastet.

Poliitikaeesmärk 3: Paremini ühendatud Euroopa liikuvuse ja piirkondliku IKT-ühenduvuse tõhustamise kaudu:

- suurendada digitaalset ühenduvust;
- edendada säästvat, kliimamuutustele vastupanuvõimelist, intelligentset, turvalist ja mitmeliigilist üleeuroopalist transpordivõrku (TEN-T) (*ühine eesmärk Ühtekuuluvusfondiga*);
- arendada säästvat, kliimamuutustele vastupanuvõimelist, intelligentset ja mitmeliigilist riigi, piirkondliku ja kohaliku tasandi liikuvust, sealhulgas parandada juurdepääsu TEN-T võrgule, ja piiriülest liikuvust (*ühine eesmärk Ühtekuuluvusfondiga*);
- soodustada säästvat mitmeliigilist linnalist liikumiskeskonda (*ühine eesmärk Ühtekuuluvusfondiga*).

Poliitikaeesmärk 4: Sotsiaalsem Euroopa Euroopa sotsiaalõiguste samba rakendamise kaudu:

- suurendada tööturgude tulemuslikkust ja juurdepääsu kvaliteetsetele töökohtadele sotsiaalse innovatsiooni ja taristu kaudu;
- hõlbustada juurdepääsu kaasavatele ja kvaliteetsetele teenustele hariduse, koolituse ja elukestva õppe valdkonnas taristu arendamise kaudu;
- tõhustada tõrjutud kogukondade, migrantide ja ebasoodsas olukorras olevate rühmade sotsiaalmajanduslikku lõimimist integreeritud meetmete, sealhulgas eluasemete võimaldamise ja sotsiaalteenuste kaudu.

Poliitikaeesmärk 5: Kodanikele lähemal olev Euroopa linna- ja maapiirkondade ning rannikualade kestliku ja tervikliku arengu ning kohalike algatuste soodustamise kaudu:

- edendada terviklikku sotsiaalset, majanduslikku ja keskkonnavalast arengut, kultuuripärandit ja julgeolekut linnapiirkondades;
- soodustada terviklikku sotsiaalset, majanduslikku ja keskkonnavalast piirkondlikku arengut, kultuuripärandit ja julgeolekut, sealhulgas maa- ja rannikupiirkondades ka kogukonna juhitud kohaliku arengu kaudu.

<i>Fond/Programm</i>	Euroopa Regionaalarengufond ja Ühtekuuluvusfond
<i>Maht (miljardites)</i>	273 Ühtekuuluvusfondist on planeeritud siideregioonide töökohtade ja majanduskasvu investeeringuteks 42,2 miljardit (12.12.19 andmed)
<i>Poliitiline eesmärk ja ÕÜ relevantsus</i>	Keskkonnahoidlikum, vähese CO2-heitega Euroopa puhtale energeetikale õiglase ülemineku, roheliste ja siniste investeeringute, ringmajanduse, kliimamuutustega kohanemise ning riskiennetuse ja -juhtimise kaudu. Väga suur mõju, väga relevantne

<i>Märkused</i>	Regionaalses arengus on prioriteet üleminek süsinikuvaesele majandusele, samas ei ole garantiid, et ressursi sellele suunatakse. Ei toetata: tuumajaamade rajamist; investeeringuid fossiilkütuste tootmise, töötlemise, ladustamise või põletamise; investeeringuid jäätmete ladustamise.
-----------------	---

Uue perioodi määruse ettepanek.

Toetuskõlblikud territooriumid:

Ülemeremaad ja -territooriumid ei ole ERFi ega Ühtekuuluvusfondi raames rahastamiskõlblikud, kuid võivad osaleda Interregi programmides vastavalt Interregi reeglitele.

Euroopa Horisont

Uuenenud nimega raamprogrammi maht on suurenenud võrreldes eelmise perioodiga. Teadusrahastu potentsiaali toetada õiglast üleminekut loetakse suureks. Senises eelarveperioodis oli 35% programmist märgitud kliimaga seotud teadus- ja innovatsiooniprojektide finantseerimiseks.²⁴ Ka uuel perioodil on eesmärk suunata kliimameetetele sama suures osakaalus vahendeid. Kuna rahastu keskne adressaat on tippteadusasutused, siis peaks olema eraldi meetmed, mis tagavad, et uuest teadmisest ja teadusuuringutest tõuseb kasu ka siirderegioonidele, vastasel juhul võib raamprogrammi mõju õiglasele üleminekule jääda oodatust väiksemaks.

Euroopa Horisondi üldeesmärk on saavutada investeeringutega teadustegevusse ja innovatsiooni teaduslik, majanduslik ja ühiskondlik mõju, et tugevdada liidu teaduslikku ja tehnoloogilist baasi ja edendada liidu konkurentsivõimet, sealhulgas tööstuses; viia ellu liidu strateegilised prioriteedid ning aidata kaasa üleilmsete probleemide, sealhulgas kestliku arengu eesmärkide lahendamisele.

Euroopa Horisondi erieesmärgid

- toetada globaalseid probleeme käsitlevate kvaliteetsete uute teadmiste, tehnoloogiate ja lahenduste loomist ja levitamist;
- tugevdada teadusuuringute ja innovatsiooni mõju arendavates, toetavates ja rakendavates ELi poliitikates ning novaatorlike lahenduste kasutuselevõtmist tööstuses ja ühiskonnas, et lahendada globaalseid probleeme;
- edendada igat liiki innovatsiooni, sealhulgas läbimurdelist innovatsiooni, ja tugevdada novaatorlike lahenduste kasutuselevõttu turu poolt.

²⁴ Euroopa Komisjon (2017), *Building a low-carbon, climate-resilient future*: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6e0b3746-ca81-11e7-8e69-01aa75ed71a1/language-en> (07.02.2020).

<i>Fond/Programm</i>	Euroopa Horisont
<i>Maht (miljardites)</i>	84 (12.12.19 andmed)
<i>ÕÜ relevantsus</i>	Teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogramm toetab süsinikuneutraalsele majandusele üleminekuks innovatiivsete lahenduste väljaarendamist. Selle kõrval toetatakse ka majandusteaduse ja sotsiaalteaduste uuringuid, mis pakuvad välja lahendusi üleminekuks süsinikuneutraalsele majandusele.
	Suur mõju, kaudselt relevantne
<i>Märkused</i>	5 missioonivaldkonda, sh kliimamuutused ja ühiskondlike muutustega kohanemine

Raamprogrammi määruse ettepanek.

Osalemiskõlblikud üksused

- Kõik õigussubjektid, olenemata asukohast, või rahvusvaheline organisatsioon, võivad osaleda programmi kohastes meetmetes, kui on täidetud määruses sätestatud tingimused ning samuti tööprogrammis või konkursikutses sätestatud tingimused.
- Üksused peavad kuuluma konsortsiumi, millesse kuulub vähemalt kolm sõltumatut isikut, kes asuvad eri liikmesriikides või assotsieerunud riigis ja vähemalt üks neist peab asuma liikmesriigis, välja arvatud määruses sätestatud erandjuhtudel.
- Euroopa Teadusnõukogu eesliiniuuringuid, Euroopa Innovatsiooninõukogu meetmeid, koolitus- ja liikuvusmeetmeid või programmi kaasrahastamise meetmeid võib rakendada üks või mitu õigussubjekti, kellest üks asub liikmesriigis või assotsieerunud riigis.
- Koordineerimis- ja toetusmeetmeid võib rakendada üks või mitu õigussubjekti, kes võivad asuda liikmesriigis, assotsieerunud riigis või muus kolmandas riigis.

Rahastamiskõlblikud üksused

- Üksused on rahastamiskõlblikud, kui nad asuvad liikmesriigis või assotsieerunud riigis.
- Üksused, mis asuvad mitteassotsieerunud kolmandas riigis, peavad oma osalemiskulud ise kandma. Madala või keskmise sissetulekuga riikide või erandkorras muude mitteassotsieerunud kolmandate riikide üksused loetakse abikõlblikeks, kui kolmas riik on komisjoni vastuvõetud tööprogrammis kindlaks määratud või komisjon või rahastamisasutus leiab, et kõnealuse riigi osalemine on meetme rakendamisel oluline.

InvestEU

InvestEU on uus rahastusstruktuur, mis seni oli tuntud kui strateegiliste investeeringute fond (EFSI) ja selle kaasuvate fondidena, nagu Energiatõhususe erasektoripoolse rahastamise vahend, Looduskapitali rahastamisvahend jne. Möödunud perioodil läks EFSI vahenditest 1,25% Kesk-, Ida- ja Kagu-Euroopa riikide siirderegionide, kes sõltuvad kõrge süsinikuheitega tööstusest, energeetikaprojektidele.

InvestEU raames antakse ELi tagatist rakenduspartnerite rahastamis- ja investeerimistoimingutele, mis toetavad liidu sisepoliitikat. InvestEU eesmärk on tuua liitu nii era- kui ka avalikõiguslike investeringuid kasutades ELi eelarve garantiid. Plaanis on luua ka veebipõhine andmebaas, mis viiks kokku projektid ja potentsiaalsed investorid kogu maailmast.

InvestEU programmi raames võetavad meetmed peaksid uuel perioodil panustama 30% ulatuses kogu rahastamispaketist kliimaeesmärkidele.²⁵

InvestEU programm tegutseb nelja poliitikaharu kaudu, mis aitavad kõrvaldada turutõrkeid või lahendada mitteoptimaalseid investeerimisolukordi:

1. Jätkusuutliku taristu poliitikaharu, mis hõlmab jätkusuutlikke investeringuid sellistes valdkondades, nagu transport, energia, digitaalne ühenduvus, tooraine tarnimine ja töötlemine, vesi, jäätmed, loodus ja muu keskkonnataristu, seadmed, liikuv vara ja innovaatiliste tehnoloogiate kasutuselevõtmine, mis aitavad kaasa liidu keskkonnavalase või sotsiaalse jätkusuutlikkuse eesmärkide saavutamisele või vastavad liidu keskkonnavalase või sotsiaalse jätkusuutlikkuse standarditele.
2. Teadusuuringute, innovatsiooni ja digiteerimise poliitikaharu, mis hõlmab teadusuuringuid ja innovatsiooni, teadustulemuste ülekandmist turule, innovatiivsete lahenduste tutvustamist ja kasutuselevõttu, toetust muude innovatiivsete ettevõtete kui VKEd kasvu edendamiseks ning liidu tööstuse digiteerimist.
3. VKEd poliitikaharu: juurdepääs rahastamisele ja rahastamise kättesaadavus VKEdele ja põhjendatud juhtudel väikestele keskmise turukapitalisatsiooniga ettevõtjatele.
4. Sotsiaalvaldkonna investeringute ja oskuste poliitikaharu: mikrorahastamine, sotsiaalsete ettevõtete rahastamine ja sotsiaalmajandus; oskused, haridus, koolitus; sotsiaaltaristu (sealhulgas sotsiaaleluasemed); sotsiaalne innovatsioon; tervishoid; kaasavus ja juurdepääsetavus; sotsiaalse eesmärgiga kultuuritegevus; haavatavate isikute, sealhulgas kolmanda riigi kodanike integreerimine.

Vähemalt 50% jätkusuutliku taristu poliitikaharu raames tehtavatest investeringutest peaks aitama kaasa liidu kliima- ja keskkonnavalaste eesmärkide saavutamisele.

<i>Fond/Programm</i>	InvestEU
<i>Maht (miljardites)</i>	Algatus peaks aitama kaasata rahalisi vahendeid, sh erasektorist, projektidesse kuni 650 miljardi euro väärtuses
<i>ÕÜ relevantsus</i>	Täidab investeerimislünki ja meelitab ligi erasektori investeringuid, mh puhtama majanduse ja tööstuse arengumudelite väljatöötamiseks. Suur mõju, väga relevantne
<i>Märkused</i>	Määruse ettepanek ei maini selgesõnaliselt, et regioonid peaksid asendama suure süsinikuheitega tööstused, seetõttu võivad meetmed jääda ÕÜ vaatest ebapiisavaks. Rahastamis- ja investeerimistoiminguid võib teha teiste seas järgmistes valdkondades:

²⁵ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_20_24 (18.03.2020).

	<ul style="list-style-type: none"> • süsinikdioksiidiheite oluline vähendamine energia-mahukates tööstusharudes, sealhulgas uuenduslike vähese heitega tehnoloogiate ulatuslik tutvustamine ja kasutuselevõtt; • puhta ja säästva taastuvenergia tootmise ja kasutamise laiendamine; • taastuvenergia taristu arendamine (ülekande- ja jaotustasand, energia salvestustehnoloogiad); • taastuvatest või CO₂-neutraalsetest energiaallikatest sünteetilise kütuse tootmine ja sellega varustamine, alternatiivkütused; • süsinikdioksiidi kogumise ja säilitamise taristu; • sotsiaalse eesmärgiga kultuuritegevus.
--	--

InvestEU määruse ettepanek.

Rakenduspartnerid

Komisjon valib kõlblike vastaspoolte hulgast kooskõlas finantsmäärusega rakenduspartnerid või nende rühma. ELi osa puhul on kõlblikud vastaspoolled väljendanud oma huvi ja peavad olema võimelised üksi või rühmana tegema rahastamis- ja investeerimistoiminguid vähemalt kolmes liikmesriigis.

Liikmesriigi osa puhul võib asjaomane liikmesriik esitada kõlblike vastaspoolte hulgast, kes on väljendanud huvi, rakenduspartneriks ühe või mitu vastaspoolt.

Kui asjaomane liikmesriik rakenduspartnerit ei esita, teeb komisjon valiku nende rakenduspartnerite vahel, kes suudavad teha rahastamis- ja investeerimistoiminguid asjaomastes geograafilistes piirkondades.

2.3 KLIIMA

LIFE - keskkonna- ja kliimameetmete programm

Programm LIFE peab aitama kiirendada ELi ümberkujundamist puhtaks, ringluspõhiseks, energiatõhusaks, vähese CO₂-heitega ja kliimamuutustele vastupanuvõimeliseks ühiskonnaks. LIFE peaks olema muuhulgas vahend programmi Euroopa Horisont teadus- ja innovatsioonialaste tulemuste kasutuselevõtuks ja kohaldamiseks ning aitama neid rakendada suuremas ulatuses seal, kus need aitavad lahendada keskkonna-, kliima- või puhtale energeetikale üleminekuga seotud küsimusi.

Programmi **üldine eesmärk** on toetada üleminekut puhtale, ringluspõhisele, energiatõhusale, vähese CO₂-heitega ja kliimamuutustele vastupanuvõimelisele majandusele, sealhulgas puhtale energeetikale ülemineku, keskkonna kaitsmise ja keskkonna kvaliteedi parandamise ning bioloogilise mitmekesisuse vähenemise peatamise ja selle tendentsi ümberpööramise kaudu, toetades seeläbi kestlikku arengut.

Programmi LIFE erieesmärgid:

- arendada, tutvustada ja edendada uuenduslikke meetodeid ja lähenemisviise, mis on vajalikud liidu keskkonna- ja kliimaalaste õigusaktide ja poliitikavaldkondade eesmärkide saavutamiseks, millest üks on üleminek puhtale energeetikale;

- toetada asjakohaste liidu õigusaktide ja poliitikavaldkondade arendamist, rakendamist, järelevalvet ja jõustamist, muu hulgas töhustades juhtimist avaliku ja erasektori osalejate suutlikkuse suurendamise ja kodanikuühiskonna kaasamise kaudu;
- hoogustada edukate tehniliste ja poliitikaga seotud lahenduste ulatuslikku kasutuselevõttu, et rakendada asjakohaseid ELi õigusakte ja poliitikat tulemuste kordamise, seotud eesmärkide muude poliitikasuundade ning avaliku ja erasektori tavadega lõimimise, investeringute hankimise ja rahastamise kättesaadavuse parandamise kaudu.

<i>Fond/Programm</i>	LIFE
<i>Maht (miljardites)</i>	5,4, sellest 1 miljard puhtale energiale ülemineku allprogrammidele
<i>ÕÜ relevantsus</i>	Suur mõju, relevantne
<i>Märkused</i>	LIFE keskendub projektidele, millega pakutakse ühekordseid investeringuid, kõrvaldatakse esialgseid tõkkeid ja katsetatakse uusi lähenemisviise, mis peaksid viima ulatuslikumate meetmeteni ning keskkonna- ja kliimapoliitika integreerimiseni ELi peamistes kuluvahendites.

LIFE määruse ettepanek

Rahastamiskõlblikud on järgmised üksused:

- juriidilised isikud;
- rahvusvahelised organisatsioonid.

Füüsilised isikud rahastamiskõlblikud ei ole. Rahastuse saamiseks peavad juriidilised isikud moodustama konsortsiumi, mis koosneb vähemalt kolmest sõltumatust üksusest.

Muud rahastusallikad

Euroopa Liidu heitkogustega kauplemise süsteem (ELi HKS) ja selle fondid

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2003/87/EÜ „Ühenduses kasvuhoonegaaside lubatud heitkogustega kauplemise süsteemi loomine ja nõukogu direktiivi 96/61/EÜ muutmise“ (nn HKS-i direktiiv) muutmisega²⁶ loodi **Moderniseerimisfond**, mille abil soovitakse parandada energiatõhusust ja uuendada kümne kõige väiksema sissetulekuga liikmesriigi energiasüsteeme, nende hulgas Eesti.²⁷ Toetatud investeringud peavad olema kooskõlas HKS-i direktiivi eesmärkide ning liidu kliima- ja energiapoliitika raamistiku 2030 eesmärkide ja Pariisi kokkuleppe pikaajaliste eesmärkidega. Moderniseerimisfondist ei toetata energiatootmisüksusi, mis kasutavad tahkeid fossiilkütuseid, välja arvatud toetus tõhusale ja kestlikule kaugküttele liikmesriikides, kus SKP elaniku kohta turuhindades oli 2013. aastal alla 30% liidu keskmisest, tingimusel et vähemalt võrdväärset

²⁶ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv (EL) 2018/410, millega muudetakse direktiivi 2003/87/EÜ eesmärgiga hoogustada heitkoguste kulutõhusat vähendamist ja süsinikdioksiidiheite vähendamist toetavaid investeringuid, ning otsust (EL) 2015/1814: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32018L0410&from=EN#d1e1294-3-1> (07.02.2020).

²⁷ Euroopa Komisjoni DG Clima esindaja 2019. a. esitlus: https://energy.post.eu/wp-content/uploads/2019/07/28_June_PGE_event_MF.pdf (07.02.2020).

osa lubatud heitkoguse ühikute kogusest kasutatakse tahkeid fossiilkütuseid mittehõlmavateks investeeringuteks vastavalt artiklile 10c. Fondi investeerimisprioriteetide seas on mainitud ka kümne toetust saava riigi süsinikumahukate regioonide õiglase üleminek.

Moderniseerimisfond toimib toetust saavate liikmesriikide vastutusel. Lubatud heitkoguse ühikute enampakkumisest saadav tulu kantakse liikmesriigile üle komisjoni väljamaksmisotsuse alusel. Moderniseerimisfondi juurde luuakse investeerimiskomitee, mis moodustatakse iga toetust saava liikmesriigi, komisjoni ja Euroopa Investeerimispannga (EIP) esindajatest ning teiste liikmesriikide valitud kolmest esindajast. Enne kui toetust saav liikmesriik otsustab rahastada investeeringut oma osast moderniseerimisfondis, peab ta esitama investeerimiskomiteele ja EIPile investeerimisprojekti.

Fondi protsendiline jaotus riikide vahel on sätestatud HKSi direktiivis. Eestile on ette nähtud 2,78%. CO₂-hinna juures 20 eurot tonn kogutakse fondi järgmisel aastakümnel 14 miljardit eurot.²⁸ 30. septembriks 2019 oli Eestil võimalik teavitada Euroopa Komisjoni, kas soovitakse oma osa fondis suurendada. See tähendab, et Eesti oleks pidanud osa eraldatud riiklikest kvootidest moderniseerimisfondi tõstma. Eesti otsustas selle asemel riigile eraldatud kvoodid maha müüa enampakkumistel ning suunata saadud tulu riigieelarve kaudu projektidesse ja meetmetesse, mis panustavad kliima- ja energiaeesmärkidesse.²⁹

Euroopa Komisjon alustas moderniseerimisfondi loomist tööseminaridega, mis toimusid kõigis toetust saavates liikmesriikides 2018. aasta septembrist 2019. aasta jaanuarini. Ettevalmistustöö käib, et võtta 2020. aasta esimeses pooles vastu rakendusakt. Fond peaks hakkama tööle aastal 2021.

Komisjoni delegeeritud määrusega³⁰, mis muutis direktiivi 2003/87/EÜ, loodi **Innovatsioonifond**, mis on mõeldud innovatiivsetesse tehnoloogiatesse investeerimise toetamiseks. Innovatsioonifondist, mis on NER300 programmi järglane, peaks kujunema üks maailma suurimaid finantsprogramme, mille eesmärk on madala süsinikutasemega innovatiivsete tehnoloogiate tutvustamine. Fondist võib kujuneda oluline toetus õiglasele üleminekule, kui tööstusinnovatsiooni juures pööratakse tähelepanu ka sotsiaalsele dimensioonile.³¹

CO₂-hinna juures 20 eurot tonn oleks võimalik ELi HKSigagi hõlmatud sektorites kasutada konkurentsipõhiselt 10 miljardit eurot uuendusliku tehnoloogia tutvustamise ja läbimurdelise innovatsiooni toetamiseks.³² Innovatsioonifondist antakse projektidele abi kolmel viisil: toetused, segarahastamistingimustes osalemine Euroopa Liidu investeeringutoetuse vahendi alusel ning muu rahastamisvorm, mis on ette nähtud määruses nr

---

²⁸ Komisjoni aruanne Euroopa Parlamendile ja Nõukogule, Ettevalmistused kõrgemate pikaajaliste eesmärkide seadmiseks ELi kliimameetmete 2019. aasta eduaruanne: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?qid=1576602465669&uri=CELEX:52019DC0559> (07.02.2020).

²⁹ ERR, <https://www.err.ee/988375/otsus-co2-kvoote-moderniseerimisfondi-mitte-suunata-ei-mojuta-riigi-rahakotti> (07.02.2020).

³⁰ Komisjoni delegeeritud määrus (EL) 2019/856 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=celex:32019R0856> (07.02.2020).

³¹ Pilsner, L. et al (2018). Funding the Just Transition to a Net Zero Economy in Europe. Opportunities in the Next EU Budget: https://www.e3g.org/docs/E3G_Report_Just_Transition_and_EU_Budget.pdf (18.03.2020).

³² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?qid=1576602465669&uri=CELEX:52019DC0559> (07.02.2020).

2018/1046. Lubatud on eraldada osa innovatsioonifondi abist väiksemahuliste projektide konkursikutseteks. Komisjoni hinnangul kuulutatakse esimene projektide avatud konkursikutse välja 2020. a. keskel.³³

Innovatsioonifondil on järgmised eesmärgid:

- toetada projekte, milles kasutatakse uuenduslikke tehnoloogiaid, protsesse või tooteid, mis on piisavalt läbi mõeldud ning millel on suur potentsiaal vähendada kasvuhooonegaaside heidet;
- pakkuda rahalist abi, mida on kohandatud rahastamiskõlblike projektide turuvajaduste ja riskiprofiili järgi, kaasates samas täiendavaid avaliku ja erasektori vahendeid.

Mõlemat fondi rahastatakse ühisel enampakkumisplatvormil saastekvootide müümisest Euroopa Investeeringuspanga poolt.

Artikkel 10c erand

Artikkel 10c andis kaheksale 2004. aastal ELiga liitunud riigile õiguse eraldada üleminekuperioodil elektritootmiskäitistele lubatud heitkoguse ühikuid (LHÜ) energiaspektori moderniseerimiseks, mitmekesistamiseks ja jätkusuutlikuks ümberkujundamiseks tasuta, et toetada nende üleminekut. HKS-i kolmandal kauplemisperioodil kasutati seda erandit laialdaselt, mh nt kivisöel töötavate elektrijaamade sisseseade uuendamiseks. Erand kehtib kuni aastani 2030. Kirjanduses on leitud, et artikkel 10c ei ole kasutatav õiglaseks üleminekuks, kuna artikkel 10c erand ei maini, erinevalt moderniseerimisfondi regulatsioonist, õiglase ülemineku põhimõtet.³⁴

---

³³ Euroopa Komisjoni esindaja 2019.a. mai esitlus: [https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/innovation and modernisation fund_ema.pdf](https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/innovation_and_modernisation_fund_ema.pdf) (07.02.2020).

³⁴ Jones jt (2019), How to optimise EU ETS transition funds?, Sandbag: <https://sandbag.org.uk/wp-content/uploads/2019/06/Optimising-EUETS-transition-funds.pdf> (07.02.2020).

KOKKUVÕTTEKS

- ELi uus mitmeaastane finantsraamistik, mille üle läbirääkimised alles käivad, tuleb arvatavasti oluliselt suurema rõhuasetusega kliimale, keskkonnale, puhtale energiale ja õiglasele üleminekule kui senine. Varasematel perioodidel ei ole mitmeaastane finantsraamistik oma nn rohelist ja õiglase ülemineku potentsiaali täielikult täitnud muuhulgas seetõttu, et huvigruppe pole kaasatud piisavalt ja kodanikuühenduste tegevuse rahastamine on olnud napp. Kaasamisele peaksid otsustajad uuel perioodil vastavalt rohkem tähelepanu pöörama.
- Õiglase üleminek on tõstetud esile nii ELi pika perspektiiviga visioonis kliimaneutraalse majanduse saavutamiseks kui ka mitmes individuaalses fondi määruse ettepanekus. Loomisel on uus õiglase ülemineku mehhanism.
- Käesoleva analüüsi valmimise hetkel ei ole finantsraamistiku lõplikud prioriteedid ja vahendite hulk veel otsustatud, kuid eeldatavasti suunatakse uuel perioodil märkimisväärne osa Ühtekuuluvusfondi ressurssidest vähemarenenud ning fossiilkütuste tööstustest sõltuvasse regioonidesse. Selleks, et see sünniks, peaks liikmesriigid ise seda eesmärki aktiivselt toetama ning lõpliku struktuurivahendite kasutamise Euroopa Komisjoniga selliselt kokku leppima, et söe- ja põlevkiviregioonid õiglasele üleminekule toetust saaksid.

3. Õiglane üleminek Eesti arengustrateegiates ja tegevuskavades

Ida-Virumaa on kahaneva rahvaarvuga, suurtööstuslik, CO₂ mahuka energiamajandusega ja suurtööstuslikule piirkonnale omaselt väiksema ettevõtlusaktiivsusega ELi piiriregioon^{35,36}. Suurtööstuse olemasolu toob endaga kaasa kaevandamise ja energiatootmisega kaasnevad keskkonnaprobleemid, aga probleeme on ka monokultuursete asulate ja piirkondadega, mis sõltuvad suurel määral põlevkivitööstuse konjunktuuri muutustest³⁷. Neid kitsaskohti võetakse arvesse Ida-Virumaa arendamisel ning need kajastuvad vastavates riiklikes ja piirkondlikes arengu-, strateegia- ja tegevuskavades. Analüüsitud arengukavades õiglast üleminekut ei ole mainitud, küll aga niinimetatud PÕXITit ehk põlevkivienergeetikast loobumiseks ettevalmistumist Ida-Viru maakonna arengustrateegias. Põlevkivienergeetikast väljumise ettevalmistumist ei sisustata konkreetsete tegevustega, vaid piirduakse võimalike lahenduste otsimisega, maakonna majandusliku ja sotsiaalse heaolu säilitamiseks ja kasvatamiseks olukorras, kus põlevkivi kaevandamine olulisel määral väheneb või lõpeb.

Tabel 1 tutvustab analüüsitud riiklike strateegiaid ja arengukavasid, selles on toodud: dokumendi seotus valitsemistasandiga (riiklik, maakondlik või kohalik), omanik ning kehtivusaastad

TABEL 1. EESTI ARENGUSTRATEEGIADE JA TEGEVUSKAVADE ÜLEVAADE

Nimi	Tasand	Omanik	Aastad
Ida-Virumaa maakonna arengukavad ³⁸	Kohalik omavalitsus	Kohalikud omavalitsused	...
Ida-Viru maakonna arengustrateegia 2019–2030+	Maakond	Ida-Virumaa Omavalitsute Liit	2019–2030+
Ida-Viru maakonna arengustrateegia 2019–2030+ tegevuskava aastateks 2019–2023	Maakond	Ida-Virumaa Omavalitsute Liit	2019–2023
Ida-Virumaa tegevuskava 2015–2020 (ning Ida-Virumaa tegevuskava rakendusplaan 2018)	Maakond	Rahandusministeerium (koordineerib riigihalduse minister, kuni 31.12.2017 koos Ida-Viru maavalitsusega, ning tegevuste elluviimises osalevad mh ministeeriumid)	2015–2020

³⁵ Servinski, M., Kivilaid, M., Tischler, G., Hansson, B., Pavlenkova, J., Ait, A., & Andreitšuk, O. (2016). Ida-Virumaa. Olukord ja strateegilised eesmärgid. Statistikaamet. https://www.stat.ee/valjaanne-2016_ida-virumaa-olukord-ja-strateegilised-eesmargid?highlight=ida-virumaa (14.01.2020)

³⁶ Sepp, V. (2019). Eesti regioonide majandusarengut mõjutavate uuenduste ja trendide analüüs. Arenguseire Keskus. https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2019/02/ASK_Regionaalset-arengut-suunavad-trendid_Veiko-Sepp-1.pdf (14.01.2020)

³⁷ Servinski, M., Kivilaid, M., Tischler, G., Hansson, B., Pavlenkova, J., Ait, A., & Andreitšuk, O. (2016). Ida-Virumaa. Olukord ja strateegilised eesmärgid. Statistikaamet. https://www.stat.ee/valjaanne-2016_ida-virumaa-olukord-ja-strateegilised-eesmargid?highlight=ida-virumaa (14.01.2020)

³⁸ Vt Ida-Viru maakonna arengustrateegiat 2019-2030+ selle strateegia seosest Ida-Virumaa maakonna omavalitsuste arengukavadega.

Ida-Virumaa programm	Maakond	Rahandusministeerium	2018–2028
Eesti Regionaalarengu Strateegia 2020	Riik	Siseministeerium	2014–2020
Regionaalarengu strateegia 2018-2020. a rakendusplaan	Riik	Siseministeerium	2018–2020
Konkurentsivõime kava „Eesti 2020“	Riik	Vabariigi Valitsus	2011–2020
Eesti 2020 tegevuskava 2019-2020	Riik	Vabariigi Valitsus	2019–2020
Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014-2020	Riik	Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium	2014–2020
Eesti maaelu arengukava 2014–2020	Riik	Maaeluministeerium	2014–2020
Eesti riiklik turismiarengukava 2014–2022	Riik	Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium	2014–2022
Eesti elukestva õppe strateegia 2020	Riik	Haridus- ja Teadusministeerium	2014–2020
Infoühiskonna arengukava 2014-2020	Riik	Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium	2014–2020
Üleriigiline planeering „Eesti 2030+“	Riik	Siseministeerium	(2012) ³⁹ – 2030+
Kliimapoliitika põhialused aastani 2050	Riik	Riigikogu	(2017)–2050
Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030	Riik	Keskonnaministeerium	(2016)–2020
Eesti keskkonnastrateegia aastani 2030	Riik	Keskonnaministeerium	2007–2030
Keskonnahariduse ja -teadlikkuse tegevuskava 2019–2022	Riik	Keskonnaministeerium ning Haridus- ja Teadusministeerium	2019–2022
Energiamajanduse arengukava aastani 2030	Riik	Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium	(2017)–2030
Looduskaitse arengukava aastani 2020	Riik	Keskonnaministeerium	(2012)–2020
Eesti taastuvenergia tegevuskava aastani 2020	Riik	Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium	(2010)–2020
Põlevkivi kasutamise riiklik arengukava 2016–2030	Riik	Keskonnaministeerium	2016–2030

Allikas: Tabel 2 ja Tabeli 2 viited.

³⁹ Aastad sulgudes on eeldatavad jõustumise aastad, tavaliselt dokumendi vastuvõtmise aasta järgi.

Tabel 2 kirjeldab Eesti strateegiadokumentide ja tegevuskavade seotust õiglase üleminekuga. Laias laastus jagunevad analüüsitud dokumendid riiklikeks ja piirkondlikeks. Ida-Virumaa koos Kagu-Eesti piirkonnaga on perifeersed, majandusarengu mõttes probleemsed regioonid, mille arengu tagamiseks on koostatud eraldi tegevuskavad⁴⁰. Ida-Virumaal on tegevuskava aastateks 2015-2020, mida rahandusministeeriumi eestvedamisel 2020. jooksul uuendatakse. Tegevuskava suure osa tegevuste puhul toimusid aastatel 2015–2018 alles ettevalmistavad tegevused⁴¹. Tegevuskava 2018. aasta seirearuandes järeldati, et kavandatavate toetusmeetmete ja projektide mõju hindamine regionaalarengule on seni pigem olnud pealiskaudne⁴². Sel põhjusel tõdetakse, et on oluline jätkata Ida-Virumaa tegevuskavas kavandatud tegevuste elluviimise kõrval täiendavate võimaluste otsimist nõrgemas arengupositsioonis olevatele piirkondadele, sh Ida-Virumaale soodsamate ja mõjusamate eritingimuste/lahenduste loomiseks üleriigiliste toetusprogrammide sees⁴³.

Lisaks Ida-Virumaa tegevuskavale 2015-2020, mille seiret koordineerib riigihalduse minister (kuni 31.12.2017 koos Ida-Viru maavalitsusega) ning mille elluviimises osalevad mitmed ministeeriumid, käsitleb seda piirkonda Ida-Viru maakonna arengustrateegia 2019–2030+. Viimase elluviimist juhib ja selle eest vastutab maakondlik arenguorganisatsioon Ida-Virumaa Omavalitsuste Liit. Ida-Virumaa programm, mille tegevuste väljatöötamist ja rakendamist koordineerib riik, kuid elluviimisel on võtmeroll kohalikel omavalitsustel, ei dubleeri, vaid täiendab Ida-Virumaa tegevuskava ja arengustrateegia tegevusi ja toetusmeetmeid.

Riiklike strateegia- ja tegevuskavade järgi jääb põlevkivi kasutatavaks ressursiks, kuid jooksvalt toetatakse energiaallikate mitmekesistamist ning säästlikumat põlevkivi kasutamist energia tootmisel, kaevandamisel tekkivate jäätmete väärindamisel ja põlevkiviõli tootmisel. Neid plaane tuleb tõenäoliselt tulevikus korrigeerida, sest Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskuse uuringu järgi on kliimanetraalse Eestini, kus inimtekkeliste kasvuhoonegaaside heide on tasakaalus sidumisega, jõudmine aastaks 2050 kõigi valdkondade panustamisel tehniliselt võimalik ning potentsiaalselt pikaajaliselt tulutoov, kuid ilma põlevkivisektorita nagu seda täna tunneme.⁴⁴

Tabelist 2 nähtub, et vaid üksikud riiklikud strateegiad ja tegevuskavad käsitlevad Ida-Virumaad, mistõttu nendega seotud ressursid on kättesaadavad Ida-Virumaa ettevõtetele ja elanikele teiste piirkondadega

⁴⁰ Sepp, V. (2019). Riiklike ja maakondlike arengustrateegiade võrdlevanalüüs. Arenguseire Keskus. https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2019/02/Riiklike-ja-maakondlike-arengustrateegiade-v%C3%B5rdlevanal%C3%BC%C3%BCs_2019.pdf (14.01.2020)

⁴¹ „Ida-Virumaa tegevuskava 2015-2020“ elluviimise 2018. aasta seirearuanne. https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/document_files/REGO/ida-viru_tegevuskava_2018.a_seirearuanne.rtf (13.01.2020)

⁴² „Ida-Virumaa tegevuskava 2015-2020“ elluviimise 2018. aasta seirearuanne. https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/document_files/REGO/ida-viru_tegevuskava_2018.a_seirearuanne.rtf (13.01.2020)

⁴³ „Ida-Virumaa tegevuskava 2015-2020“ elluviimise 2018. aasta seirearuanne. https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/document_files/REGO/ida-viru_tegevuskava_2018.a_seirearuanne.rtf (13.01.2020)

⁴⁴ Meeliste, S., Tammiste, L., Grünvald, O., Kirsimaa, K., Suik, K., & Org, M. (2019). Eesti kliimaambitsiooni tõstmise võimaluste analüüs. Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskus (SEI Tallinn). <https://www.sei.org/wp-content/uploads/2019/10/eesti-kliimaambitsiooni-t%C3%B5stmise-v%C3%B5imaluste-anal%C3%BC%C3%BCs-1.pdf> (14.01.2020)

võrdsetel alustel. Piirkonnaspetsiifilised arenguplaanid panustavad Ida-Virumaa majandusmudeli muutmisesse peamiselt teenindussektori, loomemajanduse (mh filmifondi arendamise abil), turismi ja ettevõtlikkuse arendamise kaudu, kuid mitte nt (mahe)põllumajanduse kaudu. Näiteks avati 2018. aasta lõpus Ida-Virumaa programmi raames taotlemiseks Ida-Virumaa tööstusinvesteeringute meede, 2018. aastal maksti tegevustoetustena Ida-Virumaa Ettevõtluskeskusele, Integratsiooni Sihtasutusele ja Startup Estoniale 610 000 eurot piirkonna ettevõtete arengunõustamiseks ning äri- ja startup-inkubaatorite, ettevõtjate ja ettevõtete võtmetöötajate eesti ja inglise keele õppeks, Viru Filmifondi tegevuse toetamiseks ning üle-eestilise ulatusega spordi- ja kultuuriürituste käivitamiseks⁴⁵.

Õiglase üleminekuga seotuks võib pidada 2019. aasta algusest piirkondliku töökoha loomise toetuse pakkumist Ida-Viru, Põlva, Valga ja Võru maakondade tööandjatele piirkondade töötuse ennetamiseks ja töötusperioodi lühendamiseks. Toetus on mõeldud motiveerima tööandjaid palkama mitut töötajat lühikese perioodi jooksul (vähemalt viis töötajat kahe kuu jooksul)⁴⁶.

Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020 elluviimise 2018. aasta seirearuandes tõdetakse, et terviklikkust ja konkurentsivõimet soosiva elu- ja ettevõtluskeskkonna arendamiseks on vaja kavandada lisaks Ida-Virumaa ja Kagu-Eesti ettevõtlusarengu toetuskeemidele uus ettevõtlus- ja innovatsioonipoliitika arengukava (ehk praeguse Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014-2020 asemele⁴⁷) ning selle meetmete ettevalmistamise kaudu piirkondliku ettevõtluse arengu toetamise lähtekohad ja eesmärgid. Täiendavaks meetmeks pakutakse piirkonniti erinevate toetuse andmise tingimuste kasutuselevõttu ja regionaalse mõju arvestamist projektide hindamisel, arvestades piirkonniti erinevat arendus- ja investeerimissuutlikkust ning vajadust avaliku sektori toeks⁴⁸.

Analüüsitud riiklike strateegiate ja tegevuskavade alusel peab õiglast üleminekut toetama keskkonnahariduse ja -teadlikkuse tõstmise, keskkonnahoidlike hoiakute ja käitumisviiside kujundamise abil.

Üleilmsed trendid mõjutavad Ida-Virumaad, mis on osa Eesti avatud majandusest. Arenguseire Keskuse Eesti regioonide majandusarengut mõjutavate uuenduste ja trendide analüüsi järgi avaldab automatiseerimine ja robotiseerimine tulevikus Ida-Virumaale nii positiivset kui ka negatiivset mõju: ühelt poolt paraneb põlevkivitööstuse konkurentsivõime kaevanduste robotiseerimise abil, kuid nõrgeneb mitteautomatiseeritud tööstuse konkurentsivõime ja vähenevad tööstustöökohad⁴⁹. Tulenevalt energiatootmise senisest kontsentreeritusest Ida-Virumaale, toimub üleminek hajusale tootmisele lühiperspektiivist vaadates Ida-

---

⁴⁵ Rahandusministeerium. (2019). Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020 elluviimise 2018. aasta seirearuanne. https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/files/document_files/REGO/eras_elluviimise_2018.a_seirearuanne_300719_aug.docx (14.01.2020)

⁴⁶ Rohkem infot toetusest siin: <https://www.tootukassa.ee/content/tooandjale-ja-partnerile/piirkondlik-tookoha-loomise-toetus> (14.01.2020)

⁴⁷ <https://kasvustrateegia.mkm.ee/> (13.01.2020)

⁴⁸ Rahandusministeerium. (2019). Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020 elluviimise 2018. aasta seirearuanne. https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/files/document_files/REGO/eras_elluviimise_2018.a_seirearuanne_300719_aug.docx (14.01.2020)

⁴⁹ Sepp, V. (2019). Eesti regioonide majandusarengut mõjutavate uuenduste ja trendide analüüs. Arenguseire Keskus. https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2019/02/ASK_Regionaalset-arengut-suunavad-trendid_Veiko-Sepp-1.pdf (14.01.2020)

Virumaa majanduse ja tööhõive arvelt⁵⁰. Ringmajanduse arendamisel peab teenusmajanduse töökohtade arv Ida-Virumaal kasvama ning rahvastiku ja tööstuse mastaap piirkonnas loob parimad eeldused ringmajandusele üleminekuks tööstuses⁵¹. Globaalsete trendide mõju võimalikku avaldumist peaks arvestama Ida-Virumaad puudutavate arenguplaanide muutmisel.

---

⁵⁰ Sepp, V. (2019). Eesti regioonide majandusarengut mõjutavate uuenduste ja trendide analüüs. Arenguseire Keskus. https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2019/02/ASK_Regionaalset-arengut-suunavad-trendid_Veiko-Sepp-1.pdf (14.01.2020)

⁵¹ Sepp, V. (2019). Eesti regioonide majandusarengut mõjutavate uuenduste ja trendide analüüs. Arenguseire Keskus. https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2019/02/ASK_Regionaalset-arengut-suunavad-trendid_Veiko-Sepp-1.pdf (14.01.2020)

TABEL 2. EESTI ARENGUSTRATEEGIATE JA TEGEVUSKAVADE SEOTUS ÕIGLASE ÜLEMINEKUGA

<i>Info kategooria</i>	Arengustrateegia, tegevuskava	
<i>Nimi</i>	Ida-Viru maakonna arengustrateegia 2019–2030+ ⁵²	
<i>Aasta ja koostaja</i>	2019, Lüganuse Vallavolikogu	
<i>Eesmärk</i>	Ida-Viru maakonna arengustrateegia määratleb piirkonna olulisemad arenguprioriteetid aastateks 2019-2030+	
<i>Seotus õiglase üleminekuga</i>	Majandus ja ettevõtlus, sh ettevõtlusega alustamine	Dokumendis on toodud, et tööstussektoril on suur osakaal majandusest ja põhiline osa maakonnas loodud väärtusest tekib kaevandamise ja töötleva tööstuse sektoris, kus tegutsevad põlevkivi kaevandamise ning väärindamisega seotud ettevõtted. Tunnustatakse vajadust Ida-Viru maakonna majandusmudelit kaasajastada ja edasi arendada teenuste sektori (sh veonduse ja laonduse, äriteenuste ja suure potentsiaaliga loomemajanduse) kasvatamise ning tööstussektori moderniseerimise ja mitmekesistamise abil. Selle tulemusena, mh tänu põlevkivisektori osakaalu vähenemisele, väheneb maakonna sõltuvus nafta hindadest. Majandusvaldkonna eesmärgipüstised keskenduvad maakonna majanduse mitmekesistamisele ning ettevõtete poolt loodava lisandväärtuse kasvatamisele tasemel, kus ettevõtjate poolt makstav palgatase on atraktiivne nii maakonnas kui maakonnavälisel tööturul. Maakonna perspektiivsed arengupiirkonnad jagunevad tööstus- ja ettevõtluspiirkondadeks ning puhke- ja rekreatsioonipiirkondadeks. Majandus- ja ettevõtlusvaldkonna eesmärgi saavutamist toetavad mitmed arengusuunad; nende seas on ressursitõhususe kasvatamine, keskkonnasõbralikkuse arendamine (mille programmid parandavad ettevõtjate konkurentsivõimet ning avavad uusi turge), PÕXIT-iks ettevalmistumine ja võimaluste leidmine tootmiseks suletavate (ja riigiettevõtete omanduses olevate) tööstusalade uuskasutuseks. PÕXIT-iks ettevalmistumisel tehakse koostööd riigiga võimalike lahenduste otsimiseks, maakonna majandusliku ja sotsiaalse heaolu säilitamiseks ja kasvatamiseks olukorras, kus põlevkivi kaevandamine olulisel määral väheneb või lõpeb. Kaardistatakse olemasolevaid asutusi, kes toetavad ettevõtlusega alustamist (see on Eesti Töötukassa), ja asutusi, kes pakuvad muid ettevõtluse arendamise tugiteenuseid. Haridusvaldkonnas plaanitakse keskenduda ettevõtlikkushoiakute kujundamisele, mis on aluseks ettevõtlusaktiivsuse kasvule ning kodanikuühiskonna arengule.
	(Mahe)põllumajandus	Ei ole käsitletud

⁵² <https://www.riigiteataja.ee/aktiilisa/4211/2201/8072/m%C3%A4%C3%A4rus%20nr%2048%20lisa.pdf#> (07.01.2020)

	Turism	Seades eesmärgiks aastaks 2030+ Ida-Viru maakonna Tallinna järel teiseks populaarseimaks turismiisikohaks muutumist, plaanitakse turismiteenuste valdkonnas kasvu jätkamiseks panustada lisaks majutuskohtade loomisele turundustegevustesse ning turismiteenuste arendamisse. Kusjuures teadvustatakse, et turismisektor mõjutab nii tööhõivet kui ka elukeskkonda. Turismisektor peab toimima lõimingu teiste oluliste valdkondadega – hariduse, kultuuri, spordi ja loome- ning teenusmajandusega.
	Kultuur ja kunst	Kultuuri- ja spordivaldkonna eesmärgipüstitused suunatakse valdkondade edasisele populariseerimisele, kultuuri- ja sporditeenuste mitmekesisuse ja kvaliteedi parandamisele (nt luues kultuuriklastrit, arendades kultuuriettevõtlust, loomemajandust ja filmifondi), mh kutsutakse ellu uued üle-eestilise ja rahvusvahelise mastaabiga üritused. Kultuurielu lõimub rohkem haridus-, ettevõtlus- ja turismivaldkonnaga.
	Ümberõpe	Ümberõppe võimalusi seostatakse üksnes Eesti Töötukassaga ning elukestva õppe juurutamist kitsalt haridusvaldkonna õppeasutustega koolide haridusprogrammide lõimise ja õppeasutuste töösse erinevatest huvigruppidest ja erinevatest vanuseastmetest mitmekesisema kogemuse kaasamise abil.
	Muu oluline	Aastaks 2030+ on Ida-Viru maakonnas kaasaegne ja kvaliteetne elu- ja ettevõtluskeskkond, mis tugineb mh kaasaegsetele energialahendustele. Energeetikas liigub maakonna energiatootmine keskkonnasõbralikumale tehnoloogiale.
Nimi	Ida-Viru maakonna arengustrateegia 2019–2030+ tegevuskava aastateks 2019-2023⁵³	
Aasta ja koostaja	2019, Lüganuse Vallavolikogu	
Eesmärk	Kirjeldada nelja-aastases perspektiivis maakonna arengustrateegia elluviimiseks kavandatud konkreetseid tegevusi, nende ajalist mõõdet, rahalist kulu ning rahastamisallikaid.	
Seotus õiglase üleminekuga	Ida-Viru maakonna arengustrateegia 2019–2030+ eesmärkidest ja tegevussuundadest lähtuvad konkreetsete tegevused.	
Nimi	Ida-Virumaa tegevuskava 2015-2020⁵⁴ ning Ida-Virumaa tegevuskava rakendusplaan 2018⁵⁵	

⁵³ <https://www.riigiteataja.ee/aktiiv/4211/2201/8072/m%C3%A4%C3%A4rus%20nr%2048%20lisa%201.pdf#> (07.01.2020)

⁵⁴ https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/document_files/REGO/ida-virumaa_tegevuskava_2015-2020muudetud2016.docx (13.01.2020)

⁵⁵ https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/document_files/REGO/ida-virumaa_tegevuskava_rakendusplaan_2018.xlsx (13.01.2020)

Aasta ja koostaja	2015 (muudetud 2016. aastal), Rahandusministeerium	
Eesmärk	Toetada Ida-Virumaa kujunemist hea mainega kaasaegse kõrgtootliku majanduse ja mitmekülgse elukeskkonnaga piirkonnaks, mis on ülejäänud Eestiga hästi sidustatud. Tegevuskava puudutab „Eesti regionaalarengu strateegias 2014–2020“ (ERAS 2020) Ida-Virumaaga seotud tegevusvaldkondi ja näitab, mida võetakse ette probleemide lahendamiseks ning piirkonna potentsiaali ärakasutamiseks. Eesmärgi saavutamiseks kavandatakse sekkumisi viies peamises tegevussuunas: <ol style="list-style-type: none"> 1. Muuta majanduskeskkond atraktiivsemaks nii suurinvestoritele kui kaväikeettevõtjatele. 2. Luua turvaline, mitmekesine ja aktiivset elustiili võimaldav elukeskkond. 3. Luua sidustatud ja turvaline sotsiaalne keskkond. 4. Tugevdada kodanikuühiskonda ja suurendada seotust ülejäänud Eestiga. 5. Suurendada piirkonna turvalisust ja tagada paremini riigi julgeolek. 	
Seotus õiglase üleminekuga	Majandus ja ettevõtlus, sh ettevõtlusega alustamine	Traditsiooniliselt maavarade kasutamise ja väärindamisega seotud tööstusele ja energeetikale orienteeritud piirkond vajab majandusstruktuuri mitmekesistamist ja kaasajastamist ning kohaliku teenussektori arendamist. Esimese tegevussuuna alaeesmärgid on: <ul style="list-style-type: none"> • Ettevõtlusaktiivsus on suurenenud. • Ettevõtluskeskkond on atraktiivne investoritele ja ettevõtlusega alustajatele. Võetud on suund uute maavarade kasutuselevõtu võimaluste uurimiseks. • Paranenud infrastruktuur on suurendanud investorite huvi piirkonna vastu. • Põlevkivitööstuse ja energiatootmise loodud lisaväärtus ja efektiivsus on kasvanud ning sektor teeb koostööd muude sektorite ettevõtetega. • Piirkond on atraktiivsem turistidele.
	(Mahe)põllumajandus	Ei ole käsitletud
	Turism	On seotud eespool toodud esimese tegevussuuna viimase alaeesmärgiga „Piirkond on atraktiivsem turistidele“ ning 2018. rakendusplaani järgi on sellega seotud kuus tegevust, nt Narva ja Narva-Jõesuu arendatakse välja ostu- ja terviseturismi sihtkohaks ning toetatakse turismiobjektide ja -atraktsioonide väljaarendamist.
	Kultuur ja kunst	Ettevõtlusaktiivsuse suurenemiseks viiakse ellu Ida-Virumaa programmi tegevus "Üle-eestilise ulatusega spordi- ja kultuuriürituste käivitamine ja arendamine". Kultuuri arendatakse ka teise ja neljanda tegevussuuna raames (nt Narva kindlus arendatakse välja kindlusarhitektuuri ajalugu tutvustavaks rahvusvaheliseks külastuskeskkonnaks ning koostöös erasektoriga arendatakse rahvusvahelist kunstiresidentuuri).
	Ümberõpe	Ettevõtlusaktiivsuse suurenemiseks arendatakse regiooni vajadustele vastavat täienduskoolituse ja ümberõppe süsteemi.
	Muu oluline	...

Nimi	Ida-Virumaa programm ⁵⁶	
Aasta ja koostaja	2018, Rahandusministeerium	
Eesmärk	Ida-Virumaa majanduse elavdamine ja piirkonna elukeskkonna atraktiivsuse suurendamine, nooremaealiste väljavoolu pidurdamine ning läbi piirkonna eelisarendamise mahajäämuse vähendamine. Ida-Virumaa programm tugineb Ida-Virumaa maakonna arengukavale 2014-2020 ja Ida-Virumaa tegevuskavale 2015-2020 ning programmi täiendavad tegevused ei dubleeri ega asenda olemasolevaid toetusmeetmeid. Kestab 2023. aastani. ⁵⁷	
Seotus õiglase üleminekuga	Majandus ja ettevõtlus, sh ettevõtlusega alustamine	Tööstusettevõtluse arendamine (nt toetusmeede tööstusettevõtete investeeringutele; ettevõtjate arengu, ekspordialane ning uute tehnoloogiate kasutuselevõttuga seotud nõustamine ja koolitus), väikeettevõtluse toetamine ja ettevõtluse mitmekesistamine (nt KOV ettevõtlustoetuste võimendamine) ning maakonna konkurentsivõime tõstmine maakonna arengustrateegia oluliste tegevuste ja investeeringute elluviimise kaudu.
	(Mahe)põllumajandus	Ei ole käsitletud
	Turism	Turismi, sh loomemajandust arendatakse tegevuse „üle-eestilise ulatusega spordi- ja kultuuriürituste käivitamine ja arendamine“ kaudu, mis on osa väikeettevõtluse toetamise ja ettevõtluse mitmekesistamise tegevustest.
	Kultuur ja kunst	On seotud eespool mainitud tegevusega „üle-eestilise ulatusega spordi- ja kultuuriürituste käivitamine ja arendamine“.
	Ümberõpe	Ei ole käsitletud
	Muu oluline	...
Nimi	Eesti Regionaalarengu Strateegia (ERAS) 2020 ⁵⁸	
Aasta ja koostaja	2014, Vabariigi Valitsus	
Eesmärk	Panna paika riigi regionaalarengu suunamise terviklik raamistik, selle põhialused, eesmärgid ja tegevusplaan aastateks 2014–2020, et ühtlustada Eesti piirkondlikku arengut, kus iga piirkond panustaks oma eripärale ja tugevustele, panustades Eesti kui terviku konkurentsivõime kasvu, ning kus inimestele oleksid kättesaadavad head töökohad, teenused, võimalused eneseteostuseks ja mitmekesiseid tegevusi võimaldav elukeskkond ning ühtlasi kavandada lähtekohad aastatel 2014–2020 ELi ühtekuuluvuspoliitika fondidest rahastatavate regionaalarengu meetmete kujundamiseks.	

⁵⁶ https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/document_files/REGO/ida-virumaa_programmi_alused.pdf (13.01.2020)

⁵⁷ Vabariigi valitsus. (2019, 9. juuli). Ratas: riik jätkab Ida-Virumaa abistamist majanduse mitmekesistamisel ja energeetika ümberkorraldamisel. <https://www.valitsus.ee/et/uudised/ratas-riik-jatkab-ida-virumaa-abistamist-majanduse-mitmekesistamisel-ja-energeetika> (13.01.2020)

⁵⁸ https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumendid/eesti_regionaalarengu_strateegia_2014-2020.pdf (12.01.2020)

Seotus õiglase üleminekuga	Majandus ja ettevõtlus, sh ettevõtlusega alustamine	Logistikas ja üksikutes tööstusharudes on Ida-Virumaal head eeldused mitmekülgse arengupotentsiaali ja piirkonnaspetsiifiliste ressursside kasvavaks ärakasutamiseks. Piirkondlikele eeldustele toetuvate kasvualdkondade hulka, mille arendamisele panustatakse, kuuluvad ennekõike energeetika põlevkivitehnoloogiate ja keemiatööstuse valdkonnas. Ida-Virumaa puhul tuleb keskenduda piirkonna majanduskasvu stimuleerimisele, ettevõtlikkuse ja ettevõtlustaristu edendamisele, seejuures keskenduda ettevõtluse mitmekesistamisele ning turismialase õppe ja -ettevõtluse terviklikule arendamisele, uute välisinvesteeringute meelitamisele ja investorteenindusele. Tulenevalt pikaajalisest kaevandus- ja tööstuspärandist on Ida-Virumaal oluline keskenduda kaevandamise ja tööstuse jääkressursside kasutuselevõtule, mahajäetud kaevandusalade ja tööstushoonete kasutuselevõtule turismi ja muudes funktsioonides.
	(Mahe)põllumajandus	Ida-Virumaad ei seostata (mahe)põllumajanduse arendamisega. (Mahe-) põllumajandust edendatakse Lääne- ja Lõuna-Eestis.
	Turism	Ida-Virumaad peetakse piirkonnaks, kus on potentsiaali turismi- ja puhkemajanduse jätkuvaks kasvuks. Sel põhjusel vajab jätkuvat tähelepanu Ida-Virumaa turismipotentsiaali laiem ärakasutamine puhkemajandus- ja kultuuriteenuste ning kohaturunduse kaudu. Piirkonnaspetsiifiliste ressursside oskuslikumaks ärakasutamiseks tervikuna Eestis, ehk piirkondi eristamata, toetatakse piirkondade omanäolisust tugevdavate tegevusalasid ja kohaturundust kohalike omanäoliste loodusressursside ja kultuuripärandi väärindamise abil kohalikus (loome)ettevõtluses ja kogukondlikus tegevuses ning piirkondade turundamise abil eesmärgiga suurendada piirkondade atraktiivsust elamiseks, töötamiseks, õppimiseks ja külastamiseks. Lisaks toetatakse mitut maakonda hõlmavate regioonide turundamist terviklike turismi sihtpiirkondadena ja ühiste turismiteenuste väljaarendamist.
	Kultuur ja kunst	Kultuuri käsitletakse strateegias piirkondade piirkonnaspetsiifilise ressursina, mida piirkondade ühe „arengukiirendina“ tuleb oskuslikumalt ära kasutada kohalikus majandustegevuses, sh turismis. Strateegias ei seostata kultuurivaldkonda Ida-Virumaaga.
	Ümberõpe	Strateegias nähakse vajadust pöörata tähelepanu ettevõtluse arenguvajadustega sünkroniseeritud tööjookoolitusele.
	Muu oluline	Täiendavaid arenguvõimalusi pakuvad mitmed kohaspetsiifilised faktorid: soodne asend Peterburi ja Tallinna-Helsingi arengukoridoris, Vene turu lähedus, rikkalik loodus- ja kultuuripärand, energiaressursid, ülikoolide regionaalsete kolledžite olemasolu ja potentsiaal piirkondlikus arengus, konkurentsivõimeline tehniline kõrgharidus ja kompetents ning kahe suurema linnapiirkonna olemasolu.
Nimi	Regionaalarengu strateegia 2018-2020. a rakendusplaan⁵⁹	
Aasta ja koostaja	2018, Vabariigi Valitsus	
Eesmärk	Kirjeldada kolmeaastases perspektiivis strateegia elluviimiseks kavandatud konkreetseid tegevusi, (kaas)vastutajaid ning rahalist kulu.	

⁵⁹ https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/document_files/REGO/eras_elluviimise_2018-20_a_rakendusplaan3_15.11.xlsx (12.01.2020)

Seotus õiglase üleminekuga	Majandus ja ettevõtlus, sh ettevõtlusega alustamine	Üks tegevustest on seotud üksnes Ida-Virumaaga: „T1.1.5. Ida-Virumaa programmi elluviimine piirkonna ettevõtluse ja tööturu arendamiseks“, mis hõlmab Ida-Virumaal eelkõige tööstusettevõtete tööstusinvesteeringute toetamist, ettevõtjate arengu, ekspordialase ning uute tehnoloogiate kasutuselevõttuga seotud nõustamist ja koolituste korraldamist, Viru Filmifondi riiklikku kaasrahastamist, üle-eestilise ulatusega spordi- ja kultuuriürituste käivitamise ja arendamise toetamist ning äri- ja startup-inkubaatorite tegevuse toetamist. Ida-Virumaa on seotud ka mitme teise tegevusega, mh „Avaliku ettevõtlustaristu ja ettevõtlusalade tugiteenuste arendamine turutõrkepiirkondades väljaspool Tallinna ja Tartu linnapiirkondi“, „Ettevõtluse ja ettevõtlikkuse edendamise piirkondlike algatuste toetamine“ ning „Elukestva õppe strateegia 2020 (EÖS) tööturu programmi ettevõtlusõpe tegevuste raames töötatakse välja meetodika ja õppematerjalid (tasuta kättesaadavad) ettevõtlusõppe süsteemseks rakendamiseks kõikidel haridustasemetel“.
	(Mahe)põllumajandus	...
	Turism	Ida-Virumaad mainitakse „Piirkondlikku eripära rõhutavate turismiobjektide ja -teenuste arendamise ning kohaturunduse toetamine“ tegevuse all kui 2016. aastal väljaspool Tallinna ja Tartu linna kõige enam toetust saanud üks kahest arendusregioonist.
	Kultuur ja kunst	...
	Ümberõpe	...
	Muu oluline	„Alakasutatud alade füüsilise, majandusliku ja sotsiaalse taaselvdamise toetamine Ida-Virumaa suuremates linnapiirkondades“ tegevus hõlmab Ida-Virumaa linnapiirkondade jätkusuutliku arengu meetmest sellesisuliste investeeringute toetamist (Narva ja Kohtla-Järve/Jõhvi linnapiirkonnad).
Nimi	Konkurentsivõime kava „Eesti 2020“⁶⁰	
Aasta ja koostaja	2019, Vabariigi Valitsus	
Eesmärk	Suurendada Eesti tootlikkust ja tööhõivet. Peamine fookus hariduse ja tööhõive valdkonnal, rõhuasetusega pikaajaliste ja noorte töötute tööturule integreerimisel ning oskuste arendamisel; keskendutakse ka tootlikkuse kasvu toetavatele meetmetele ning ettevõtluskeskkonna parandamisele.	
Seotus õiglase üleminekuga	Majandus ja ettevõtlus, sh ettevõtlusega alustamine	<ul style="list-style-type: none"> Ida-Virumaa regionaalse olukorra parandamiseks loodi Ida-Virumaa programm (vt eespool), millega elavdatakse piirkonna majandust, arendatakse linnaruumi ja toetatakse tööhõive kaudu sissetulekute suurendamist.

⁶⁰ https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/Failid/eesti2020/ee2020_2019-2020_30.05.2019.pdf
(13.01.2020)

		<ul style="list-style-type: none"> • Alates 2019. aasta algusest pakutakse regionaalse tööpuuduse leevendamiseks kõrgema töötusega maakondades, sh Ida-Virumaal piirkondliku töökoha loomise toetust⁶¹. • Eesti piirkondi eristamata pööratakse tähelepanu loomemajanduse, IKT ja teiste võtmetehnoloogiate potentsiaali laiemale kasutamisele teiste sektorite lisandväärtuse suurendamisel. • Jätkusuutliku majanduskasvu saavutamiseks tuleb jätkata senisest väiksema süsinikuheitega, ressursitõhusama, keskkonnasäästlikuma ja seeläbi konkurentsivõimelisema majandussüsteemi arendamist. Jätkusuutliku majanduskasvu tagamiseks on oluline edendada ringmajandust, kus hoitakse toorainet ringluses võimalikult kaua, toodete eluiga on võimalikult pikk ning jäätmeid tekitatakse võimalikult vähe. • Üks valitsuse poliitika põhisuundadest on seotud energeetika pikaajaliste struktuursete muutuste elluviimisega kooskõlas Eesti energiapoliitika ja energiasäästu eesmärkidega, mille tõttu rahvusvahelise kliimapoliitikaga sammu pidamisel ja majanduse energiamahukuse vähendamisel on oluline energiaallikate mitmekesistamine, mis hõlmab nii elektri ja soojuse koostootmise laiendamist kui ka tuuleenergia, päikeseenergia ja biomassist toodetud energia osakaalu suurendamist. • Dokumentidist järeldub, et põlevkivi kaevandamisega jätkatakse, sest välja töötatakse põlevkiviresursi tasustamise mudel, mis võtab arvesse ressursist loodavat väärtust ning seda mõjutavaid tegureid, et saavutada Eesti põlevkiviresursi väärindamise positiivne mõju Eesti majandusele aastatel 2018–2050. Põlevkivitööstuses tekkivate jäätmete, nagu aheraine ja põlevkivituhk, suure osakaalu tõttu üldises jäätmetekkes on oluline leida neile taaskasutusviise ja suurendada nende materjalide taaskasutamist (nt aherainest toodetud killustiku laialdasem kasutus).
	(Mahe)põllumajandus	(Mahe)põllumajandust ei käsitleta. Väidetakse, et Eesti looduslikud tingimused toetavad metsa- ja põllumajandusmaa kasutamise tõhustamist, mis loob eeldused taastuvressursside edasiseks väärindamiseks ja kasutamiseks toiduainete- ja puidutööstuses ning energeetikas.
	Turism	Ei ole käsitletud
	Kultuur ja kunst	Käsitletakse loomemajanduse all (Eesti piirkondi eristamata) – vt eespool majanduse ja ettevõtluse kohta.

⁶¹ Rohkem infot toetusest siin: <https://www.tootukassa.ee/content/tooandjale-ja-partnerile/piirkondlik-tookoha-loomise-toetus> (14.01.2020)

	Ümberõppe	Välja on töötatud meetmed töötuse ennetamiseks ja töötusperioodi lühendamiseks täiend- ning ümberõppe pakkumise abil, nt tasemeõppes osalemise toetus ja koolitustoetus ⁶² . Konkurentsivõime kavas „Eesti 2020“ 2020. aastaks seatud üks põhieesmärkidest on suurendada täiskasvanute (25–64) elukestvas õppes osalemise määra, mille saavutamise eelduseks on, et rakendatakse sisulisi ja rahalisi lisameetmeid täiskasvanute elukestvas õppes osalemise suurendamiseks ning meetmed jätkuksid ka peale tõukefondide rahastamisperioodi lõppemist, eelkõige täiskasvanute täiend- ja ümberõppe võimaluste laiendamise ja rahastamise suurendamise abil. Kava elluviimise tegevuskava järgi ⁶³ pakub töötukassa töötust ennetavaid teenuseid (tasemeõppes osalemise toetus, tööturukoolitus, kvalifikatsiooni saamise toetamise teenus, koolitustoetus tööandjale) ning üks tegevustest on karjäärinõustamise teenuse osutamine tööealistele inimestele.
	Muu oluline	...
Nimi	Eesti 2020 tegevuskava 2019-2020⁶⁴	
Aasta ja koostaja	2019, Vabariigi Valitsus	
Eesmärk	Kirjeldada konkurentsivõime kava „Eesti 2020“ meetmete tegevusplaani ja rakendumise aega	
Seotus õiglase üleminekuga	...	Õiglase üleminekuga on seotud tegevus „Ida-Virumaa tegevuskava uuendamine piirkondliku ettevõtluskeskkonna arendamisele suunatud tegevuste osas ning sarnase tegevuskava koostamine Kagu-Eesti jaoks“ (vt Ida-Virumaa programmi eespool).
Nimi	Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014-2020⁶⁵	
Aasta ja koostaja	2013, Vabariigi Valitsus	
Eesmärk	Aidata kaasa konkurentsivõime kava „Eesti 2020“ katuseesmärkide täitmisele suurendamiseks nii tootlikkust kui ka tööhõivet.	

⁶² Tööhõiveprogramm 2017–2020. Vastu võetud 17.11.2016 nr 130. RT I, 17.09.2019, 7. <https://www.riigiteataja.ee/akt/128022017007?leiaKehtiv> (14.01.2020)

⁶³ https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/Failid/eesti2020/ee2020_tegevuskava_2019-2020_30.05.2019.pdf (15.01.2020)

⁶⁴ https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/Failid/eesti2020/ee2020_tegevuskava_2019-2020_30.05.2019.pdf (13.01.2020)

⁶⁵ <https://kasvustrateegia.mkm.ee/> (13.01.2020)

Seotus õiglase üleminekuga	Majandus ja ettevõtlus, sh ettevõtlusega alustamine	Tootlikkuse tõstmisel keskendume nii ettevõtjate ambitsioonikuse kasvatamisele kui ka teadus- ja arendustegevuse ja innovatsiooni-investeeringute hoogustamisele ning ekspordile. Tööhõive osas keskendutakse tööturu struktuursete muutuste esilekutsumisele kõrget lisandväärtust loovate töökohtade osakaalu suurendamise abil Eesti majanduses. Kasvustrateegial on kaks fookust: suure potentsiaaliga tegevusalad (nn kasvualdkonnad) ja suure potentsiaaliga ettevõtete grupid. Kasvualadepõhise poliitikakujundamise eesmärk on kontsentreerida tegevusi suurima kasvupotentsiaaliga valdkondade eelisarendamiseks.
	(Mahe)põllumajandus	Ei ole käsitletud
	Turism	Ei ole käsitletud
	Kultuur ja kunst	Ei ole käsitletud
	Ümberõpe	Ei ole käsitletud
	Muu oluline	...
Nimi	Eesti maaelu arengukava 2014–2020⁶⁶ (MAK)	
Aasta ja koostaja	17.06.2019. aasta versioon; 2014, Vabariigi Valitsus ⁶⁷	
Eesmärk	Toetada maaelu arengut viisil, mis täiendab muid Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika vahendeid (näiteks otsetoetused ja turukorralduse abinõud), ühtekuuluvuspoliitikat ja Euroopa Liidu ühist kalanduspoliitikat. ⁶⁸	
Seotus õiglase üleminekuga	Majandus ja ettevõtlus, sh ettevõtlusega alustamine	...
	(Mahe)põllumajandus	Mahepõllumajandus on üks meetmetest ning selle kaudu antakse toetus mahepõllumajandusliku tootmise tavadele ja meetoditele üleminekuks ning toetus mahepõllumajandusliku tootmise tavade ja meetodite säilitamiseks.
	Turism	Kultuuri- ja turismimajandus on mainitud dokumendis valdkonnana, millega väiksemad maaettevõtted edukalt mitmekesistavad ja arendavad oma tegevust. Toetavate innovatsiooniklastrite üheks eesmärgiks on turismiteenuste arendamine/turustamine.
	Kultuur ja kunst	Vt ülemist rida turismist
	Ümberõpe	Ei ole käsitletud

⁶⁶<https://www.agri.ee/sites/default/files/content/arengukavad/mak-2014/mak-2014-arengukava-v5-2019-06-17.pdf> (13.01.2020)

⁶⁷ „Eesti maaelu arengukava 2014–2020“ heakskiitmine ja volituse andmine. Vastu võetud 29.05.2014 nr 239. RT III, 03.06.2014, 2. <https://www.riigiteataja.ee/akt/303062014002> (13.01.2020)

⁶⁸ Maaeluministeerium. (2019, 28. oktoober). Eesti maaelu arengukava (MAK) 2014–2020. <https://www.agri.ee/et/eesmargid-tegevused/eesti-maaelu-arengukava-mak-2014-2020> (13.01.2020)

	Muu oluline	...
Nimi	Eesti riiklik turismiarenduskava 2014–2020⁶⁹	
Aasta ja koostaja	2013, Riigikogu ⁷⁰	
Eesmärk	Tagada Eesti konkurentsivõime ja rahvusvaheline atraktiivsus turismisihtkohana	
Seotus õiglase üleminekuga	Majandus ja ettevõtlus, sh ettevõtlusega alustamine	...
	(Mahe)põllumajandus	Turismi arendamine maapiirkonnas annab võimaluse tasakaalustada põllumajanduses vähenevaid töökohti. Kohalikud ja puhtad põllumajandussaadused on ressursid Eesti terviseturismi arendamiseks.
	Turism	Eesti riiklik turismiarenduskava 2014–2020 on seotud turismi arendamisega.
	Kultuur ja kunst	Kultuuriturism on üks turismivorme, mida Eestis arendatakse.
	Ümberõpe	Ei ole käsitletud
	Muu oluline	...
Nimi	Eesti elukestva õppe strateegia 2020⁷¹	
Aasta ja koostaja	2014, Vabariigi Valitsus ⁷²	
Eesmärk	Kõigile Eesti inimestele on loodud nende vajadustele ning võimetele vastavad õpivõimalused kogu elukaare jooksul, et tagada neile isiksusena väärika eneseteostuse võimalused ühiskonnas, töö- ja pereelus.	
Seotus õiglase üleminekuga	Majandus ja ettevõtlus, sh ettevõtlusega alustamine	Strateegia visiooni ja üldeesmärgi teostumiseks on seatud viis strateegilist eesmärki, millest esimene on otseselt seotud ettevõtlikkuse tõstmisega: „Muutunud õpikäsitus. Iga õppija individuaalset ja sotsiaalset arengut toetav, õpioskusi, loovust ja ettevõtlikkust arendav õpikäsitus on rakendatud kõigil haridustasemetel ja -liikides.“
	(Mahe)põllumajandus	Ei ole käsitletud
	Turism	Ei ole käsitletud

⁶⁹ <https://www.riigiteataja.ee/akti/3191/1201/3015/lisa.pdf#> (13.01.2020)

⁷⁰ Eesti riikliku turismiarenduskava 2014–2020 kinnitamine. Vastu võetud 15.11.2013. RT III, 19.11.2013, 15. <https://www.riigiteataja.ee/akt/319112013015> (13.01.2020)

⁷¹ <https://www.hm.ee/sites/default/files/strateegia2020.pdf> (13.10.2020)

⁷² Haridus- ja Teadusministeerium. (2019, 2. oktoober). Eesti elukestva õppe strateegia 2020. <https://www.hm.ee/et/eesti-elukestva-oppe-strateegia-2020> (13.01.2020)

	Kultuur ja kunst	Ei ole käsitletud
	Ümberõpe	<p>On seotud mitmed tegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Teadlike valikute kujundamiseks info- ja nõustamisteenuste pakkumiseks arendatakse välja keskne portaal, kus on kasutajasõbralikult kättesaadav info tööturu vajaduste ning erinevate täiendus- ja ümberõppevõimaluste kohta. • Töötajate ettevalmistamiseks töötamiseks majanduse kasvuvaldkondades pakutakse tööturul olijatele kasvuvaldkondi toetavaid täiendus- ja ümberõppekoolitusi. • Nõrgema konkurentsivõimega inimestele õppes osalemiseks tingimuste loomiseks pakutakse tugiteenuseid (õppenõustamine, karjääriinfo, sõidutoetus, lapsehoiuteenus), et töötavatel inimestel oleks võimalik õppetöös/ümberõppes osaleda.
	Muu oluline	...
Nimi	Infoühiskonna arengukava 2014-2020⁷³	
Aasta ja koostaja	2013, Vabariigi Valitsus ⁷⁴ , uuendatud 2018. aastal	
Eesmärk	Eestis hästi toimiva ning turvalise keskkonna arendamine nutikate IKT-lahenduste laialdaseks kasutamiseks ja loomiseks.	
Seotus õiglase üleminekuga	Majandus ja ettevõtlus, sh ettevõtlusega alustamine	Toetatakse ja edendatakse küberturbe teadus- ja arendustegevust ning teaduspõhist ettevõtlust.
	(Mahe)põllumajandus	Ei ole käsitletud
	Turism	Ei ole käsitletud
	Kultuur ja kunst	Ei ole käsitletud
	Ümberõpe	Uue ümberõpet pakkuva projektina katsetatakse Vali-IT! koolitusmudelit, mis annab kõrghariduse ja töökogemusega inimestele võimaluse karjäärimuutuseks. Ümberõppe võimaluste laiendamist tingib kaasaegseid tehnoloogiasid ja digitehnoloogiasid valdavate inimeste vajaduse suurenemine kõigis sektorites. Kõrgemate IKT-oskuste omandamise toetamiseks teiste kutse- ja kõrghariduse erialade raames ning teistes majandussektorites on vaja mh läbi viia ümber- ja täiendõppe pilootprogramme madala või aegunud kvalifikatsiooniga elanikkonnale.
	Muu oluline	...

⁷³ https://www.mkm.ee/sites/default/files/eesti_infoühiskonna_arengukava_2020.pdf (13.01.2020)

⁷⁴ „Eesti infoühiskonna arengukava 2020“ ja selle rakendusplaani aastateks 2014–2015 heakskiitmine. Vastu võetud 18.11.2013 nr 509. RT III, 19.11.2013, 14. <https://www.riigiteataja.ee/akt/319112013014> (13.01.2020)

Nimi	Üleriigiline planeering „Eesti 2030+“⁷⁵	
Aasta ja koostaja	2012, Vabariigi Valitsus	
Eesmärk	Saavutada otstarbeka ruumikasutuse Eesti kui terviku mastaabis, määratledes riigi kestliku ja tasakaalustatud ruumilise arengu põhimõtted ja suundumused.	
Seotus õiglase üleminekuga	Energiavaldkond	Eesti varustamisel energiaga tuleb uued energiatootmisüksused paigutada ruumis ratsionaalselt ja kestlikult. Suuremate maismaatuulikuparkide rajamiseks on eriti palju võimalusi Ida-Virumaa vanadel kaevandusaladel, kus on rahuldav tuulepotentsiaal ning vähem sotsiaalseid vastuolusid ja looduskaitsepiiranguid. Keskkonnatasude kasvu tõttu põlevkivienergeetika aja jooksul vähenevast konkurentsivõimest ning energiajulgeoleku ja keskkonnaga seotud kaalutlustest lähtuvalt on vaja suurendada teiste energiaallikate osakaalu ja arendada taristut, et kaubelda energiavaldkonnas ulatuslikumalt teiste Euroopa Liidu liikmesriikidega. Pikema aja jooksul vajab Eesti omatarbimise katteks uusi erilaadilisi energiatootmisüksusi ning keskenduda tuleb senisest rohkem hajutatumale piirkondlikule energiatootmisele (kaotamata põlevkivienergeetikat, kuid kasutades põlevkivi elektritoomisel senisest piiratumalt), mis võimaldaks paremini ära kasutada kohalikke energeetilisi ressursse (päike, tuul, biomass, maasoojus).
	Põlevkivi väärimine	Dokumendi alusel võib väita, et lisaks energeetika vajadustele jätkatakse põlevkivi kaevandamisega põlevkiviõli saamiseks, mida kasutatakse mootorikütuste tootmiseks, mis oleks osa riigi strateegilisest energiareeservist. Kavas on väärimada põlevkivi keemia- ja kütusetööstuse jaoks.
Nimi	Kliimapoliitika põhialused aastani 2050⁷⁶	
Aasta ja koostaja	2017, Riigikogu	
Eesmärk	Visioonidokument, milles seatud põhimõtted ja poliitikasuunad viiakse edaspidi ellu valdkondlike arengukavade uuendamisel ⁷⁷ . <ul style="list-style-type: none"> Kliimapoliitika visioon: „Aastaks 2050 on Eestis konkurentsivõimeline vähese süsinikuheitega majandus. Tagatud on riigi valmisolek ja võimekus kliimamuutuste põhjustatud negatiivsete mõjude minimeerimiseks ja positiivsete mõjude parimaks ära kasutamiseks.“ 	

⁷⁵ https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/Ruumiline_planeerimine/eesti2030.pdf (12.01.2020)

⁷⁶ Kliimapoliitika põhialused aastani 2050. Vastu võetud 05.04.2017. RT III, 07.04.2017, 1. <https://www.riigiteataja.ee/akt/307042017001> (13.01.2020)

⁷⁷ Keskkonnaministeerium (5. veebruar 2019). Kliimapoliitika põhialused aastani 2050. <https://www.envir.ee/et/eesmargid-tegevused/kliima/kliimapoliitika-pohialused-aastani-2050-0> (13.01.2020)

	<ul style="list-style-type: none"> Üleriigiline eesmärk: „Üleminek vähese süsinikuheitega majandusele ja ühiskonnale on kujunemas ülemaailmseks trendiks, mille üks mõõdik on kasvuhoonegaaside heite vähenemine. Eesti pikaajaline siht on vähendada kasvuhoonegaaside heidet 2050. aastaks ligi 80 protsenti võrreldes 1990. aasta heitetasemega. Selle sihi suunas liikumisel vähendatakse kasvuhoonegaaside heidet 2030. aastaks orienteerivalt 70 protsenti ja 2040. aastaks 72 protsenti võrreldes 1990. aasta heitetasemega.“ 	
Seotus õiglase üleminekul	Majandus ja ettevõtlus, sh ettevõtlusega alustamine	Energeetika ja tööstuses liigutakse põlevkivi kasutamisel järjest suurema energeetilise väärimise ning kõrgema lisandväärtusega toodete tootmise suunas, et minimeerida põlevkivi käitlemisprotsessis tekkivat kasvuhoonegaaside heidet viisil, millega ei kaasne muu negatiivse keskkonnamõju suurenemine. Põlevkiviõli tootmise kõrvalsaadusena tekkivat uttegaasi kasutatakse elektri- ja soojusenergia tootmiseks, kusjuures pikas perspektiivis on eesmärk toota uttegaasist võimalikult suures mahus vedelkütuse, maagaasi või muude toodete asendajaid.
	(Mahe)põllumajandus	Põllumajandusega on seotud mitmed poliitikasuunid, sh põllumajandusmaa tõhusa ja keskkonnasõbraliku kasutuse soodustamine ning põllumajandussektori tootlikkuse ja ressursikasutuse tõhususe suurendamine, et vähendada kasvuhoonegaaside heidet toodangu ühiku kohta.
	Turism	...
	Kultuur ja kunst	...
	Ümberõpe	...
	Muu oluline	...
Nimi	Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030⁷⁸	
Aasta ja koostaja	2017, Vabariigi Valitsus ⁷⁹	
Eesmärk	Suurendada riigi, regionaalse ja kohaliku tasandi valmidust ja võimet kliimamuutuste mõjuga kohanemiseks.	
Seotus õiglase üleminekul	Majandus ja ettevõtlus, sh ettevõtlusega alustamine	...
	(Mahe)põllumajandus	...
	Turism	...
	Kultuur ja kunst	...
	Ümberõpe	...

⁷⁸ https://www.envir.ee/sites/default/files/kliimamuutustega_kohanemise_arengukava_aastani_2030_1.pdf (13.01.2020)

⁷⁹ Keskkonnaministeerium. (2019, 27. veebruar). Kliimamuutustega kohanemise arengukava. <https://www.envir.ee/et/eesmargid-tegevused/kliima/eesti-tegevused/kliimamuutustega-kohanemise-arengukava> (13.01.2020)

	Muu oluline	Dokumendis väidetakse, et suurim taastumatu energiaressurss Eestis on 2013. a statistika põhjal põlevkivi ning see on teadaolevate varude korral ka aastail 2030 ja 2050 suurimaks energiaressursiks.
Nimi	Eesti keskkonnanstrateegia aastani 2030⁸⁰	
Aasta ja koostaja	2007, Riigikogu ⁸¹	
Eesmärk	Määratleda pikaajalised arengusuunad looduskeskkonna hea seisundi hoidmiseks, lähtudes samas keskkonna valdkonna seostest majandus- ja sotsiaalvaldkonnaga ning nende mõjust ümbritsevale looduskeskkonnale ja inimesele.	
Seotus õiglase üleminekuga	Majandus ja ettevõtlus, sh ettevõtlusega alustamine	Efektiivsemate põlevkivi põletustehnoloogiate ja alternatiivsete energiatootmise viiside rakendamine toob kaasa põlevkivijäätmete tekke vähenemise. Huvi põlevkiviõli tootmise võimaluse vastu Eestis ei vähene. Tingituna suurenevast elektrienergia tarbimisest kogu Baltikumis ja Põhjamaades suureneb elektrienergia eksport, mis tingib põlevkivi senise osakaalu säilimise primaarenergiabilansis. Kui põlevkivi tarbimismaht ei vähene, tuleb tulevikus avada uusi kaevandusi, tarbimismahu kasvu korral võib see vajadus tekkida juba varem. Visiooni järgi kasutatakse aastal 2030 energia tootmiseks paralleelselt mitmesuguseid tooraineid, mis on lähedalt kättesaadavad, ja uusi keskkonnasõbralikke tehnoloogiaid, kusjuures põlevkivi kasutatakse efektiivsemalt, vähemate jäätmetega, levinud on mikroenergeetikalahendused ja autonoomsed ökomajad, kus vähene vajaolev energia toodetakse taastuvatest allikatest, põlevkivitööstuse, nii elektri- kui õlitööstuse keskkonnamoormus on minimeeritud ja selle jääknähud on likvideeritud. Seega on keskkonnanstrateegia seotud õiglase üleminekuga kaudselt alternatiivsete energiaallikate kasutamise soodustamise kaudu.
	(Mahe)põllumajandus	Ei ole käsitletud
	Turism	Ei ole käsitletud
	Kultuur ja kunst	Ei ole käsitletud
	Ümberõpe	Ei ole käsitletud
	Muu oluline	...

⁸⁰ <https://www.riigiteataja.ee/akt/1279/3848/12793882.pdf#> (13.01.2020)

⁸¹ "Eesti keskkonnanstrateegia aastani 2030" heakskiitmine. Vastu võetud 14.02.2007. RT I 2007, 19, 96. <https://www.riigiteataja.ee/akt/12793848> (13.01.2020)

Nimi	Keskkonnahariduse ja -teadlikkuse tegevuskava 2019–2022⁸²	
Aasta ja koostaja	2018, Haridus- ja Teadusministeerium ning Keskkonnaministeerium ⁸³	
Eesmärk	Suurendada elanike keskkonnateadlikkust ning edendada süsteemset keskkonnaharidust ja säästvat arengut toetavat haridust.	
Seotus õiglase üleminekuga	Toetab õiglast üleminekut tervikuna kolme valdkonna kaudu: 1. Keskkonnateadlikkuse edendamine haridusasutustes koostöös keskkonnahariduskeskustega. 2. Mitteformaalse keskkonnahariduse korraldus. 3. Keskkonnateadlikkus ühiskonnas: keskkonnainfo kättesaadavus, keskkonnahoidlikud hoiakud ja käitumisviiside kujundamine ühiskonnas.	
Nimi	Energiamajanduse arengukava aastani 2030⁸⁴	
Aasta ja koostaja	2017, Vabariigi Valitsus	
Eesmärk	Tagada tarbijatele soodsa hinnaga ja keskkonnanõudeid arvestav kütuste ja energia kättesaadavus.	
Seotus õiglase üleminekuga	Majandus ja ettevõtlus, sh ettevõtlusega alustamine	Ei ole seotud õiglase üleminekuga, sest põlevkivi kasutamist ei piirata ega vähendata. Kasutusele võetud uued tehnoloogilised lahendused põlevkivienergeetikas võimaldavad põlevkivi kaevandamise ja kasutamise jätkamise võimalikkust ka oluliselt karmistuvate keskkonnapiirangute tingimustes. Põlevkivist elektritootmine väheneb ja suureneb põlevkiviõli tootmine ning selle saavutamiseks näeb arengukava ette investeringuid soosiva maksukeskkonna arendamise vajadust.
	(Mahe)põllumajandus	Põllumajanduslikku päritolu biomass on üks kodumaiste tahkekütuste tüüpe.
	Turism	Ei ole käsitletud
	Kultuur ja kunst	Ei ole käsitletud
	Ümberõpe	Ei ole käsitletud
	Muu oluline	...

⁸² https://www.envir.ee/sites/default/files/keskkonnahariduse_teadlikkuse_tegevuskava_2019-2022.pdf (13.01.2020)

⁸³ Keskkonnaministeerium. (2018, 24. oktoober). Keskkonnahariduse ja -teadlikkuse tegevuskava 2019–2022. <https://www.envir.ee/et/eesmargid-tegevused/keskkonnateadlikkus/keskkonnahariduse-ja-teadlikkuse-tegevuskava-2019-2022> (13.01.2020)

⁸⁴ https://www.mkm.ee/sites/default/files/enmak_2030.pdf (14.01.2020)

Nimi	Looduskaitse arengukava aastani 2020⁸⁵	
Aasta ja koostaja	2012, Vabariigi Valitsus ⁸⁶	
Eesmärk	Arendada looduse kaitse ja kasutamisega seotud valdkondi kuni aastani 2020.	
Seotus õiglase üleminekuga	Majandus ja ettevõtlus, sh ettevõtlusega alustamine	Ei ole käsitletud
	(Mahe)põllumajandus	Ei ole käsitletud
	Turism	Üks meetmetest on säästliku loodusturismi korraldamine.
	Kultuur ja kunst	Ei ole käsitletud
	Ümberõpe	Ei ole käsitletud
	Muu oluline	...
Nimi	Eesti taastuenergia tegevuskava aastani 2020⁸⁷	
Aasta ja koostaja	2010, Vabariigi Valitsus ⁸⁸	
Eesmärk	Tõsta taastuvate energiaallikate osakaalu kogu energiatarbimises võrreldes referentsaastaga 2005. a. 25%-ni aastaks 2020.	
Seotus õiglase üleminekuga	Majandus ja ettevõtlus, sh ettevõtlusega alustamine	...
	(Mahe)põllumajandus	Põllumajandus (nt biomassi tootmine) on seotud mitme toetusmeetmega.
	Turism	Üks meetmetest on „Mitmekesistamine mittepõllumajandusliku tegevuse suunas“, mille eesmärk on abistada maapiirkondades mittepõllumajandusliku mikroettevõtluse arendamist ja põllumajandusettevõtjate tootmise mitmekesistamist muu maaettevõtlusega (sh maaturism) väljaspool traditsioonilist põllumajandust.
	Kultuur ja kunst	Ei ole käsitletud
	Ümberõpe	Ei ole käsitletud

⁸⁵ https://www.envir.ee/sites/default/files/lak_lop_0.pdf (13.01.2020)

⁸⁶ „Looduskaitse arengukava aastani 2020“ heakskiitmine. Vastu võetud 26.07.2012 nr 332. RT III, 31.07.2012, 1. <https://www.riigiteataja.ee/akt/331072012001> (13.01.2020)

⁸⁷ https://www.mkm.ee/sites/default/files/taastuenergia_tegevuskava.pdf (13.01.2020)

⁸⁸ „Eesti taastuenergia tegevuskava aastani 2020“ ja selle rakendusplaani aastateks 2010–2013 heakskiitmine ning volituse andmine. Vastu võetud 26.11.2010 nr 452. RT III, 30.11.2010, 3. <https://www.riigiteataja.ee/akt/330112010003> (13.01.2020)

	Muu oluline	Taastuvatest energiaallikatest toodetud energia osakaal peab suurenema 25%-ni energia summaarses lõpptarbimises aastaks 2020.
Nimi	Põlevkivi kasutamise riiklik arengukava 2016–2030⁸⁹	
Aasta ja koostaja	2016, Riigikogu ⁹⁰	
Eesmärk	Tagada põlevkivi võimalikult keskkonناسäästlik ja majanduslikult efektiivne kasutamine	
Seotus õiglase üleminekuga	Majandus ja ettevõtlus, sh ettevõtlusega alustamine	Tugeva keskkonnapoliitilise surve stsenaariumi puhul põlevkiviõli tootmisele ja põlevkivi otsepõletamisele saavad tähtsateks teemadeks mh tööjõu ümberõpe ja ettevõtlusega, nii energeetikaalane kui ka muu, alustamise soodustamine.
	(Mahe)põllumajandus	Ei ole käsitletud
	Turism	Põlevkivikarjäärade korrastamisega saab maastikku muuta mitmekesisemaks ning arendada piirkonna puhke- ja turismivõimalusi. See puudutab ka poolkoksimägede sulgemist.
	Kultuur ja kunst	Ei ole käsitletud
	Ümberõpe	Tugeva keskkonnapoliitilise surve stsenaariumi puhul põlevkiviõli tootmisele ja põlevkivi otsepõletamisele saavad tähtsateks teemadeks mh tööjõu ümberõpe ja ettevõtlusega (nii energeetikaalane kui ka muu) alustamise soodustamine.
	Muu oluline	Dokumendis sedastatakse, et põlevkivisektor on riigile oluline sõltumatu energia ja julgeoleku kindlustamiseks, maksutulude saamiseks ning tööhõive tagamiseks ning edaspidi suureneb põlevkiviõli tootmine ja selle ekspordi osatähtsus. Samas jätkub ka elektri tootmine põlevkivi otsepõletamisega olemasolevate tootmisvõimsuste baasil, mis vastavad kehtestatud keskkonnanõuetele. Sätestatakse kolm strateegilist eesmärki: 1. Põlevkivi kaevandamise efektiivsuse tõstmine ja negatiivse keskkonnamõju vähendamine. 2. Põlevkivi kasutamise efektiivsuse tõstmine ja negatiivse keskkonnamõju vähendamine. 3. Põlevkivialase haridus-ja teadustegevuse arendamine.

Allikas: autorite koostatud tabelis viidatud allikate alusel.

⁸⁹ https://www.riigiteataja.ee/aktiilisa/3180/3201/6002/RKo_16032016_Lisa.pdf (13.01.2020)

⁹⁰ Keskkonnaministeerium. (2020, 2. jaanuar). Põlevkivi. <https://www.envir.ee/et/eesmargid-tegevused/maapou/polevkivi> (13.01.2020)

4. Rahvusvaheline praktika

Rahvusvahelise praktika kaardistamisel kasutati eelkõige uuringute tulemusi, mis põhinevad mitme riigi võrdlusanalüüsil ning mis esitlevad õiglase ülemineku edutegureid ja/või eduka õiglase ülemineku meetmeid.

Gloбалsete kivisöeturgude pikaajaline struktuurne langus on kutsunud söesektoris esile majanduse ülemineku vajaduse⁹¹. Rahvusvaheline Tööorganisatsioon on koostanud valitsustele ja sotsiaalpartneritele kasutamiseks õiglase ülemineku mittedivad juhised poliitilise raamistiku kujundamiseks, rakendamiseks ja jälgimiseks vastavalt riiklikele oludele ja prioriteetidele⁹².

Üleminekut süsinikdioksiidi heidet vähem tekitavale majandusmudelile on pikalt toetanud Maailmapank, kes perioodil 1994–2012 eraldas söetööstuse reformi laenuprogrammidele Poolas, Rumeenias, Ukrainas ja Venemaal 2,5 miljardit dollarit^{93,94}. Näiteks vähendati Poolas aastatel 1999–2002 Maailmapanga abil kivisöetööstuse tootmisvõimsust 19 protsendi võrra (25,5 miljonit tonni aastas) ja tööhõudu umbes 43% ehk 105 000 inimese võrra⁹⁵. Vabatahtliku ennetähtaegse pensionile jäämise soodustamiseks pakuti Poola kaevuritele kuni viie aasta palga suurust lahkumishüvitist, samuti tasuta koolitusi ja abi tööotsingutel, n-ö igakuist healolutoetust kuni kahe aasta jooksul koolituste ja tööotsimise perioodiks koos võimalusega saada ühekordset toetust 14,4 kuu keskmise töötasu suuruses tööle asumisel väljaspool mäetööstussektorit kahe aasta jooksul ning tingimusteta ühekordset väljamakset (mäetööstuse sektori 24 kuu keskmise töötasu suuruses), mida ei saanud kombineerida eespool mainitud rahaliste hüvitistega^{96,97}.

---

⁹¹ Skoczkowski, T., Bielecki, S., Kochański, M., & Korczak, K. (2019). Climate-change induced uncertainties, risks and opportunities for the coal-based region of Silesia: Stakeholders' perspectives. *Environmental Innovation and Societal Transitions*. <https://doi.org/10.1016/j.eist.2019.06.001>

⁹² ILO. (2015). Guidelines for a just transition: Towards environmentally sustainable economies and societies for all. ILO. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/documents/publication/wcms_432859.pdf (14.01.2020)

⁹³ Stanley, M. (2018). Launch and Meetings of Working Groups of the Platform for Coal Regions in Transition 'World Bank Capacity to Assist Coal Regions in Transition'. https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/5_financing_world_bank_stanley_v2.pdf (14.01.2020)

⁹⁴ Stanley, M. C., Strongman, J. E., Perks, R. B., Nguyen, H. B. T., Cunningham, W., Schmillen, A. D., & McCormick, M. S. (2018). *Managing Coal Mine Closure: Achieving a Just Transition for All* (English). World Bank Group. <http://documents.worldbank.org/curated/en/484541544643269894/Managing-Coal-Mine-Closure-Achieving-a-Just-Transition-for-All> (14.01.2020)

⁹⁵ Stanley, M. (2018). Launch and Meetings of Working Groups of the Platform for Coal Regions in Transition 'World Bank Capacity to Assist Coal Regions in Transition'. https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/5_financing_world_bank_stanley_v2.pdf (14.01.2020)

⁹⁶ Stanley, M. (2018). Launch and Meetings of Working Groups of the Platform for Coal Regions in Transition 'World Bank Capacity to Assist Coal Regions in Transition'. https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/5_financing_world_bank_stanley_v2.pdf (14.01.2020)

⁹⁷ Szpor, A., & Ziółkowska, K. (2018). *The Transformation of the Polish Coal Sector*. The International Institute for Sustainable Development.

Ida-Virumaa õiglase ülemineku võimaluste analüüs

Maailmapank esitleb enam kui kahe aastakümne jooksul söekaevanduste sulgemise kogemustega saadud õppetunnid valitsuste, ettevõtete, töötajate ja kohalike kogukondade abistamisel oma töödokumendis⁹⁸. Üheksa õppetundi on jagatud kolmeks sambaks ja õiglane üleminek on seotud eelkõige teise sambaga:

1. sammas: poliitika ja strateegia väljatöötamine

Söekaevanduste sulgemine nõuab selget poliitilist suunamist, ulatuslikke eelarvevahendeid ja põhjalikke konsultatsioone sidusrühmadega.

1. õppetund: söekaevanduste sulgemise sotsiaalse ja tööjõuturu mõju haldamine on kõige parem juhul, kui poliitika väljatöötamises osalevad mitmed ametkonnad.
2. õppetund: kaevanduste sulgemiseks vajalike ulatuslike eelarvevajaduste rahuldamine on keeruline, arvestades lühiajalisi suuri kulusid.
3. õppetund: planeerimisetapis algav ja kogu kaevanduste ja ettevõtete sulgemisprotsessi vältel toimuv sisuline sidusrühmadega konsulteerimine vähendab märkimisväärselt sotsiaalsete konfliktide tekkimist.

2. sammas: inimesed ja kogukonnad

Õiglane üleminek on oluline kõigile piirkonna inimestele, et rahuldada töötajate, perekondade ja laiema kogukonna vajadusi.

4. õppetund: süstemaatiline sotsiaalse ja tööjõuturu mõju leevendamise protsess, mis algab enne töötajate koondamist, võib kujuneda tulemuste osas ettearvatavamaks, vähem stressi tekitavaks ja lõppkokkuvõttes väiksemaid kulusid tekitavaks protsessiks.
5. õppetund: koondamiseelne planeerimine ja töötajate toetamine valmistab töötajaid eelseisvateks koondamisteks.
6. õppetund: koondamisjärgne abi, sealhulgas ajutine sissetulekutoetus, tagab koondatud töötajatele sissetuleku, mis aitab neil jääda tööturul aktiivseks.
7. õppetund: aktiivne tööturupoliitika pakub teenuseid, programme ja stiimuleid, mis soodustavad ja võimaldavad koondatud töötajatel uuesti tööle asuda.

3. sammas: maa ja keskkonna parandamine

Maaparanduse ja keskkonna ümberkujundamise finantsplaneerimine ning mitmed võimalikud finantstagatise mehhanismid

8. õppetund: keskkonna ümberkujundamisega peaks tegelema kaevanduse planeerimise algusest peale.
9. õppetund: finantstagatismehhanismid on tõhusad vahendid rahastuse kättesaadavuse tagamiseks.

Galgóczy (2019)⁹⁹ määratleb õiglase ülemineku kontseptsiooni kaks söepiirkondadele asjakohast põhielementi: üleminek tööhõives ja piirkondlik areng. Kivisöepiirkonna õiglase ülemineku puhul on kõige olulisem tegeleda kaevanduste ja tehaste sulgemise mõjuga tööhõivele ning hõlbustada töökoha vahetust. Piirkondliku majanduse tulevik on võrdset oluline, kuna uue kestliku arengu aluse loomiseks on vaja aktiivset tööstus- ja

⁹⁸ Stanley, M. C., Strongman, J. E., Perks, R. B., Nguyen, H. B. T., Cunningham, W., Schmillen, A. D., & McCormick, M. S. (2018). Managing Coal Mine Closure: Achieving a Just Transition for All (English). World Bank Group. <http://documents.worldbank.org/curated/en/484541544643269894/Managing-Coal-Mine-Closure-Achieving-a-Just-Transition-for-All> (14.01.2020).

⁹⁹ Galgóczy, B. (2019). Phasing out coal – a just transition approach. European Trade Union Institute.

Ida-Virumaa õiglase ülemineku võimaluste analüüs

regionaalpoliitikat. Tuginedes juhtumiuuringutele (Ruhri piirkond Saksamaal, Hazelwoodi söetehase sulgemine Austraalias ja energeetikaettevõtte ENEL Itaalias) ja kirjanduse analüüsile, tuvastab Galgóczi (2019)¹⁰⁰ võtmelemente, mis moodustavad eduka õiglase ülemineku strateegia sөepiirkondadele:

- sotsiaalse dialoogi pidamine;
- sidusrühmade asjalik kaasamine;
- kesk- ja piirkondliku valitsuse kaasamine kaevanduste ja elektrijaamade sulgemise mõjuga toimetulekuks tööhõivele ja majandusele;
- korralikult rahastatud asutuse või tööhõivealasele üleminekule spetsialiseerunud agentuuri loomine mitme aasta jooksul toimuva ülemineku haldamiseks.

Näiteks Saksamaa Lausitzi kaevanduspiirkonnas asutati mitmeid organisatsioone piirkonna tugevdamiseks ja majanduslikuks mitmekesistamiseks.¹⁰¹ Otsus asutada tulenes Saksamaa föderaalvalitsuse kliimapolitika otsusest sulgeda 2018/2019 aastal Jänschwalde elektrijaamas kaks 500 MW võimsusega seadet.¹⁰² Üks asutatud organisatsioonidest on agentuur Innovationsregion Lausitz GmbH (iRL), mille eesmärk on toetada piirkondlikku majandusarengut uute ärivõimaluste tuvastamise, äriideede ja strateegiate väljatöötamise ning osapoolte omavahelise dialoogi ja kommunikatsiooni toetamise abil.^{103,104} Selle aktsionärid on piirkondlikud tööstus- ja kaubanduskojad, Cottbusi ülikool ja mitmed muud piirkondlikud kaubandusühendused.¹⁰⁵

Täiendavateks edufaktoriteks võib Galgóczi (2019)¹⁰⁶ järgi pidada järgmist:

- tulevikku suunatud poliitika kujundamine;
- asjakohased tööhõive meetmed ja tegevused:
  - koondamiseelne planeerimine ja abi osutamine tagavad töötajatele õigeaegse teabe ja konsultatsioonid valmistavad ette eelseisvateks koondamisteks;
  - töötajate erinevate rühmade vajadustega arvestamine: sealhulgas pensioniealised töötajad, karjääri erinevates etappides olevad töötajad, haavatavad rühmad;
  - individualiseeritud aktiivne tööturupoliitika ja isiklik nõustamine.

Harrahill ja Douglas (2019)¹⁰⁷ tegid kindlaks meetmed, mis on edukalt parendanud söest sõltuvate kogukondade sotsiaalmajanduslikku heaolu, võrdlusanalüüsi baasil kolmel näitel: Saksamaa Põhja-Rein-

---

¹⁰⁰ Galgóczi, B. (2019). Phasing out coal – a just transition approach. European Trade Union Institute.

¹⁰¹ Galgóczi, B. (2019). Phasing out coal – a just transition approach. European Trade Union Institute.

¹⁰² Innovationsregion Lausitz GmbH. <https://www.innovationsregionlausitz.de/?lang=en>

¹⁰³ Galgóczi, B. (2019). Phasing out coal – a just transition approach. European Trade Union Institute.

¹⁰⁴ Innovationsregion Lausitz GmbH. <https://www.innovationsregionlausitz.de/?lang=en>

¹⁰⁵ Galgóczi, B. (2019). Phasing out coal – a just transition approach. European Trade Union Institute.

¹⁰⁶ Galgóczi, B. (2019). Phasing out coal – a just transition approach. European Trade Union Institute.

¹⁰⁷ Harrahill, K., & Douglas, O. (2019). Framework development for “just transition” in coal producing jurisdictions. Energy Policy, 134, 110990. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2019.110990>.

Ida-Virumaa õiglase ülemineku võimaluste analüüs

Vestfaal, Kanada Alberta ja Austraalia Victoria. Kasutades õiglase ülemineku edutegureid, mis on välja töötatud Euroopa Ametiühingute Instituudi poolt (sotsiaalne dialoog, uuesti tööle asumine, ümberõpe ja heaoluriigi keskne roll), pakuvad nad üldise **raamistiku õiglaseks üleminekuks** tugevale kestlikule arengule.¹⁰⁸ Raamistik jagab meetmed kahte faasi: üleminekueelne etapp ja üleminekuetapp. Igal etapil on kaks elementi ning viies element on seotud mõlema faasiga:

1. Üleminekueelne faas: **panna sotsiaalse dialoogi abil paika CO2 heite vähendamise ajakava**, et kaasata töötajad, kohalikud kogukonnad, tööstuse ja valitsuse esindajad. Heaks näiteks on Saksamaa kivisöekaevanduste sulgemisel riigiabi haldamiseks väljatöötatud ajakava.
2. Üleminekueelne faas: **koostada sotsiaalse dialoogi abil kavad uute vähe süsinikdioksiidi heidet tekitavate tööstusharude jaoks pärast süsihappegaasiheite vähendamist**. Näiteks sotsiaaldialoogi tulemusel loodi Põhja-Rein-Vestfaalis alt üles suunatud regionaalarengu koostöövõrgustikud, kuhu olid kaasatud töötajad, kogukonnad, tööandjad ja valitsus, mis löid aluse piirkonna tööstusharude mitmekesistamiseks. Töötajate esindajate kaasamine läbirääkimistesse tagas Saksamaa söekaevanduspiirkondade sujuvama ülemineku võrreldes teiste piirkondadega.
3. Üleminekufaas: **pakkuda hüvitist söetööstuses teenivatele töötajatele ja hõlbustada ümberõpet aktiivsete töötajate uuesti tööle saamiseks**. Näiteks Victoria valitsus pakkus kohest rahalist abi tööjõule summas 22 miljonit Austraalia dollarit. Alberta söe- ja elektrienergia ülemineku õppevautšer (ingl k *tuition voucher*) andis töötajatele keskharidusjärgse hariduse omandamiseks maksimaalselt 12 000 Kanada dollarit uue tööalase karjääri ettevalmistamiseks ning vautšerit sai kasutada erineva õppevormiga protsessides, sh kraadiõppe (bakalaureuse või magistriõppe) programmidel täiskoormusega, osalise tööajaga ja avatud ülikooli kaudu.
4. Üleminekufaas: **pakkuda rahalisi stiimuleid vähese süsinikdioksiidi heitega tööstusharudele ja toetada olemasolevaid tööstusharusid üleminekul süsinikuvaestele alternatiividele**. Näiteks keskvalitsus rajas Victoria esimese nn erimajandustsooni Latrobe'i orgu, mis pakub rahalisi stiimuleid uutele ettevõtetele, sealhulgas vabastusi riiklikest ja kohalikest lõivudest ning tasudest kinnisvara ostmisel ja äri laiendamisel ning maksude mahaarvamist neile, kes loovad töökohti endistele söetööstuses töötanud töötajatele.
5. **Uute töökohtade toetamiseks investeerida kogukonna, kommunikatsiooni ja transpordi infrastruktuuri**. Näiteks ulatuslik rahastamine Victorias keskendus juurdepääsetavusele teede ja raudtee arendamise või ümberehitamise näol koos investeeringutega kogukonna infrastruktuuri, näiteks spordi- ja puhkevõimalustesse.

Harrahilli ja Douglasi (2019)¹⁰⁹ raamistikku saab kasutada meetmete ja poliitiliste algatuste käivitamiseks ükskõik millises kohalikus kontekstis. Autorite hinnangul annab raamistik valitsus(t)ele olulise rolli töötajate ja kogukondade abistamisel ülemineku protsesside suunamisel ning uute vähem süsinikdioksiidi heidet tekitavate tööstusharude toetamisel kestliku arengu kontekstis.

¹⁰⁸ Tugev kestliku areng eeldab autorite definitsiooni järgi transformeeruvat ehk ümberkujundavat üleminekut, mis hõlmab teistsugust kasvuteed ning uusi tootmis- ja tarbimisviise.

¹⁰⁹ Harrahill, K., & Douglas, O. (2019). Framework development for “just transition” in coal producing jurisdictions. *Energy Policy*, 134, 110990. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2019.110990>

Ida-Virumaa õiglase ülemineku võimaluste analüüs

Eespool tuvastatud õiglase ülemineku edufaktorid, mis on seotud tööhõive, koostöö ja kaasamisega, leiavad kajastust paljudes söesektoriga seotud õiglase ülemineku ja energiasüsteemide ülemineku uuringutes, sh ka Healy'i ja Barry'i (2017)¹¹⁰ käsitluses:

- Valitsus ja ettevõtted peaksid **koos** kodanikuühiskonna ja kodanikega keskenduma fossiilkütustest sõltuvate tööstusharude juhitud kahanemise ühise visiooni ja plaani koostamisele, tagades töötajatele ja kogukondadele õiglase ülemineku.
- Riigispetsiifilised strateegiad peavad olema kohandatud keskkonna- ja sotsiaalsete liikumiste, ametiühingute, erinevate kogukondade ja energiaspektori töötajate **koostöö** alusel.
- Autorite arvates on vaja energeetikavaldkonnas rohkem tegeleda energiasüsteemide **ülemineku mõju** uurimisega **tööjõule**. Vähem süsihappegaasiheiteid tekitavale ja madala energia tarbimisega majandusele üleminekuks on vaja muuta tööturupoliitikat ja praktikaid keskkonnasäästlikumaks (ingl k *'greening' of the labour movement*). Selle saavutamiseks tuleb enne muutuste algust teha investeringuid fossiilkütustest sõltuvatesse kohalikesse majandustesse, luues **leevendus- ja hüvitusfondid**, mis lahendaksid probleeme alates mõjutatud tööstusharude töötajate pensionide tagamisest kuni töötajate ümberõppe ja ümberpaigutumise toetamiseni.

Snelli (2018)¹¹¹ kuuest õiglase ülemineku rakendamise õppetunnist Austraalia Latrobe'i oru piirkonnas, kus asuvad söekaevandused ja nendega seotud elektrijaamad, võib täiendavalt esile tuua esiteks vajadust tõsta ametiühingute suutlikkust ennetada õiglasel üleminekul tekkivaid probleeme ning teiseks vajadust muuta eraettevõtete käitumist keskkonnasõbralikumaks. Weller (2018)¹¹² väidab, et Latrobe'i oru piirkond on näide 2012–2013 aastatel turuloogika põhimõtete rakendatud poliitikameetmete ebaõnnestumisest. Sealsed ülalt alla suunatud strateegilised plaanid, mis nägid ette valitsuse minimaalset sekkumist ning kaldusid liiga kaugele probleemi mõistmisest ja kohalike ootustest õiglasele ülemineku, jätsid tähelepanuta kohalikud huvid ning mõjutatuna piirkonna piiride määramisest võimaldasid suunata ümberjaotavad rahastamisvahendid kogukondadele, mida söekütel töötavate elektrijaamade eelseisev sulgemine otseselt ei puudutanud.

Eespool toodud rahvusvahelise praktika käsitluste eeskujul saab kaardistada õiglase ülemineku edufaktorid ja suunad vajalike tegevuste planeerimiseks Eesti kontekstis:

- Luua tingimused, et kõigil osapooltel on roll õiglase ülemineku erinevatel etappidel; teha erinevate osapooltega koostööd eri etappidel, eriti plaanide koostamisel, ning arvestada tegevuste planeerimisel kohaliku kontekstiga.

2019. aastal toimus Ida-Virumaal Keskkonnaõiguse Keskuse, Eesti Rohelise Liikumise ja Eestimaa Looduse Fondi eestvedamisel kaks õiglase ülemineku ümarlauda, kus osalesid kohalikud inimesed, ametiühingud, keskkonnaorganisatsioonid, kohaliku omavalitsuse esindajad, töösturid ja ministeeriumide esindajad. Samal aastal toimus ka Ida-Virumaa visiooni ümarlaud.

¹¹⁰ Healy, N., & Barry, J. (2017). Politicizing energy justice and energy system transitions: Fossil fuel divestment and a "just transition." *Energy Policy*, 108, 451–459. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2017.06.014>

¹¹¹ Snell, D. (2018). "Just transition"? Conceptual challenges meet stark reality in a "transitioning" coal region in Australia. *Globalizations*, 15(4), 550–564. <https://doi.org/10.1080/14747731.2018.1454679>

¹¹² Weller, S. A. (2018). Just transition? Strategic framing and the challenges facing coal dependent communities. *Environment and Planning C: Politics and Space*, 37(2), 298–316. <https://doi.org/10.1177/2399654418784304>

Ida-Virumaa õiglase ülemineku võimaluste analüüs

- Koostada ühine visioon ja tegevuskava protsesside juhtimiseks ja mõjuga toimetulemiseks.

Eestis on olemas Ida-Virumaa maakonna arengustrateegia 2019–2030+ ja sellega seotud tegevuskava, Ida-Virumaa tegevuskava 2015–2020 ja sellega seotud rakendusplaan ning Ida-Virumaa programm.

- Mitmekesistada kohalikku majandust.

Eespool nimetatud Eesti dokumentide järgi arendatakse Ida-Virumaal teenuste sektorit, ettevõtlust, turismi, loomemajandust ning moderniseeritakse ja mitmekesistatakse tööstussektorit. Nagu eespool on mainitud, maksti 2018. aastal Ida-Virumaa programmi raames tegevustoetustena Ida-Virumaa Ettevõtluskeskusele, Integratsiooni Sihtasutusele ja Startup Estoniale 610 000 eurot piirkonna ettevõtete arengunõustamiseks ning äri- ja startup-inkubaatorite, ettevõtjate ja ettevõtete võtmetöötajate eesti ja inglise keele õppeks, Viru Filmifondi tegevuse toetamiseks ning üle-eestilise ulatusega spordi- ja kultuuriürituste käivitamiseks.

- Pakkuda rahalisi stiimuleid vähese süsinikuheitega tööstusharudele ja toetada olemasolevaid tööstusharusid üleminekul süsinikuvaestele alternatiividele.

Eespool nimetatud Eesti dokumentides, mis puudutavad Ida-Virumaad, on planeeritud mitmed tegevused, nt alगतatakse SA Tallinna Teaduspargiga Tehnopol tehnoloogiapõhiste idufirmadele suunatud kasvuprogramm ja ärinõustamine koostöös TÜ Narva kolledži ja TTÜ Virumaa kolledžiga, toetatakse potentsiaalseid ja arenevaid ettevõtteid Põlevkivi Kompetentsikeskuse labori (sh rendilaborite) ja ekspertteadmuse baasil ning viiakse ellu Ida-Virumaa programmi tegevus¹¹³ "Toetusmeede tööstusettevõtete investeeeringutele".

- Kujundada ennetavat tööturupoliitikat, sh luua ümberõppe võimalusi ning toetada inimesi muutuste järgselt.

Tööturupoliitika on seotud konkurentsivõime kava „Eesti 2020“¹¹⁴ ja selle elluviimise tegevuskavaga¹¹⁵. Tööturutoetusi ja -teenuseid, sh ümberõppe võimalusi pakub Eestis töötukassa. Muuhulgas pakub töötukassa töötust ennetavaid teenuseid: tasemeõppes osalemise toetus, tööturukoolitus, kvalifikatsiooni saamise toetamine teenus, koolitustoetus tööandjale. Ennetavaks meetmeks võib pidada töötukassa karjäärinõustamist, mida pakutakse ka töötavatele inimestele. Töötukassa teenustest võib eraldi mainida ka tööandjatele suunatud abi ja nõustamine koondamisel. Uue ümberõpet pakkuva projektina katsetatakse Eestis Vali-IT! koolitusmudelit. Regionaalse tööpuuduse leevendamiseks pakutakse alates 2019. aasta algusest Ida-Virumaal ja veel kolmes kõrgema töötusega Kagu-Eesti maakonnas piirkondliku töökoha loomise toetust.

- Tegeleda võimalike probleemide ennetamisega.

Eespool nimetatud Eesti dokumentides, mis puudutavad Ida-Virumaad, on Ida-Virumaa kohaspetsiifilised olemasolevad ja tulevased probleemid ning trendid tuvastatud ja vastavad meetmed planeeritud, kuid puuduvad hinnangud nende asjakohasusele ja piisavusele. Töötukassa võimalustest vt eelmist punkti.

- Investeerida piirkonna taristusse regiooni arengu toetamiseks.

Ida-Virumaa kohta on planeeritud erinevad investeeeringud piirkonna arengu toetamiseks, nt käivitatakse loomemajanduse tugiteenuseid ja rajatakse vastava infrastruktuuri ning toetatakse alakasutatud alade füüsilist,

---

¹¹³ Riigi Tugiteenuste Keskus. (2019, 16. detsember). Ida-Virumaa tööstusinvesteeeringute toetamine. <https://www.rtk.ee/toetused/toetuste-rakendamine/ettevotlus-ja-kulastuskeskkond/ida-virumaa-toostusinvesteeeringute> (15.01.2019)

¹¹⁴ https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/Failid/eesti2020/ee2020_2019-2020_30.05.2019.pdf (13.01.2020)

¹¹⁵ https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/Failid/eesti2020/ee2020_tegevuskava_2019-2020_30.05.2019.pdf (15.01.2020)

Ida-Virumaa õiglase ülemineku võimaluste analüüs

majanduslikku ja sotsiaalset taaselavdamist Ida-Virumaa suuremates linnapiirkondades. Ida-Viru maakonnas on võimalik eraldada toetust maakondade arengustrateegiate elluviimise toetusmeetme (MATA)¹¹⁶ raames (mille eesmärk on toimepiirkondade arengueelduste parem kasutus majanduskasvuks ja elukvaliteedi tõusuks vajalike teenuste kättesaadavus) Ida-Viru maakonna arengustrateegia 2019-2030+ tegevuskavas toodud projektidele¹¹⁷.

- Parandada äritegevusest, sh kaevandusest tingitud muutuste ja/või kahjustustega maad ja keskkonda.

Eespool nimetatud Eesti dokumentides, mis puudutavad Ida-Virumaad, on planeeritud mitmed tegevused maa ja keskkonna parandamiseks, nt Ida-Virumaa programm näeb ette Kukuruse kaevandamisjäätmeheidla korrastamist aastatel 2015–2020.

Rahvusvahelise praktika analüüsi kasutatakse poliitikasoovituste koostamisel õiglaseks üleminekuks Ida-Virumaal.

---

¹¹⁶ Riigi Tugiteenuste Keskus. (2019, 23. detsember). *Maakondade arengustrateegiate elluviimise toetusmeede*. <https://www.rtk.ee/toetused/toetuste-rakendamine/elukeskkond/maakondade-arengustrateegiate-elluviimise-toetusmeede> (06.02.2020)

¹¹⁷ Ida-Virumaa Omavalitsuste Liit. *Maakondade arengustrateegiate elluviimise toetusmeede*. <https://ivol.kovtp.ee/regionaalsete-investeeringute-programm> (06.02.2020)

5. Nägemus õiglasest üleminekust

5.1. Kuivõrd ühtivad Eesti ja Euroopa Liidu arusaamad õiglasest üleminekust?

Eespool kirjeldatud meetmed ja tegevused Eesti riiklikes ja piirkondlikes arengukavades on otseses või kaudses puutumuses õiglase ülemineku, kuid ühtset plaani õiglasest üleminekuks Eestil ei ole. Eesti strateegilistes dokumentides puuduvad ka õiglase ülemineku eesmärgid, näiteks ei leia põlevkivi kasutamise riiklikust arengukavast 2016-2030 sedastust, et pikemas perspektiivis on riigil eesmärk minna üle väiksema keskkonnamõjuga energiaallikatele. Siiski nõustatakse arengukavas, et põlevkivist toodetud elektrit on võimalik asendada teistest primaarenergia allikatest toodetud elektriga, näiteks taastuvenergia allikatest toodetud elektrienergia osakaalu suurenemisena. Samas eeldavat selline asendamine suuri investeeringuid ning arvestatavat alternatiivkulu olemasolevatele tootmisvõimsustele.¹¹⁸ Eesti riiklikest plaanidest loeb välja, et riik loodab leida uusi, efektiivsemaid ja keskkonnahoidlikumaid kasutusviise põlevkivile, samuti toetada jätkuvalt põlevkivialast haridus- ja teadustegevust.¹¹⁹ Kuigi põlevkivist energia tootmisel on kõrge keskkonnaalane hind, ei ole valitsused otsustavalt põlevkivi osakaalu energiatootmises kahandanud arvatavasti suure energiasõltumatus tõttu, mida põlevkivi Eestile pakub ning mis annab riigile nii julgeoleku- kui ka majanduseeliseid.¹²⁰

Eesti riiklik energia- ja kliimakava aastani 2030 (REKK) koondab Eesti energia- ja kliimapoliitika eesmärgid ning nende täitmiseks välja töötatud 71 meetet.¹²¹ Nende hulgas on eesmärk, et taastuvenergia osakaal energia summaarsest lõpptarbimisest peab aastal 2030 olema vähemalt 42%, mis tähendab, et põlevkivienergia osakaal peab langema. REKK on üks väheseid riiklike dokumente, mis mainib õiglasest üleminekut ning selle võimalikke meetmeid. REKKis ennustatakse, et järgneval kümnendil jääb põlevkivienergeetika Ida-Viru maakonna suurimaks majandusharuks. Võimaliku lahendusena leevendada õiglaselt Ida-Virumaal põlevkivitööstuse kahanemisega kaasnevat probleemi, pakutakse REKKis välja koondatud töötajate rakendamine metsanduses, taastuvenergeetikas ja mujal.

Kliimakavas tunnustatakse, et üleminek puhtamale majandusele ei puuduta vaid põlevkiviregiooni, vaid Eesti tervikuna vajab puhtamale energiale ning jätkusuutlikumatele töökohtadele üleminekuks investeeringuid näiteks tuuleparkide, elektrienergia salvestuslahenduste, koostootmisjaamade, transpordi biokütustele ja elektrile üleviimiseks ning elektriraudtee arendamiseks.

¹¹⁸ Põlevkivi kasutamise riiklik arengukava 2016-2030 (lk 126): https://www.riigiteataja.ee/aktiivisa/3180/3201/6002/RKo_16032016_Lisa.pdf# (26.02.2020).

¹¹⁹ Põlevkivi kasutamise riikliku arengukava 2016-2030 2016. ja 2017. aasta aruanne, Keskkonnaministeerium, 2019: https://www.envir.ee/sites/default/files/pak_2016-2017_aruanne_04.04.2019.pdf (20.02.2020).

¹²⁰ Eesti põlevkivi kasutamise suundumused, Rahvusvaheline Kaitseuringute Keskus, 2015: https://icds.ee/wp-content/uploads/2015/Jordan_Kearns_Emmet_Tuohy_-_Eesti_polevkivi_kasutamise_suundumused.pdf (20.02.2020)

¹²¹ https://www.mkm.ee/sites/default/files/teatis_eeesti_riiklik_energia-_ja_kliimakava_aastani_2030.pdf (26.02.2020). REKKi ei ole eraldi välja toodud ülal tabelites 1 ja 2, sest REKK 2030 koostamise nõue tuleneb määrusest (EL) 2018/1999 ning see koondab riigisiseses arengudokumentides olevaid ja arutlusel olevaid meetmeid.

Ida-Virumaa õiglase ülemineku võimaluste analüüs

Õiglase ülemineku peale sunnib Eesti riiki mõtlema ülemaailmne kliimasurve ja ELi uus rohelepe, mille eesmärkidega Eesti on nõustunud. Lisaks on põlevkivitööstust kimbutanud konkurentsivõimetus seoses CO2 heitekvoodi hinnatõusuga, mis on sundinud näiteks Eesti Energiat vähendama põlevkivist elektri tootmist ning saatma töötajaid sundpuhkusele ning ka koondama.¹²² Selleks, et põlevkivitööstuse kokkutõmbamine ei tuleks Ida-Virumaa inimeste heaolu arvelt ning üleminek oleks õiglane, peaks õiglase ülemineku mõiste jõudma rohkemate riigi strateegiliste eesmärkide ja reformide hulka.

Euroopa rohelepet ja uut mitmeaastast finantsraamistikku silmas pidades võib küsida, kas Euroopa Liit kirjutab Eestile ette, kuidas läbi viia õiglast üleminekut. Euroopa Liidu aluslepped, eelkõige ELi toimimise lepingu artikkel 194 sätestab, et energiapoliitikas on liidul ja liikmesriikidel jagatud pädevus, mis jätab liikmesriigile õiguse määrata kindlaks oma energiavarude kasutamise tingimused ja energiavarustuse üldstruktuur ning teha valikuid erinevate energiaallikate vahel.¹²³ Osad autorid on pidanud seda õigusnormi süüdlaseks, miks Euroopa riikides ei ole fossiilkütuste, eelkõige kivisöe kasutamist vähendatud kiiremini.¹²⁴

Väljaspool kliimaneutraalsuse saavutamise ajalist eesmärki ei ole Euroopa Liit kirjutanud õiglase ülemineku läbiviimiseks liikmesriikidele ette muud, kui reeglid, mida tuleb täita, et saada toetust Õiglase Ülemineku Fondist. Fondi määruse ettepanek on 2020. aasta märtsi keskpaigani konsulteerimisel, mistõttu selle sisu võib veel muutuda. Peamised väljapakutud kriteeriumid puudutavad piirkondlikku õiglase ülemineku kava, mis on eelduseks toetuse saamisele ja milles peab sisalduma järgmine info (loetelu ei ole täielik):

- Riikliku kliimaneutraalsele majandusele ülemineku protsessi kirjeldus, sealhulgas riikliku energia- ja kliimakavaga kooskõlas olevate peamiste üleminekuetappide ajakava;
- Põhjendus selle kohta, millised piirkonnad on ülemineku protsessi poolt enim puudutatud ning vajavad seetõttu enim abi;
- Hinnang kõige negatiivsemalt mõjutatud territooriumide sõlmprobleemide kohta, sh kliimaneutraalsele majandusele ülemineku sotsiaalne, majanduslik ja keskkonnamõju. Hinnang peaks sisaldama mõjutatud töökohtade ja kaotatavate töökohtade võimalikku arvu ning arenguvajadusi ja -eesmärke 2030. aastaks, mis on seotud süsinikumahukate tegevusalade ümberkujundamise või lõpetamisega;
- Kirjeldus selle kohta, milline on õiglase ülemineku fondilt oodatav toetus, et tulla toime kliimaneutraalsele majandusele ülemineku sotsiaalse, majandusliku ja keskkonnamõjuga;
- Kava rakendamise eest vastutavate asutuste kirjeldus, sh kaasamise ja partnerluse reeglid ning kava seire ja hindamise plaan;
- Kirjeldus sellest, kuidas on kava kooskõlas teiste riiklike ja kohalike arengukavadega;

---

¹²² <https://www.energia.ee/uudised/turuylevaated/-/newsv2/2019/06/04/turuolukord-sunnib-eesti-energiat-rakendama-sundpuhkust> (18.03.2020).

¹²³ Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioon: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT> (18.03.2020).

¹²⁴ Tagliapietra (2017), Beyond Coal: Facilitating The Transition in Europe.

Ida-Virumaa õiglase ülemineku võimaluste analüüs

- Tegevuste kirjeldus ja oodatavad tulemused, mis puudutavad üleminekut.¹²⁵

Neid kriteeriumeid Eesti olemasolevate arengukavade kontekstis vaadates, seisab Eestil ees suur töö Ida-Virumaa õiglase ülemineku sisustamisel ja kavandamisel. Järgmine alapeatükk pakub välja üldisemat laadi soovitusi, millest saab lähtuda õiglase ülemineku kavandamisel.

5.2. Poliitikasoovitused

Käesolevas alapeatükis antakse poliitikasoovitused, mille rakendamine toetaks õiglast üleminekut põlevkivitööstuselt alternatiivsele majandustegevusele Ida-Virumaal. Poliitikasoovituste koostamisel lähtuti kahe ümarlaua aruteludest (29.05.2019 ja 4.12.2019 toimunud Ida-Virumaa ümarlaud õiglasest üleminekust), rahvusvahelise kogemuse analüüsist, Eesti arengustrateegiate ja tegevuskavade analüüsist ning erinevatelt osapooltelt käesoleva analüüsi esimesele versioonile tehtud kommentaaridest. Kuigi koostatud poliitikasoovitusi võib jagada halduskorralduslikeks ja tegevuspõhisteks, grupeeritakse neid käesolevas analüüsis Harrahill ja Douglase (2019)¹²⁶ üldise raamistiku õiglase ülemineku faaside alusel: üleminekueelne faas, üleminekufaas, faasist sõltumata tegevused.

Üleminekueelne faas

1. Läbi viia Ida-Virumaad puudutavate praeguste meetmete asjakohasuse, piisavuse ja tõhususe analüüs. Analüüs peaks lähtuma jätkusuutlikkuse põhimõttest ning sisaldama muuhulgas:

- erinevate osapoolte seisukohti vajalikest meetmetest ja nende elluviimiseks vajalikest ressurssidest sõltumata meetmete rahastamise võimalikkusest ning ka sellest, millised meetmed on juba kajastatud riiklikes ja piirkondlikes strateegia-, arengu- ja tegevuskavades,
- süsinikumahukate tegevusalade ümberkujundamise või lõpetamisega seotud mõju tööjõule,
- esialgset hinnangut rahaliste vahendite vajalikkusele ja suurusjärgule õiglase ülemineku läbiviimiseks.

Põhjendus: Praeguse seisuga puudub analüüs selle kohta, kuivõrd olemasolevad meetmed oma sisu, ulatuse ning ressursside poolest toetaksid õiglast üleminekut. Süsinikumahukate tegevusalade ümberkujundamise või lõpetamise mõju hindamine, vähemalt tööjõule, aitab paremini tuvastada vajalikke muudatusi ja uusi meetmeid. Vastavasisuline analüüs peab tuvastama, milliseid meetmeid tuleb jätkuvalt pakkuda, milliseid meetmeid lõpetada või milliste meetmete mahtu vähendada ning milliseid uusi meetmeid on vaja ellu viia. Kui analüüsi ei tehta, ei ole võimalik hinnata, kuivõrd olemasolevad meetmed on asjakohased ja piisavad ning milliseid meetmed on vaja muuta ja luua, et paremini toetada õiglast üleminekut. Sellise hinnangu puudumine mõjutab ka käesolevaid soovitusi, mis on seetõttu üldisemat laadi. Rahandusministeeriumi 2020. aasta uuringuplaan näeb ette uuringu „Ida-Virumaa majanduse ja tööturu kohandamine põlevkivitööstuse

¹²⁵ Õiglase ülemineku fondi määruse ettepanek: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020PC0022&from=ET> (12.03.2020).

¹²⁶ Harrahill, K., & Douglas, O. (2019). Framework development for “just transition” in coal producing jurisdictions. Energy Policy, 134, 110990. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2019.110990>.

Ida-Virumaa õiglase ülemineku võimaluste analüüs

vähennemisega“ tellimise, mis võiks aidata kaardistada, milliseid meetmeid tuleks õiglaseks üleminekuks rakendada.

2. Laiapõhjalise ühiskondliku arutelu ja konsultatsiooni abil ning toetudes eelnimetatud analüüsi tulemustele:

- koostada visioon Ida-Virumaa piirkonnale õiglase ülemineku abil süsinikumahukate tegevusalade ümberkujundamiseks või lõpetamiseks ja panna paika visiooni saavutamise plaan, mis vastaks ELi pikaajalistele kliimaeesmärkidele,
- määrata kindlaks vajalikud tegevused koos vajalike ressurssidega visiooni saavutamiseks, õiglase ülemineku protsesside juhtimiseks ja sotsiaalmajandusliku, keskkonna ja muu võimaliku mõjuga toimetulemiseks,
- lähtuda koostatud visioonist ja tuvastatud tegevustest Ida-Virumaa maakonna arengukava, Ida-Viru maakonna arengustrateegia, Ida-Virumaa tegevuskava ning Ida-Virumaa programmi uuendamisel ning asjakohaste riiklike arengukavade koostamisel.

Õiglase ülemineku saavutamiseks vajalike tegevuste planeerimisel arvestada põlevkivitööstusega seotud maa ja keskkonna parandamise vajadusega.

Põhjus: Eesti ja Ida-Virumaad puudutavates arengustrateegiates ja -kavades praegu sisuliselt puudub õiglase ülemineku käsitlus. Põlevkiviga seotud majandustegevuse võimaliku vähenemise tõttu tuleb planeerida meetmeid, mis leevendavad sõltuvust põlevkivist. Visiooni ja tegevuskava koostamine loob aluse õiglase ülemineku läbiviimise protsessile. Ajakavas kokkuleppimine aitab vältida mõnede Euroopa riikide tehtud viga, mis seisnes selles, et aastaid ei tunnustatud, et kivisöel ei ole tulevikku ning hoiduti reformidest, mis oleks lõpetanud kivisöetööstusele toetuste maksmise ja otsustavalt alustanud õiglase ülemineku.¹²⁷ Mitmed riiklikud arengukavad on koostatud aastani 2020, mis tähendab, et uue perioodi arengukava koostamisel saab silmas pidada õiglase ülemineku eesmärki. Selge visiooni ja teemaga seotud tegevuskava puudumisel võivad elluviidavad meetmed ja tegevused aidata saavutada tulemusi, mis ei vasta osapool(t)e ootustele, tekitada ülemineku rahulolematust ning vähendada kohalike inimeste heaolu. Visiooni ja tegevuskava koostamise protsessi võib panustada 2020. veebruaris Ida-Virumaa Omavalitsuste Liidu poolt loodud Ida-Viru maakonna õiglase ülemineku platvorm, kuhu on kaasatud erinevaid osapooli avalikust, era- ja kolmandast sektorist, teiste seas ka teadus- ja arendusasutused.

3. Defineerida asjakohastes riiklikes strateegiates ja tegevuskavades, nt Eesti regionaalarengu strateegias, energiamajanduse arengukavas, Eesti taastuvenergia tegevuskavas, samuti Ida-Virumaad puudutavates riiklikes ja piirkondlikes dokumentides õiglase ülemineku mõiste ning mõtestada selle seosed Eestis toimuvate protsessidega.

Põhjus: Õiglase ülemineku tulemuslikkuse nimel on vaja ühiselt mõtestada õiglase ülemineku mõiste definitsioon, millega seotakse vastavad tegevuskavad ja meetmed. Õiglase ülemineku kokkulepitud definitsiooni ja selle üheti mõistetava sisu puudumisel võivad osapoolte lähtekohad tegevuste planeerimisel

---

¹²⁷ WWF (2020). Just Transition to climate neutrality. Doing right by the regions: https://regionsbeyondcoal.eu/wp-content/uploads/2020/02/WWF_JustTransitiontoClimateNeutrality_WEB.pdf (26.02.2020).

tõukuda erinevatest arusaamadest, mis omakorda toob kaasa asjakohatud tegevused ning vähendab tegevuste soovitud mõju.

4. Määrata piisava detailsusega kindlaks sihtrühmad (vajadusel ka geograafiliselt), keda üleminek otseselt puudutab.

Põhjendus: Toetused ja õiglase ülemineku rahastamiseks eraldatud vahendid tuleb suunata kogukondadele ja inimestele, keda õiglase üleminek vahetult mõjutab. Vastasel korral väheneb eraldatud vahendite mõju ning ei saavutata loodetud tulemusi.

5. Planeerida erinevate osapoolte koostöös asjakohased ja tõhusad meetmed ja tegevused, mis toetavad üleminekut süsinikuvaesele majandusmudelile. Meetmed peaksid puudutama piirkonna majandust, tööstuse ja ettevõtluse arendamist, ettevõtlusega alustamist, ümberõpet ja tööturu mobiilsust, (mahe)põllumajanduse, turismi ja kultuuri arengut ning loomevaldkonna rolli suurenemist piirkonnas.

Põhjendus: Süsinikuvaesele majandusmudelile ülemineku toetamine peab soodustama tegevusi mitmes valdkonnas, millega mitmekesistada piirkonna majandust ja luua tingimusi uute töökohtade loomiseks erinevates valdkondades. Kui majanduse mitmekesistamisele ei mõelda, hakkab see pärssima kohalikku elu ja uute töökohtade loomist ning kahandab õiglase ülemineku edukust kohalike inimeste heaolu arvelt. Meetmete eesmärk peaks olema muuta piirkond nii praegustele kui ka tulevastele elanikele atraktiivseks.

6. Eespool nimetatud visiooni koostamisel ja tegevuste planeerimisel kaasata võrdselt kõiki asjakohaseid osapooli kõigil tasanditel: sotsiaalpartnerid, sh mõjutatud töötajad, valitsus, kohalikud omavalitsused, ettevõtjad, teadlased, kodanikuühiskond (ka keskkonnaühendused) ning kohalik kogukond. Otsustamisprotsessides peaks kõigil osapooltel olema võimalus otsuseid mõjutada.¹²⁸

Põhjendus: Kõigi osapoolte võrdne kaasamine võimaldab planeerida asjakohaseid ja tõhusaid tegevusi selliselt, et mõistetakse kohalikku konteksti ja arvestatakse kõigi osapoolte vajadustega. Ebapiisava kaasamise korral võib osapooltel tekkida rahulolematust väljapakutud tegevuste suhtes ja väheneda elluviidavate tegevuste mõju. Kohalikul tasandil õiglase ülemineku planeerimiseks on soovitatud lähtuda Euroopa Partnerluse tegevusjuhise (Code of Conduct on Partnership).¹²⁹ Eesti juhiste on asjakohased hea õigusloome ja normitehnika eeskiri¹³⁰ ja kaasamise hea tava.¹³¹

7. Määrata õiglase ülemineku elluviimise eest vastutav asutus. Vajadusel kaaluda programmide ja/või valitud tegevuste elluviimiseks uue asutuse loomist.

Põhjendus: Õiglase ülemineku protsessi tulemuslikkuse saavutamiseks peab õiglase ülemineku protsessi koordineerimine toimuma asutusest, mis vajadusel initsieerib ja juhib tegevuskava ja elluviidavate tegevuste muudatusi koostöös kõigi osapooltega. Vastutava asutuse määramata jätmine võib muuta õiglase ülemineku koordineerimise ebaefektiivseks, kui mitmed erinevate valdkonna eest vastutavad asutused viivad ellu

¹²⁸ Nt: Harrahill, K., & Douglas, O. (2019). Framework development for “just transition” in coal producing jurisdictions. Energy Policy, 134, 110990. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2019.110990>; Goddard, G., & Farrelly, M. A. (2018). Just transition management: Balancing just outcomes with just processes in Australian renewable energy transitions. Applied Energy, 225, 110-123.

¹²⁹ http://d2ouvy59p0dg6k.cloudfront.net/downloads/seven_golden_rules_1.pdf (30.03.2020).

¹³⁰ <https://www.riigiteataja.ee/akt/129122011228?leiaKehtiv> (30.03.2020).

¹³¹ <https://www.riigikantselei.ee/et/kaasamise-hea-tava> (30.03.2020).

Ida-Virumaa õiglase ülemineku võimaluste analüüs

vastandlikke tegevusi ning neil puudub terviklik ülevaade õiglase ülemineku kulgemisest, vajalike tegevuste muutmise ja uute meetmete elluviimise vajadusest.

8. Planeerida 2020. aasta märtsikuu seisuga koostamisel olevasse arengukavva „Lõimuv Eesti 2030“ ka neid tegevusi, mis toetaksid õiglast üleminekut, ning kindlustada, et kohalikke elanikke teavitatakse neile arusaadavas keeles.

Põhjendus: Eesti ühiskonda iseloomustab lai rahvus- ja keelepõhine lõhe.¹³² Enamus Ida-Virumaa elanikkonnast on eesti keelest erineva emakeelega inimesed. Selle regiooni lõimumisnäitajad on teiste piirkondadega võrreldes märgatavalt madalamad.¹³³ Madalama lõimumisnäitaja kõrval peavad kõik Ida-Virumaa elanikud taluma põlevkivi kaevandamise ja kasutamise tekkivaid kahjustusi oma elukeskkonnale. Pikaajaline põlevkivi kaevandamine ja töötlemine on kahjustanud Ida-Virumaa looduskeskkonda, pinna- ja põhjavett, tekitanud miljonites tonnides jäätmeid ja õhusaastet ning muutnud maastikupilti. Riigikontrolli sõnul ei ole saastuse mõju tervisele Eestis siiani piisavalt uuritud.¹³⁴ Siiski on teada, et Ida-Virumaa III–IV klassi õpilased ja nende vanemad peavad õhusaaste probleemi palju olulisemaks kui ülejäänud Eesti elanikud. Enam kui pool 1041 vastanust 2019. aasta uuringus hindas õhu saastatusest tulenevat ohtu endale või perele suureks või väga suureks ning iga kuues õhu saastatust talumatult häirivaks.¹³⁵

Ka rahvusvahelises teaduskirjanduses seostatakse fossiilkütuste kasutamist ka nn keskkonnavalase ebavõrdsusega, mis väljendub selles, et teatud elanikkonnagrupid, nagu madalama sotsiaalse staatusega ja vaesemad inimesed, aga ka teatud etnilise või rassi päritoluga grupid peavad fossiilkütuste negatiivset mõju taluma suuremas mahus kui ülejäänud rahvastik.¹³⁶ Nende juurdepääs puhtale veele ja õhule ning saastamata maale võib olla enam takistatud kui privileeeritumatel elanikkonnagruppidel. Samas võib vähemusgrupi identiteet olla läbipõimunud tööalase identiteediga mäetööstuses ning poolehoid tööstusele suurem poolehoidust keskkonna teemale.¹³⁷ Neid aspekte peaks ka lõimumistegevustes ja teavitusel silmas pidama. Õiglase ülemineku seotud tegevusi tuleks kohalikule elanikkonnale selgitada neile arusaadavas keeles.

Üleminekufaas

9. Kujundada ennetavat inimese vajadustest ja võimalustest lähtuvat tööturupoliitikat, mis pakub teenuseid ja stiimuleid, mis soodustavad ja võimaldavad fossiilkütustest sõltuvates tööstusharudes töö kaotanud inimestel uuesti tööle asuda. Meetmed peavad sisaldama muuhulgas:

¹³² Realo, A. (2017). Sisseränne ja lõimumine. Sissejuhatus. T. Tammaru, R. Eamets, K. Kallas (toim.). Eesti rändeajastul. Eesti inimarengu aruanne, 2016/2017 (lk 119–124). Tallinn: Eesti Koostöö Kogu.

¹³³ Realo, A. (2017). Sisseränne ja lõimumine. Sissejuhatus. T. Tammaru, R. Eamets, K. Kallas (toim.). Eesti rändeajastul. Eesti inimarengu aruanne, 2016/2017 (lk 119–124). Tallinn: Eesti Koostöö Kogu.

¹³⁴ https://energiatalgud.ee/img_auth.php/f/f4/Riigikontroll_Elektritootmise_v%C3%B5imalikud_valikud.pdf (30.03.2020).

¹³⁵ Orru, H. et al. (2019). Metoodika väljatöötamine ja rakendamine välisõhuseisundi ning lapsee astma ja teiste allergiahaiguste vaheliste seoste leidmiseks põlevkivitööstusest mõjutatud aladel: https://www.terviseamet.ee/sites/default/files/Keskkonnatervis/metrak_lopparuanne.pdf (30.03.2020).

¹³⁶ Cock, J. (2019). Resistance to coal inequalities and the possibilities of a just transition in South Africa. Development Southern Africa, 1-14.

¹³⁷ Lewin, P. G. (2019). "Coal is Not Just a Job, It's a Way of Life": The Cultural Politics of Coal Production in Central Appalachia. Social Problems, 66(1), 51-68.

Ida-Virumaa õiglase ülemineku võimaluste analüüs

- isiklikku nõustamist,
- koondamiseelset tegevusi ja abi osutamist, mis tagaksid töötajatele õigeaegse teabe ja konsultatsioonid eelseisvateks koondamisteks.

Teenuseid tuleks kujundada viisil, et oleks võimalik arvestada töötajate erinevate rühmade vajadustega (nt pensioniealised töötajad, karjääri erinevates etappides olevad töötajad, haavatavad rühmad).

Põhjendus: Süsinikumahukate tegevusalade ümberkujundamisel või lõpetamisel kaotavad osad praegu neil tegevusaladel töötavad inimesed töö. Piirkonnas jääb töökohti vähemaks, kui töökohtade kadumist ei ennetata vajalike meetmetega. Osad inimesed ei pruugi soovida omandada uut eriala oma huvide, võimete ja puuduva motivatsiooni tõttu. Sellest johtuvalt peavad tööturumeetmed, sh rahalised toetused olema võimalikult eripalgelised (vt näiteks Maailmapanga õiglase ülemineku toetamise praktikat Poolas 4. peatükis).

Eesti Töötukassa pakub mitmeid teenuseid nii töötuna registreeritud inimestele kui ka töötavatele inimestele. Teenuste pakett on lai ning hõlmab mh karjääriteenuseid, tööturukoolitusi, abi erivajadusega inimestele ja nende tööandjatele, muid tööandjatele suunatud teenuseid (sh piirkondlik töökoha loomise toetus), nõustamisteenuseid, nõustamist koondamisel (koondamistele reageerimise teenuse kaudu). Õiglast üleminekut ettevalmistav analüüs peab hõlmama hinnangut Eesti Töötukassa teenuste, hüvitiste ja toetuste pakkumise asjakohasusele ja piisavusele, sh tuleb tähelepanu pöörata erinevate sihtrühmade vajadustele.

10. Üle vaadata ümberõppesüsteem, et pakkuda fossiilkütustest sõltuvates tööstusharudes tööd kaotanud inimestele võimalusi leida töö uues valdkonnas, ning vajadusel hõlbustada juurdepääsu ümberõppele.

Põhjendus: Põlevkiviga seotud tööstusharudes töötavatel inimestel on raske ja kohati võimatu leida võrreldavat tööd teistes valdkondades. Inimeste töötuks jäämise vältimiseks on vaja pakkuda mitmekesiseid võimalusi ümberõppeks ning töö leidmiseks teises valdkonnas.

11. Kaaluda täiendavate tööturumeetmete rakendamist või olemasolevate täiendamist süsinikumahukates sektorites tööd kaotanud inimeste olukorra leevendamiseks.

Meetmete väljatöötamisel võib kaaluda teiste riikide praktikaid, nt kõrgem ja/või pikemalt makstav töötuskindlustushüvitis, mis tagaks koondatud töötajatele sissetuleku, mis aitab neil jääda tööturul aktiivseks, arvestatava suurusega ühekordse väljamakse maksmine või varasem pensionile mineku võimaluse pakkumine.

Põhjendus: Võimalik põlevkivist loobumine või selle kasutamise oluline vähendamine mõjutab Ida-Virumaa piirkonna paljude inimeste tööhõivet. Oma mõju ulatuse tõttu on vaja pakkuda soodsamate tingimustega teenuseid, mis leevendaksid tööd kaotanud inimeste olukorda ning suurendaksid inimeste motivatsiooni leida endale võimalikult kiiresti uus töö.

12. Pakkuda rahalisi stiimuleid vähese süsinikuheitega tööstusharudele ja kohaliku majanduse mitmekesistamiseks toetada olemasolevaid tööstusharusid üleminekul süsinikuvaestele alternatiividele, mis võimaldaks muuhulgas luua uusi töökohti.

Põhjendus: Kohaliku majanduse mitmekesistamiseks on vaja luua tingimused, mis motiveeriksid ettevõtjaid piirkonnas äri alustamiseks ja laiendamiseks vähese süsinikdioksiidi heitega tööstusharudes või olemasoleva äritegevuse keskkonnasäästlikumaks muutmiseks. Rahaliste stiimulite puudumisel on ettevõtjatel vähem motivatsiooni turutõrgete ületamiseks, kui nad alustavad või laiendavad äritegevust, mis võib kahandada uute töökohtade arvu ja takistada kohaliku majanduse mitmekesistamise eesmärgi saavutamist.

13. Jooksvalt seirata ja analüüsida õiglase ülemineku protsessi tulemuslikkust erinevate osapooltega koostöös kindlaks määratud mõõdikute alusel ning vajadusel teha muudatusi vastavates arengu- ja tegevuskavades.

Põhjendus: Õiglase ülemineku protsessi tulemuslikkuse kindlustamiseks on vajalik seirata meetmete ja tegevuste tulemuslikkust ja mõju eri osapooltega kokku lepitud mõõdikute alusel, mis võimaldab vajadusel teha vajalikke muudatusi tegevustes.

Faasist sõltumata tegevused

14. Luua tingimused, et kõigil osapooltel on roll õiglase ülemineku erinevatel etappidel sidusrühmade asjatundliku kaasamise ja sotsiaalse dialoogi pidamise kaudu.

Põhjendus: Sisuline sidusrühmadega konsulteerimine ja nende seisukohtadega arvestamine poliitikakujundamises ja tegevuskavade koostamisel võimaldab vastu võtta kõiki osapooli rahuldavaid otsuseid. See võib märkimisväärselt vähendada ka sotsiaalsete konfliktide tekkimist. Ebapiisav kaasamine poliitikakujundamise protsessis võib anda mõnedele huvigruppidele, nt töösturitele suurema kaalu. Kohalike elanike ja ametiühingute seisukohtadega ebapiisav arvestamine võib põhjustada rahulolematust ning inimeste heaolu vähenemist.

15. Uute töökohtade loomise ja regiooni arengu toetamiseks tuleks investeerida Ida-Virumaa avalikku ruumi ning kommunikatsiooni- ja transporditaristusse.

Põhjendus: Piirkonna arengu ja uute töökohtade loomise toetamiseks on vaja kaasajastatud ja hästi toimivaid transpordilahendusi, kvaliteetset avalikku ruumi mugavate rekreatsioonialadega ning efektiivset kommunikatsioonitaristut. Selliste investeeringute ebapiisav maht jätab piirkonna ebaatraktiivseks investoritele, turistidele ja uutele potentsiaalsetele elanikele, vähendab kohalike inimeste motivatsiooni jääda piirkonda elama ning säilitab piirkonna mahajäämuse võrreldes teiste Eesti regioonidega ja vähese sidususe muu Eestiga.